סופשבוע
כ"ב באדר, תשמ"ח 11.3.1988

חר, חמש דקות
פר־סבא

רבים ויהודים:
תר גם לאהוב

כרמל סלקטד.
אמנות היין הצרפתי.

סדרה חדשה
בת 8 יינות מובחרים

סדרת יינות מעולים במיטב המסורת והידע הצרפתי,
מענבים אשר טופחו בכרמים מובחרים.
כרמל סלקטד. הרמוניה מושלמת בין ארומה עשירה,
חמיצות מעודנת, וטעם הענב.

כרמל מזרחי

קברנה סוביניון, סוביניון בלאן, קברנה לבן, אמרלד ריזלינג, שנין בלאן, פטיט סירה, פרנץ' קולומבר, מוסקט.

הנחות גדולות לקראת החג

סט 24 כוסות COUNTRY
לסדר פסח
באריזה מהודרת
17.50 רק

סירי אמאיל FERUNION
16 ס"מ רק 10.90
18 ס"מ רק 11.90
20 ס"מ רק 12.90
22 ס"מ רק 13.90
24 ס"מ רק 14.90

חגיגה במיטה
CANNON
תוצרת ארה"ב

שמיכות מעבר אקריליק דגם EMPRESS
גודל יחיד 39.90
גודל כפול 50.90

כיסויי מיטה CATALINA
גודל כפול 74.90
QUEEN 89.90
KING 109.90

מצעי מיטה דגם CATALINA
סדין יחיד 17.90
סדין כפול QUEEN 26.90
סדין גודל מיוחד 39.90
ציפית 9.90

יום המוצר
יום ראשון - 13.3.88
גרביים
לנשים גברים
וילדים
כולל St Michael
Marks & Spencer

tefron
chica
תפרון-שיקה
תחתונים - גופיות - חולצות T
לנשים גברים וילדים
20% הנחה

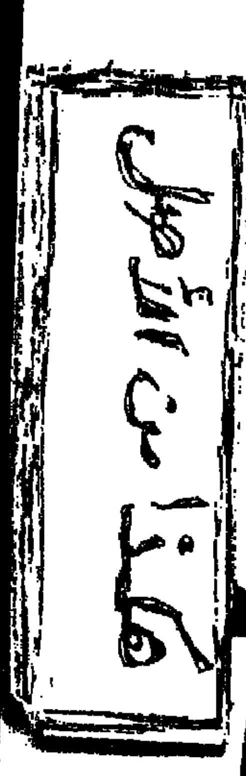
מבחר גדול של
תקליטים | קלטות | קומפקט-דיסק

קרליין
20% הנחה
על כל מוצרי

אשראי גמיש
עד 12
תשלומים

על קניית כל מגוון המוצרים
■ מ- 500 ש"ח עד 2000 ש"ח
אשראי מיידי
ללא ערבים
(עם הצגת תלוש משכורת)
■ מ- 2000 ש"ח עד 7500 ש"ח
הלוואה
לרכישת מוצרים
באמצעות "יצילי" פרטים בבתי הכל-בו

מדינה אחת לנו שתהיה לי נקי!

סופשבוע

כ"ב באדר, תשמ"ח 11.3.1988

בשער: דורית לנדס (צילום: שמואל רחמני) והאיור שעל עטיפת ספרה "קסם הלענה" שצייר זאב בן־דור

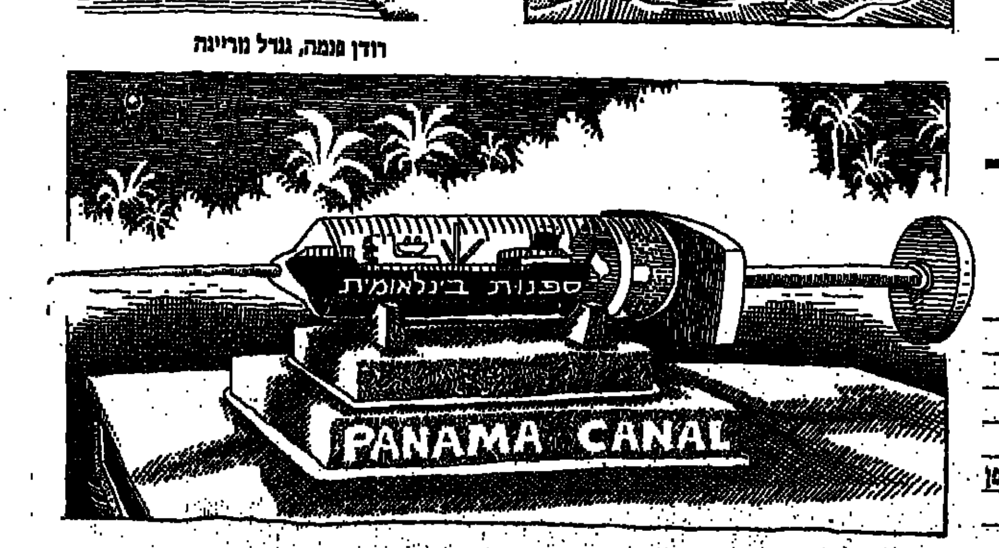
עורך: עמי דור־און
סגנית עורך: דניאלה בוקשטיין
סגנית עורך: אורית הראל
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: אורלי אנשל, שרי אנסקי, נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

רענן לוריא

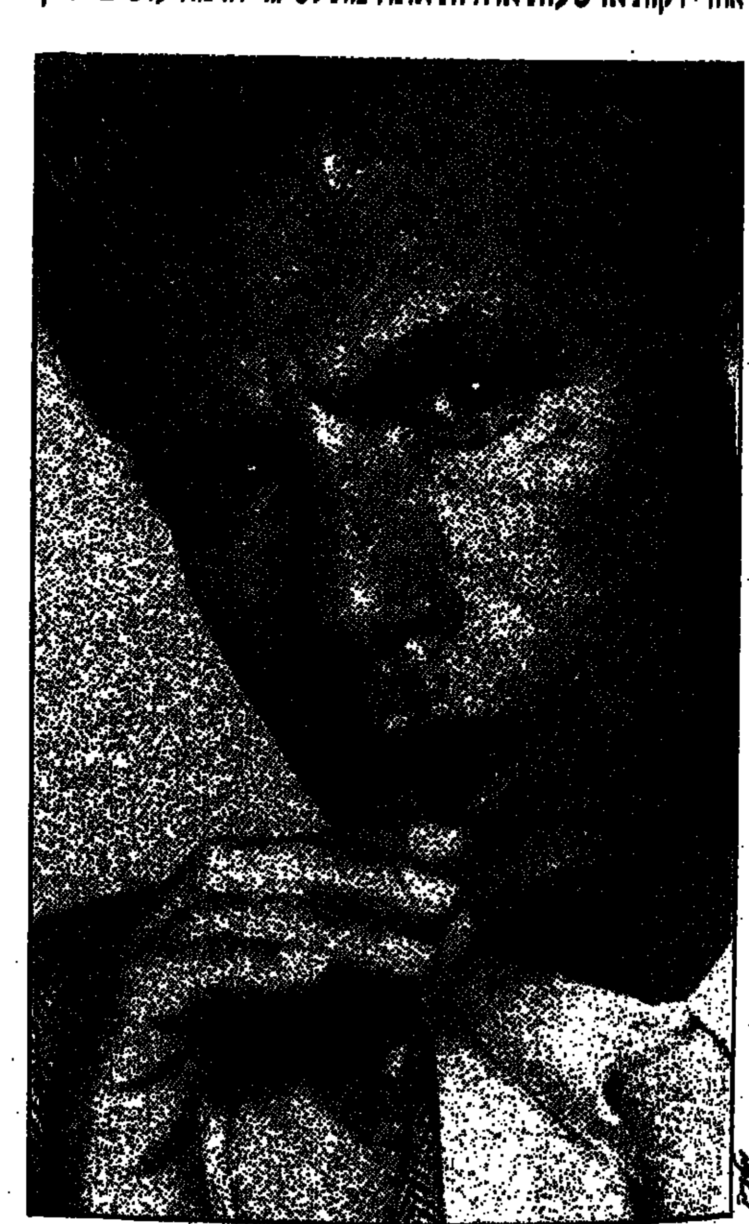
"היה מאוד נחמד להיפגש איתכם, שוחרי השלום במזרח התיכון"

רודן פנמה, גודל מריינה

כשאתה כבר לא יכול "עם העישון" ולא יכול בלעדיו... קח עזרה. ניקורט

אתה כבר לא יכול יותר. הריח, הטעם, תחושת המחנק ואפילו המדרגות מעייפות אותך. בפעם המי יודע כמה אתה נשבע שזאת הסיגריה האחרונה...
אחרי דקות או שעות אחדות אתה מת לסיגריה. מה עושים? איך יוצאים מהמלכוד הזה?

קשה לעשות זאת לבד. אתה צריך עזרה. תכשיר שיתן לך כוח לעמוד בהחלטה שלך ויצמצם את התלות שלך בסיגריה.. ניקורט.

מה הוא ניקורט?

ניקורט - טבליות לעיסה מיוחדות מאפשרות לך להתגבר על הצורך בעישון. תוך מספר חודשים בקצב הדרגתי, אפשר להפסיק לעשן - לתמיד. לעיסתן מספקת לגוף את הניקוטין אליו הורגל, ללא הכימיקלים והרעלים המצויים בסיגריה, ומאפשרת התרכזות מירבית בגמילה.

מה עליך לעשות?

א. אתה חייב להקפיד על הוראות הלעיסה
הנסיון מוכיח שהצלחת הטיפול מובטחת כאשר לועסים ניקורט בהתאם להוראות ובמנין הנכון. יתכן שיעברו מספר ימים עד שתתרגל לטעם אבל אחר כך כבר לא תרגיש בו עוד.
ב. עליך לקבל מרשם מרופא
ניקורט הינו תכשיר רפואי אשר אושר ע"י משרד הבריאות. תוכל לרכשו בבית המרקחת באמצעות מרשם רופא. לפני השימוש יש לעיין בעלון לצרכן כפי שאושר ע"י משרד הבריאות.

קח את עצמך בידיים עוד היום. גש לרופא ובקש עזרה לגמילה מעישון. הפעם אתה חייב לצאת מזה.

לכבוד דקסון בע"מ
ת.ד. 21085 ת"א 61210
נא לשלוח לי חומר הסברה על ניקורט

שם ______________

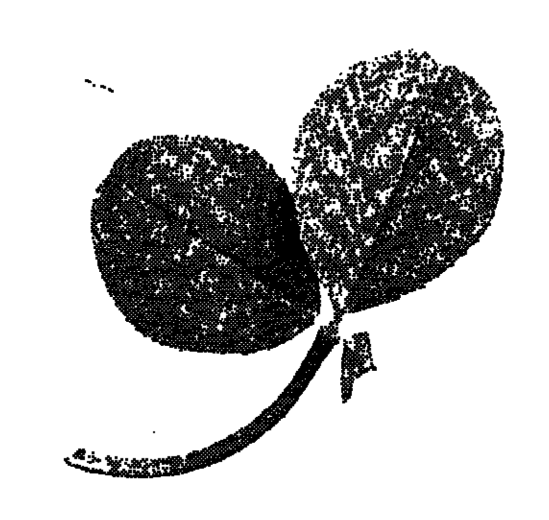
____

כתובת ______________

nicorette

תכשיר עזר תרופתי לגמילה מעישון

כשר בהשגחת הרב יוסף רלבג מניו־יורק

בניגוד לחברות תעופה אחרות באירופה
סוויסאיר היחידה שלא הורידה רמה.

בעוד שכל חברות התעופה באירופה צמצמו את השירות שלהן - סוויסאיר היא חברת התעופה היחידה הממשיכה להציע לך בחירה של שלוש מחלקות בכל אחד ממטוסיה. לכן, נוסעי סוויסאיר בטיסות הבין־יבשתיות אל ומאפריקה, אסיה ואמריקה, יכולים לטוס במחלקה לפי בחירתם בטיסות ההמשך בתוך אירופה. בין אם אתה מעדיף מחלקה ראשונה, מחלקת עסקים או מחלקת ECONOMY, אנו בטוחים שתסכים עמנו, כי בענייני בחירה, סוויסאיר נמצאת ברמה אחרת.

swissair

פחד, חמש דקות מכפר־סבא

איפה שפעם פרחו חלומות טובלים בירוק, על איכות ה[illegible]גות רעפים אדומים, נשארו היום וילות והרבה אימה. במקום שמעולם לא היתה אידאולוגיה, [illegible] גם תקוות. אנשים צעירים שחיפשו דרך כלכלית לבית, קיבלו פחד בתשלומים נ[illegible]ים הם מחפשים נתיב בריחה בחזרה לערים המוכרות. מה שווה ה[illegible]אוויר עפים בקבוקי תבערה.

מאת מיכל ק[illegible] צילום: בני גלזר

"אף אחד לא יבוא לגור פה. אני לא מנסה למכור את הבית כי ברור לי שאין לי צ'אנס. ואם נמכור, מה נוכל לעשות עם הפרוטות שנקבל. איפה נגור? מילכוד. יושבים פה תקועים ומתוסכלים. הבית משמש לנו מלונה. חיים בת"א ומגיעים רק כדי לישון"

עטרה וגל על מרפסת הבי[illegible] ה[illegible]חר קיים. בסך־הכל א[illegible] פוקקים. ועד שלוש ל[illegible] ובלי שלסדר אותו. [illegible]

היא לא תקנה סלון חדש. היא דווקא תיכננה, אספה כסף, חסכה לאט לאט. עכשיו ויתרה. לא סיפרה איזה סלון רצתה. על איזה חלמה. סלון חדש, זה מספיק. ישוב אחד בשומרון, אשה אחת, בעל, שני ילדים, בית עם רעפים אדומים, גינה וסלון חדש, שישאר בחנות הרהיטים בגלל המהומות בשטחים. בגלל הפחד. בגלל העתיד.

היא, שתיקרא בכתבה אביבה, כמו ההיא וההוא וההם שיזכו כאן לשמות בדויים לחלוטין – פוחדת. לא רק מהאבנים, מהאש שפורצת מבקבוק תבערה, מהשינאה, מהעתיד. גם מהזיהוי. בעיקר מהזיהוי. ומהשכנים. ומה יגידו לילדים בגן. ומה יגידו בצרכניה, במועצה. הרי אם היא תדבר, יחרימו אותה. יצביעו עליה ברחוב. אנשי יהודה ושומרון קצת עצבניים בימים טרופים אלה. סובלנות לדעות – צריך לחפש במקום אחר.

קומפלקס של פחדים. רבדים, רבדים. לא צריך לחפור, רק לגעת. הנה עוד פחד. שני זוגות שהסכימו להתראיין לכתבה זו התחרטו ברגע האחרון, מחשש ש"אם נתראיין לא יקנו את הבתים שלנו". שיקול כלכלי קר. קר מרחוק. מקרוב – חם, חם.

לא קשה היה לאתר את החרדה. גם את החרטה ניתן היה למצוא מרלגת על גבעות המולדת הרחבה. תסכול, התמרמרות, כאב. הם, הציונים החדשים בעל־כורחם, נטולי האידאולוגיה, עושים סלאלום בין הפחדים מידי בוקר, בדרך לעבודה ומידי ערב, בדרך חזרה. ומה הם רצו בסך־הכל – בית עם גג אדום, וגינה ואוויר טוב. זה הכל. שום מכנה משותף אחר.

כביש חוצה שומרון. משאית מחרחרת מותירה זמן מופרז קצת להתמקד בנוף. השקדיה פורחת. עוד אחת. הקור מנטרל את חוש הריח. כמה ירוק. כמה שלו. נוף שמתעלם ממתחים פוליטיים. יפה וזהו. ואז המבט בורח לצידי הדרך. קרוב יותר. כפר ערבי. אנשים מביטים. בתל־אביב הסתיימה עכשיו הצגה יומית. בעיה קשה: אסור להכניס את הפופ־קורן לאולם הקולנוע. אוי, למה, אבל. ובחוצה שומרון, השמש תיכף ומיד תשקע, ומתיישבים יהודים יכנסו לבתים. כי אין חיים אחרי השמש. והירוק הפסטורלי יהפוך לאפרפר ואחר־כך לשחור־לבן. שחור של הלילה ולבן של הירח. והצגה ראשונה בטח כבר התחילה.

פעם, כלומר לא מזמן, הוקרן בטלוויזיה תשדיר שירות שהכריז על איכות חיים שונה ביהודה ושומרון. "בואו כהמוניכם" היה המסר. על אידאולוגיה לא דיברו שם. טפו־טפו פוליטיקה. ילדים עם תלתלים קטנטנים ציחקקו באושר. נוף מרהיב, אוויר טוב, וילה. וילה־וילה. היום תשדיר השירות הזה גנוז איי־שם. מי החמור שישדר אותו.

אנשים נטולי אידאולוגיה פוליטית קנו את המסר והגיעו. ביקשו איכות חיים. קיבלו איכות חיים בתנאי תשלום לא רעים בכלל. היום יש וילה, יש אוויר, אבל איכות החיים שהבטיחו להם בטלוויזיה הלכה לאיבוד על אותו מירקע, בין תשע לתשע וחצי בערב. היום, הם אומרים, קיבלנו פחד בתשלומים נוחים מאוד. הממשלה עזרה, דחפה, פינקה, ושכחה להזהיר. לא להזהיר בדיוק, אבל להזכיר איזה סדר גודל של פחד. בערך. משהו קטן. אולי פרח מוכרנגה באותו הרגע.

עטרה וגל. זוג צעיר נוגע בשלושים. שוב אסור לנקוב בשם. לצלם רק מאחור. להיזהר בפרטים. סליחה, הם אומרים בנימוס על חובת הטישטוש שדרשו. סלון מרווח. גל שבר את הקירות לבד, הרחיב. המטבח והסלון יחידה אחת. פעם רצו להציב את תנור הכיריים באמצע החלל הזה. לבשל במרכז. היום ויתרו. אולי במקום אחר. בזמן אחר. זוג משכיל. עד לאופנות האחרונות. אסטטיקה תל־אביבית. הספה, למשל, וורודה.

"בשום אופן לא באנו לפה בגלל סיבה אידאולוגית", אומר גל. "הגענו לפה כי זו היתה ההזדמנות היחידה לקנות בית בזול. קנינו מתוך שיקול כלכלי גרידא. בתור 'סטארט'. אחרי תקופה מסויימת של מגורים פה חשבנו למכור את הבית ולקנות דירה בתל־אביב. 'הגליק' הכי גדול היו ההלוואות שנתנו. מחיר הבית היה 45 אלף דולר, והמשכנתא הגיעה ל־31 אלף דולר. לנו בכיס היו שלושת אלפים דולר בלבד. ההורים לא יכולים היו לעזור. זו היתה עבורנו דרך להגיע לבית".

כמו כל זוג תל־אביבי חיפשו לפני כשנתיים דירה בשכירות בעיר. אולי אפילו לב תל־אביב. המחירים היו גבוהים מידי יחסית למשכורות. "בארץ", אומרת עטרה, "אי־אפשר לגור בשכירות. לעולם אי־אפשר לדעת מה יהיה מצב רוחו של בעל הבית בזמן חידוש החוזה. כבר נמאס לי להיות תלויה בו, להיכנס להיסטריה של חיפוש דירה, להעביר אותה, ושוב כעבור שנה לחזור על כל התהליך. רציתי בית שלי. שאף אחד לא יעיף אותי ממנו כעבור שנה. המשכנתא שאנחנו משלמים היום לא מגיעה למחצית שכר הדירה שהיינו צריכים לשלם עבור דירה בשכירות בתל־אביב".

הגיעו לישוב לבקר חברים, שמעו, ראו, אמרו יאללה, מה יכול להיות. "היום", אומר גל, "לאחר שפרצו המהומות אין לנו כלום. העסק הכלכלי נכשל. אף אחד לא יבוא לגור פה. אני לא מנסה למכור את הבית כי ברור לי שאין לי צ'אנס. היה פה מישהו שניסה למכור את

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
הבית ולא הצליח. אין קליינטים. ואם כבר נמכור מה נוכל לעשות עם הפרוטות שנקבל. איפה נגור? זה מילכוד. יושבים פה תקועים ומתוסכלים. אכלנו אותה. הבית הזה משמש לנו מלונה. חיים בתל־אביב ומגיעים רק כדי לישון. הנה, התחלתי לשפץ והפסקתי. מה הטעם. אין חשק להשקיע. המהומות נתנו את המכה אחרונה לקרש שממילא היה סרוק. הבית לא שווה כלום. כלום".

עטרה מגישה עוגת שמרים מופלאה. נוגסים בשקט. "אני רואה מלחמה", אומרת עטרה, "אין סיכוי אחר". גל מספר שבלילה מאוחר הם מפנטזים שיחזירו את הישוב. כן, משיקול כלכלי. אחר־כך מדברים על השינאה. השינאה שבצידי הדרך. לפני כן על הפחד. "בטח שהפחד קיים. בסך הכל אנחנו מוקפים. תוך שלוש דקות הם יכולים לסגור אותנו בעוצר".

ועל השינאה: "התחושה מאוד קשה", הם אומרים. "הם עומדים בצד ונועצים בנו עיניים. לפעמים הם נוסעים בכוונה לאט. כבר קרה", אומר גל, "שמשאיות זרקו אותי לשולי הכביש. יש להם כל מיני טריקים. למשל, אלו שנוסעים במכונית ערבית מסתובבים ומביטים בנו. הרבה מאוד מתח באוויר".

אתה נושא נשק?

"לא, בשביל מה? זה מה שיציל אותי? לא רוצה להגיע בכלל למצב שאידה בארם. צריך להבין שקיימת שאננות – לי זה לא יקרה. ממש כמו בתאונות דרכים. אולי אם אתקל בארוע ארגיש אחרת. אנחנו נזהרים מאוד. לא נוסעים לבד. תמיד ביחד. ביום שני, למשל, עטרה מחכה לי חמש שעות עד שאסיים את העבודה ונחזור יחד. זה לא קל".

מידי בוקר הם קמים בשעה חמש וחצי, כדי לנסוע מרחק ארבעים קילומטר בזמן נסיעה בן שעה אחת. אם קמים בשעה סבירה נוסעים שעתיים. ואם מתפנקים במיטה עוד עשר דקות נוסעים שעתיים וחצי. גם את זה לא ציינו בתשריר.

"שאני נוסעת לבד", אומרת עטרה, "אני מתקשרת להודיע לגל ואז אנחנו מסכמים שאם לא אגיע עד שעה זו וזו, הוא יתחיל לדאוג לי".

את כתובתם החדשה בשומרון הם מסרבים עד היום לרשום בתעודת זהות. "לא רוצה להיות תושב המקום", אומר גל. "אני תושב תל־אביב שגר עכשיו פה. זהו. לא רוצה להרגיש ככזה ושיראו בי כזה. מס הכנסה למשל, נותן הנחה של שבעה אחוז לתושבים כאן. הוא מכיר גם בתושבים שכתובתם הנוכחית אינה רשומה בתעודת הזהות שלהם. אבל המועצה לא מוכנה לתת אישור כזה למס הכנסה ללא שינוי הכתובת. הם רוצים להפעיל לחץ בנושא. זו חוצפה. זכותו של כל אדם לנהוג כרצונו. חובות שיש, כמו שמירת הישוב, אני מקיים. אבל זכויות אין לי ללא העברת כתובת". הם לא מוותרים.

"היו הרבה חברים שניתקו קשר. זה לא פשוט להגיע או לצאת מכאן. והיו גם הרבה הערות עוקצניות", אומרת עטרה. אם כבר מדברים על קשיים, אוכלים עוד עוגת שמרים. עוד קפה. גל: "לדעתי אנחנו מייצגים את הרוח הכללית ביישוב. אנשים ממורמרים. את יודעת מה", הוא אומר בכעס, "מצידי שימתקו פה את הכל". עוד עוגה?

ישוב אחר. שוב וילות. שוב גגות אדומים, גינות, אוויר טוב. גשם ורוסני נוחת בשקט על הקרקע. במקום עוגת שמרים מגישה יהודית אוזני המן. וקפה, כמובן. אביבה מתוחה קצת. לא מוכנה להצטלם גם מאחור. השיער יסגיר, היא אומרת. הבן של אביבה והבת של יהודית משחקים בפינת המשחקים. הבעלים בעבודה, מתפנים לשיחה. רעשים בקומה השניה של הבית. העוזרת הערביה עברה, אם אני לא טועה, מקירצוף הכיור לקירצוף האמבטיה. בקומה הראשונה נדבר עליהם, הערבים, כאילו שלוו המקרצפת למעלה נדפק עוד הטוף.

שתי חברות. בחורות נאות, הגיעו ממקום שונה, רקע שונה, חינוך שונה. הם לא שרו את אותם שירים בתנועת הנוער ובכל זאת המאווים החומריים המשותפים הפגישום. מתחילים את השיחה בפחד. על הפחד הכי קל, כנראה, לדבר. כמעט להתפרץ. "לפני שלוש שנים", אומרת אביבה, "כשהגענו לכאן וישבנו פה בחושך גמור, כי מערכת החשמל לא היתה עדיין מוכנה, לא העלינו על הדעת לחשוש ממשהו. אפילו נסענו לקנות במכולת של הכפר הערבי הסמוך. כשאני חושבת על זה היום זה נראה לי מזעזע. פשוט מזעזע. לא מזמן זרקו שני בקבוקי תבערה. כשנודע בישוב היתה היסטריה. לי זה עשה רע מאוד. ההרגשה, שאי־אפשר לנסוע בשקט בחושך אפילו לבילוי בתל־אביב, מדכאת אותי. אני כל הזמן לא שקטה. הגענו בבית לידי כך שיש בינינו הסכמים. ברגע שעולים על כביש חוצה שומרון מתירים חגורות, וסוגרים חלונות. אפילו חשבנו מה יהיה אם חלילה וחס יזרק בקבוק תבערה. אני אצא מהבית עם מעיל גדול כדי לכבות את האש. הרגשה איומה. לא פעם אני מזכירה את האפשרות שלא אשאר פה. אני לא יכולה להמשיך לחיות כך.

"לו הייתי יודעת שהמצב ישתנה, אז עוד אפשר היה לעבור את התקופה הקשה, אבל אני פסימית. ברור לי שהמצב לא יוכל עוד לחזור לקדמותו. אין לי פחד שמשהו יקרה פה בישוב, אולי את הפחד הזה אני מרחיקה. הפחד קיים בעיקר כשיוצאים מפה". "כפית אחת?" שואלת יהודית המארחת. כן, אחת.

"מעולם לא הגעתי לפה מסיבה אידאולוגית", אומרת אביבה, "להיפך, דעותי הפוליטיות שמאלניות. רציתי בית יפה והתפשרתי על המקום. להורי היה מאוד מאוד קשה לקבל את זה. קיבלתי חינוך שמאלני. לקח לי הרבה הרבה זמן עד שאזרתי עוז לספר לחברים שלי שעברתי לגור פה. התביישתי. אבא שלי עד היום מלגלג עלי שיהיה לי דרכון ירדני". הקפה מגיע, הופ, נשפך קצת על הצלוחית הנאה.

"היו לי התלבטויות איומות לפני ההחלטה לבוא לכאן. אף פעם לא רציתי לגור בישוב עירוני, אלא במקום כפרי. במסגרת האפשרויות הכלכליות שלנו זה מה שהיה. כל השיקולים הובילו לכאן. הקירבה למרכז, התנאים הכספיים. בכלל, גם הקירבה לקו הירוק עזרה לי מבחינה פסיכולוגית, למרות שעשיתי פשרה גדולה מאוד בדעותי הפוליטיות. בכל אופן ויכרנו על זה הרבה מאוד".

יהודית: "לו היה מקום ישוב בתוך תחומי הקו הירוק, שמעניק לי את הבית הפרטי, השקט, הנוף, לא הייתי מהססת לרגע ועוברת לשם מיד".

בדיעבד, לו הייתן יודעות שעלול לקרות מה שקרה, הייתן מגיעות לכאן?

יהודית: "מה פתאום, מי רוצה להיכנס למיטה חולה".

אביבה: "בשום אופן לא הייתי מגיעה לפה. העניין הבטחוני מאוד מטריד אותי. הרי קיבלתי חינוך שגם להם זכות לחיות וממילא עשיתי פשרה גדולה עם עצמי. הידיעה שזה עלול להתפרץ בעוצמה כזו היה רק מחזק את החלטתי שלא להתפשר ולבוא לכאן. גם כך, כמה זמן אפשר לגור באזור בוער שאינו כבה. אין לזה עתיד. ואני בהחלט חושבת על הילדים שלי. כשהגענו, אמרנו עוד חמש שנים יהיה נהדר. הנה אנחנו בונים משהו חדש. מתחילתו. ואז באו המהומות, שעירערו את כל הבטחון.

"אבל, למעשה, מטריד אותי הרבה יותר מה יקרה בעוד שנתיים. לפני שבועיים־שלושה, כשדובר על בואו של שולץ לארץ ממש התרגשתי. באותו רגע הרגשתי שאם מישהו יבוא בעקבות היוזמה האמריקנית ויאמר לי תלכי מיד, הייתי קמה והולכת. איזה עתיד אני יכולה היום להבטיח לילדים שלי? ההרגשה שאני לא יודעת מה עומד לקרות עוד שנה, עוד שנתיים, התלות הזו מביאה לידי הרגשה כבדה מאוד".

מה מונע בעדך לקום וללכת היום?

"חשבתי ללכת ואני חושבת ללכת, אבל לאן אני אלך? אין לי לאן ללכת".

אולי תמכרי את הבית?

"אף אחד לא יקנה את הבית במצב של היום. אם מישהו היה שם לי כסף הייתי הולכת מיד".

גם בעבור פתרון מדיני?

"עבור פתרון מדיני הייתי הולכת אתמול".

חשבתם על האפשרות שיחזירו את הישוב?

"ודאי. לדעתי, לא יחזירו אותו בגלל קירבתו לקו הירוק, אבל באופן אישי זה לא עושה לי הרגשת בטחון טובה יותר. אם לא יחזירו אותו הוא יהיה ישוב ספר. ומה יהיה אחר־כך? מישהו יודע איך נחיה פה?"

יש חרטה על ההחלטה לבוא להתגורר כאן?

"הרבה חרטה".

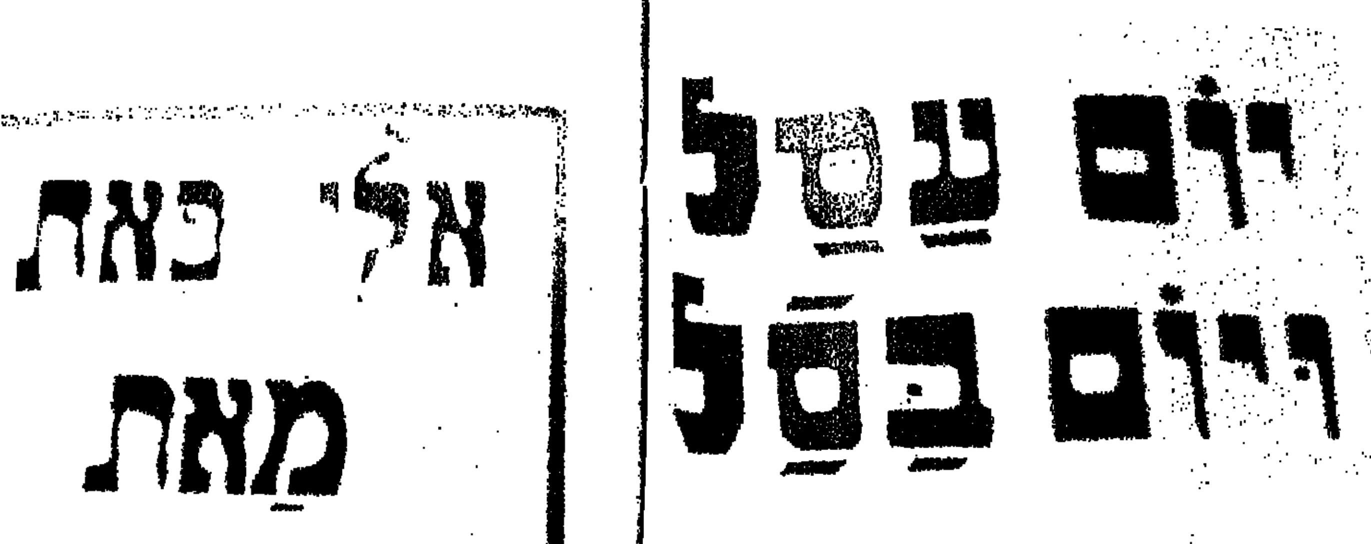
הקפה משייט על הצלוחית. אחד הילדים הקטנים אוכל בתיאבון רב אוזן המן. ופירורי הבצק מתפזרים באופן פרוע למרי על ריפוד הכורסה. "לא נורא," מנחמת יהודית בעלת הבית, "תיכף נקרא לעוזרת". והפירורים, שממשיכים כשלהם, מעניקים תחושת ניגוחות. "יש לי חברה שבונה כאן בית", מספרת יהודית, "ובאביב היא עומדת להיכנס אליו עם משפחתה. כבר היום היא מלאת פחדים. ובכל פעם שאני רואה אותה אני אומרת לעצמי, שתמכור את השלד, תתקפל ותחפש מקום אחר. אנשים משקיעים פה את כל רכושם. זו לא אוכלוסיה עשירה".

אביבה: "זה נורא עצוב. כשהתחילו המהומות חשבתי שזה לא קשור אלינו. זה שם, רחוק, בעזה.

(המשך בעמוד 46)

"תהרגשה, שאי־אפשר לנסוע בשקט בחושך אפילו לבילוי בתל־אביב, מדכאת אותי. אני כל הזמן לא שקטה. כשעולים על כביש חוצה שומרון מתירים חגורות, וסוגרים חלונות"

"חשבנו מה יהיה אם חס וחלילה יזרק בקבוק תבערה, אני אצא מהבית עם מעיל גדול כדי לכבות את האש. הרגשה איומה"

מוחר גם לאהוב

מאת חלמה אדמון צילם: שמואל רחמני

אחר כך, בתל־אביב, אמרו לי אנשים: זה לא זמן למפגשים. לא מדברים עכשיו בחביבות. עכשיו זה כבר מלחמה. לפתע הייתי מודעת לפני הפתוחים בהתלהבות של אהבה ועינוי גובר. מערב כבר צפיתי ב"יומן השבוע" והלב התפוצץ בגלל הקריעה מן האי האוטופי שהתערסלתי בין עציו במשך שבועיים וחצי.

ימים, שהיו מוכנים מאליהם במשך חיים כולם, הייתי במובלעת של רצון טוב. לא שמעתי רדיו, לא קראתי עיתונים, לא צפיתי בטלוויזיה. הייתי מנותקת באורח עיקש, אינפנטילי במידה רבה, מן הזמן, הניקוט והאירועים. למדתי ערבית באולפן עקיבא, בחמוק ההולות שבין נתניה למכון וינגייט, ואת המודעות לכביש חיפה הסואן בדרך לתל־אביב, דחקתי לשיפולי החשיבה. מהות מדינת ישראל, מה שהיא היום, מה שתהיה מחר, נמחקה מידיעתי. הייתי ליצור נאיבי כמו חברי ללימודים, יהודים וערבים, ולרגע קצר טבלתי באהבה נקיה, שאינה מביאה בחשבון את המציאות, המחיר והקץ.

בכתה לערבית מדוברת למדו איתי מורים ומורות בשנת השתלמות, יערן מקק"ל, חקלאי וביולוג ממושב במישור החוף, שתי חיילות מבית־ספר שדה, פרופסור ירושלמי לבלשנות אנגלית, קצין במשמר הגבול, שוטר ירושלמי, בעלת חנות לחלקי חילוף לטרקטורים מרמת השרון, פקיד בכיר במשרד הבריאות, מורה מקורס לרוקיום בבית הכרם, רופא מבאר־שבע שנתעתד לעבוד במרפאה של הבדווים ברהט, סטודנטית מוושינגטון, וטרינר מהדרה, מורה לנגרות. "החלום שלי", אמר החקלאי הביולוג, אחרי שהסביר שהוא גם מומחה למזרח התיכון, "לתת הרצאה לערבים, בערבית". ועלי יחיה, המורה הבכיר באולפן, שאסף את כולנו מכל קצווי הארץ לבין זרועותיו הסוחפות, שאל אותו מתוך שפמו

(המשך בעמוד הבא)

אולפן עקיבא. בין נתניה למכון וינג'יט, בין המילים למשמעותן. מובלעת של רצון טוב, אי של מגע אנושי בין יהודים וערבים, מנותק מהזמן ומהמקום. חלמה אדמון הצטרפה למיפגש שגילה לאנשים את בני האדם שמאחורי ה"יהודי" ו"ערבי", וקיבלה שיעור מאלף על הקשבה ורוך וסובלנות. מהצד השני של כביש החוף זה נראה בלתי אפשרי.

(המשך מהעמוד הקודם)

העתיד: "תגיד לי, כשאתה מרצה על המזרח התיכון, אתה יודע על מה שאתה מדבר?"

דווקא זה, לא לדעת כלום, לא לחלום, כמו תינוקות, היה חלק הגדול של התענוג. באנו עם תיק בגדים מהבית ואחר־כך אמרו לנו מה לעשות. אמרו שנישן עם ערבים באותו חדר. שנשב איתם אל השולחן בחדר האוכל, ביקשו שנטה את הפועל ללמוד בערבית. האחריות שלנו היתה לקלוט בלבד, להגיד שלום לאנשים שבאים מולנו על המדרכה. מיהרנו זה אל זה, יהודים וערבים, כחוששים שהרגע הזה יחלוף. ההזדמנות הנדירה לקשור ידידות עם ערבים מיהודה, שומרון ועזה, יצרה שקיקה שהכתיבה קצב נימהר, לא טבעי, לתהליך ההכרות. מעל ראשינו ריתפה הרשות לאהוב. מנהלת אולפן עקיבא והמייסדת שלו, שולמית כצנלסון, אמרה בפגישת ההכרות: "הגבול הוא הלב". ואנחנו רצנו עם הלב לארוחת הצהריים הראשונה, ואמרנו מהר מעל למרק: ווט איז יור ניים? שו איסמכ? מה שמך? חייכנו, ושבנו וחייכנו, ודיברנו בשלוש שפות על דליחות המרק, על השמש שהרכתה לזרוח בשבוע הראשון, ואחר־כך על הגשם שלא פסק, ועל מספר הילדים בבית.

מהחלון הרחב של חדר האוכל נשקף הים התיכון, מוּפז באור מסמא. מתחת לזהרורים התרחשה תנועת הגלים הסמויה. מנקודת המבט ההיא, של היום הראשון לחומר המגע עם המציאות הקשה הפרושה מורחה מן הים, לא איים עלינו דבר. ולרגע כה קצר, היתה בכך הקלה שקשה לתאר אותה.

בלי פוליטיקה

סדר החיים כלל התעוררות לתוך בוקר מטולל וקר, ארוחת בוקר חרישית (ביצה קשה, שני סוגי גבינה, ירקות חתוכים), לימודים משמונה עד אחת, ארוחת צהריים (עוף ותפוחי אדמה), מנוחת צהריים עד ארבע וחצי – כלומר התפרקרות על הדשא, ושברי שיחות בערבית, אנגלית ועברית, מעל לקפה עם הל ותה חריף עם נענע – לימודים עד שבע, ארוחת ערב (כמו ארוחת בוקר).

לפעמים היו בערב קצת ריקודי־עם (דבקה, ריקוד חסידי), לרוב רעמה הטלוויזיה בחדר ההסבה של מלון "החוף הירוק". מעטים ישבו מולה, בעיקר עובדי המקום הערביים, שאפילו בהם דבק השינוי שמחולל המקום. הם הגישו אוכל בחדר האוכל והחליפו מגבות בחדרים, אבל היו גם מורים לערבית, בעודם נושאים את הדליים לשטיפת הרצפות. באולפן עקיבא אי אפשר להתעלם מעובדי השרות, כמו היו ריהוט מהלך. לעיניים שלהם יש תכונות נדירות: הן מישירות מבט לתוך עיניך והן מחייכות.

אחרי הצגה בקאסבה של שכם, ייראה אולפן עקיבא כמו גן־ילדים לאוטיסטים. ובכל זאת, הוא פיסה קיימת ממציאות החיים בישראל, והוא מאפשר מיפגש רגוע ורך בין יהודים וערבים, עובדה.

בלוּגי התנהלה הכנת שעורי בית ספונטנית, לצלילי הפלטרס. הערבים תיקנו שגיאות ליהודים ולהיפך. אחר־כך נולדו השיחות על המצב. המרפקים נשענו על המחברות והכאבים נשלפו החוצה. הרי מעבר לשמחת המפגש ובריחות הדעת החבר'המנית, צרב כל העת כאב המודעות המודחקת. וכשבחוץ היה חושך שקט, ורק הגלים המו והיסו את הקולות הבאים מעֵרי הגדה, היו הפעות הרגש והדעה מעודנות באורח מפתיע וכנות מן הרגיל.

הוויכוח הפוליטי התעורר בערבו של היום השני ללימודים, והוא היכה הדים ברחבי האולפן, שמכנהו הטופוגראפי מזכיר קיבוץ. הנהלת האולפן אינה מעודדת ויכוחים מהסוג הזה. המטרה היא לנטרל עד כמה שאפשר את השפעת הסערות הגועשות מחוץ לחומות המלון. ובכל זאת, אנשים מבוגרים לומדים כאן עברית וערבית, וההתחככות המקרבת הולידה גם שיחות פוליטיות.

וכך קרה הדבר: ח. מחלחול, איש שרותי הבריאות ביהודה ושומרון, סיים זה עתה להכין את שעוריו. האיש, מעונב ועדין מראה, שומר מאחורי משקפיו חריצות של תלמיד שקרן שמכין גם את שעורי הבית של מחר. הוא ישב ליד שולחן עם א. ו־ג., שתיהן אחיות משכם, כש־ר., אחות מבית־לחם, בתורה שמגמנה ושופעת צחוק מתגלגל, הביאה עמה לשולחן את המושבניק. איש לא יכול היה להבחין בדרך שעשתה השיחה, עד שהגיעה לנקודה שבה אמר ח. למושבניק: אַי ווּד רִילִי לַייק טוּ הִיר יוֹר אוֹפִּינְיוֹן.

"מנקודת מבט היסטורית", אמר המושבניק, כשהתייחס ליהודים בישראל, ו"רוב העם הפלשתיני יושב בירדן", כשדיבר בערביי יהודה ושומרון. קולו היה מונוטוני, ענייני בתחילה, ואחר־ כך רם ותנוק מרגש עצור. לא היה סדק בטיעוניו. ההרצאה שלו היתה מוכנה בקנה, כולל נימוקים היסטוריים וציטוטים מתוך ספרים.

ח. אמר לו: "תן לי לספר לך סיפור. ב־67', כשהטנקים הישראליים התקרבו לבית־לחם, ברחנו למערות שבהרים. הייתי בן שבע־עשרה, וכל מה שידעתי על היהודים צייר בדמיוני מפלצות משונות, שאינן ניראות כלל כבני אדם, שעלינו להשליך אל הים. התחבאנו במערה חמש משפחות והצצתי מהפתח, כשראיתי את הטנקים מתקרבים. נדהמתי לראות עליהם אנשים, בני אדם עם ראש וידיים. אחר־כך הודיעו ברדיו שהצבא נמצא בעיר, אבל אפשר לחזור לבתים, שלא יאונה לאיש כל רע. הססנו, אבל יצאנו. אני זוכר שהתקרבתי בכביש המוליך אל הבית שלי וראיתי מרחוק קבוצה של חיילים. הרגשתי שאני הולך לקראת המוות שלי, אבל המשכתי ללכת. מה יעשו לי חשבתי, איך זה יקרה לי בדיוק. האם יירו בי, או יערפו את ראשי? אבל החיילים עמדו ושוחחו, ואני חלפתי על פניהם, הם אפילו לא קראו לי ולא שאלו אותי מה אני עושה שם ולאן אני הולך. כשהגעתי הביתה, נכנסתי לשכנים ושאלתי מה עשו להם. לא האמנתי שבכולם נהגו כפי שנהגו בי. מאז אני לא מפחד מחיילי צה"ל. אני יודע שהם ממלאים פקודות, ושהם בני אדם כמוני וכמוך".

בינתיים נמשכו אל השולחן הקטן אנשים נוספים ומישהו שאל את ח.: אז ממי אתה מפחד?

"אני מפחד מהמתנחלים", הוא אמר, בלי היסוס. "הם פועלים באורח עצמאי, ספונטני, ואין מי שיעצור אותם".

"ואת הנערים שזורקים אבנים בגדה, יש מי שיעצור?" שאלה גברת יהודיה מאמריקה. היא הפנתה את השאלה אל ל., אחות מג'נין, שותפתי לחדר. ל. חייכה במתיקות ומשכה בכתפיה. (אחר־כך ציחקקה בחדר: "היא פנתה אלי כאילו שאני איזה מנהיג ערבי", ומיהרה ללבוש את הפיג'מה הוורודה שלה). האמריקנית פנתה אלי וביקשה שאתרגם את השאלה ל־ל., לשם יתר בהירות. אמרתי לה של. לא מתביאה איזו תשובה.

האמריקנית מדדה אותי מקודקוד עד קצה נעל התעמלות, וכסנטר זקור שאלה: "אַנְד ווֹט אַבַּאוּט ג'רוזלם?"

תשובתי ניראתה כאגרוף במרכז פניה, והיא מיהרה להסתלק מן המקום, שאותה שעה היה הומה מאנשים שצרו על השולחן של ח. והמושבניק. איש לא הבחין שמשלב מסויים התנהל הוויכוח על המדינה הפלשתינית בין שני יהודים, תלמידי הקורס לערבית, המושבניק והרופא מבאר־שבע. ח. והאחיות ישבו והאזינו בעניין לאנגלית של הישראלים. בחצות, אמר ח. חרישית למושבניק: "שמחתי לשמוע אותך. אני מעדיף לשמוע אותך מאשר את המתנגדים שמספרים לי כמה שאנחנו מסכנים. אני בעד רגשות אמת. נמשיך את הוויכוח בערב אחר, אולי".

הוא כיפתר את מעילו וברך כל אחד מאיתנו לקראת הלילה הצפוי לנו. ברכת ה"לילה טוב" בערבית מתייחסת בעיקר לבוקר שלמחרת. שתקום טוב, הם אומרים, שתשתבח בבוקר שלך.

"תמורת שיעור בטוות גלי החום וההומור של המורה הזה לערבית, היה כל אחד מאיתנו מוכן לוותר על שעות מנוחה, נסיעה הביתה, חברותא בטלנית על הדשא"

אחות

פגשתי את ל. בארוחת הצהריים ביום הראשון. היא ישבה מולי ומפניה גלש אלי חיוך של ילדה עדינה. מאוחר יותר העזתי לבקש שתגור אתי. היא פרקה את התיק שלה והניחה סוודרים יפים בתא שלה בארון. אחד כחול, אחר אדום, אחד ורוד, כולם עשויים מקלעות עתירות של צמר. היא לבשה אותם מעל לג'ינס שחור או כחול. על מעקה האמבטיה הניחה בקבוקים של סבון נוזלי והבושם שלה, תוצרת קפריסין, היה עדין כפרחי אביב. היא הוליפה ממנו אל קיבורת הזרוע שלי וציחקקה. כחלוף הימים היו הצחקוקים שלה ממלאים את החדר.

בלילה, אחרי שכיבינו את האור, המשכנו לרנן, והקולות שלנו נגעו בחשיכה. ל. נולדה וגדלה בג'נין.

"בכתה לערבית מדוברת למדו איתי מורים בשנת השתלמות, ח"ל, חקלאי וביולוג ממושב, שתי חיילות מבי"ס שדה, פרופסור לבלשנות..."

היא עובדת כאחות במחלקה גינקולוגית בבית־חולים בעיר סמוכה. בתחילת שנות העשרים לחייה, יש בה תערובת מתוקה של ילדותיות ונחישות החלטה בוגרת. בקרוב תתחיל ללמוד בקורס מיילדות בבית־החולים "אסף הרופא". לפני שהגיעה לאולפן עקיבא פחדה מהיהודים. למשמע הידיעה שיהא עליה לגור עם יהודיה בחדר, היתה מלאת חרדה. חברה שלה, סיפרה לי, לא נרדמה כל הלילה הראשון, רק ישבה והביטה ביהודיה הישנה במיטה הסמוכה.

"אבא שלי נולד בבית־שאן", סיפרה ל. בלילה, "אמא נולדה בבית־דגון. ההורים שלו ברחו ב־48' לג'נין, ההורים שלה – לשכם. לפני עשר שנים סבא שלי לקח אותנו לבית־דגון. באנו לבית שהוא היה גר שם, היו שם אנשים והם הכניסו אותנו פנימה ונתנו לנו מיץ. סבא שלי אמר להם: זה הבית שלי? זה הבית שלי? והם אמרו לו: מה לעשות, הממשלה נתנה לנו.

"על־יד הבית היו עצים של תפוז ותפוח. סבא קטף תפוח ואכל ובכה. הוא נטע את העצים האלה, והוא בנה את הבית בידיים שלו. אחרי המלחמה בא אליו לשכם חבר יהודי שלו, היה שכן שלו. היהודי אמר לו, תחזור הביתה, אני אוהב אותך. סבא שלי אמר: אני לא יכול לחזור לישראל. עכשיו הוא גר לבד במחנה באלאטה. הוא לא עני, אבל לא טוב שם. אמא שלי תמיד אומרת לאבא שלי: אני רוצה לנסוע לראות את אבא שלי. אבא שלי אומר לה: את לא יכולה, יש עוצר, אין מה לעשות".

ל. מספרת את הדברים האלה כמו אגדה צחקנית לילדים. היא ילדה מוגנת, אפילו מפונקת, סוערת מכיסופים לחתן שיקח אותה אל ביתו. הטרגדיה הלאומית שלה אינה מעיקה עליה בחיי היום יום. בכל ערב היא מטלפנת הביתה ומספרת לאמה על מאורעות היום באולפן. כששואלים אותה מה המצב בג'נין היום, היא מקמטת את אפה בנתמרות ואומרת בקול קטן: "לא טוב".

היא מדליקה בי רגשות של אם. בהפסקת הצהריים יושבת חבורה עליזה של נשים יהודיות וערביות מול החדר של ר. השמנמנה. ר. מציתה ברדיו שלה לחנים מזרחיים מסולסלים ופוצחת בריקוד מעכס. אנחנו מוחאות כפיים מסביב, והשמש נחה עלינו בנועם. שעה יקרה. יש אחווה נשית באוויר, אנחנו מתלוצצות על הגברים שחולפים על פנינו, נזכרות בערימות הכלים שבכיור בבית, כולנו שמחות על הניתוק משיגרת האחריות. אחר כך קמה ל. מתוקתי לרקוד, והיא מיטיבה לרקוד מכולן. על קצות אצבעות היא שופעת בתנועות זעירות ואגן הירכיים שלה רוטט. הערביות מתפוצצות מצחוק כשמישהי מאיתנו מנסה לחקות את עיגולי הירכיים. לא, הן צוחקות, היהודיות האשכנזיות לא יידעו אף פעם לרקוד ריקודי בטן.

בזמן המכוער הזה

יוצאים מן הכתה, שאינה אלא צריף אפלולי שהרגליים קופאות בתוכו, ומגלגלים אל הדשא את המלים האחרונות שלמדנו. סַאחְבִּי, אני אומרת ליש. והוא צוחק ומתקן לי את ההגייה. הוא ישן בחדר אחד עם שני מורים מבית־שאן. בשש בבוקר מתעוררים שלושתם ונערכים לתפילה. אחד כורע על ברכיו ומדבר אל אלוהיו, האחרים פונים מזרחה ומתפללים אל אלוהים שלהם. אחר כך רותחים המים בקנקן האלומיניום וריח קפה מתפשט בחדר. "למה", תוהֶה ש. ואומר, "למה אנחנו לא יכולים לחיות בגדה, כמו שאני חי עם המרוקאים בחדר שלי? אמש סיפרנו בדיחות עד שתיים וחצי לפנות בוקר".

ש., מיריחו, כותב שירים. לא בדיוק משורר, הוא אומר, אבל כמה מהשירים שלי פורסמו ב"אל פאג'ר" ו"אל קודס", חלקם הולחנו ומושרים בטלוויזיה הירדנית וגם הישראלית. בהפסקת הצהריים אנחנו מתפרקדים בכיסאות נוח על הדשא. ש. מתמכר לשמש ולרגיעה. אני רוצה לשמוע שיר שלך, אני אומרת לו. הוא עוצם עיניים וקורא את שירו מן הלב. אני לא מבינה אף מלה, אבל מנגינת ההברות, הלחש המסולסל של המלים העולות בפאתוס וגולשות בפיוט, אינם דורשים פרוש.

"ש. מיריחו: "למה אנחנו לא יכולים לחיות בגדה, כמו שאני חי עם המרוקאים בחדר שלי?! אמש סיפרנו בדיחות עד אור הבוקר""

ש. מאוהב בילדים. הוא כותב אל ועל ילדים. ועל אהבה. הרבה אהבה. "אני רוצה שהילדים כולם יצחקו תמיד,/ שיצמחו עם הרשא והחיטה/... אני אשיר תמיד על אהבה/ אני לא מתבייש לשיר על אהבה/ עכשיו בזמן המכוער הזה/ בזמן השינאה הזאת/ אני שר בצעקה לאהבה/... אהבתי היא תעודת הזיהוי שלי/..."

ק. מתגעגע לאשתו. פקיד במשרד הפנים בעזה, גר ברפיח, התחתן לפני שלושה חודשים, וכבר הוא מכלה שבועות ארוכים הרחק ממנה. מחר, הוא אומר, הוא צריך להרצות בכתה על רפיח. אולי תוכלי לעזור לו? בלובי של המלון אנחנו מחברים טקסט קל על בעיה קשה. ק. כותב בשקידה: "לדעתי, העיריה צריכה לשפר את הכבישים בעיר, לפתוח חנויות, שהתיירים שעוברים במסוף הגבול המקומי, יוכלו לקנות. העיירה רפיח, מוזנחת". ביום חמישי בצהריים הוא נשבר. אורז חבילה וחומק דרך השער בדרך לאשתו. לעזאזל העברית.

ביום ששי, כשכולם נוסעים לימימה בבית, ש. סובב על פני המדרכות לבדו, מקשיב לציפורים, מהרהר. אני מרגיש, הוא אומר, שהשלום יכול להיות בהישג יד, כמו שהציפור המנתרת כאן על העץ היא בהישג ידי. אני יכול להושיט יד ולחוש בנוצות שלה. אבל היא חומקת.

"יהיה קשה לחזור למציאות", אמרתי. "מה את מדברת?! עכשיו, כאן, זאת המציאות", אמר פרופסור ס. "גם אתה חושב כך?", שאלתי את ח. "זאת מציאות במידה מסויימת", אמר פקיד הממשלה הערבי

למה לא נסעת הביתה יחד עם כולם, אני שואלת.

יש לו חיוך עצוב ועייף: "לא רציתי שהארועים החיצוניים יתערבו במה שקורה לי פה וישפיעו עלי. אני יודע. טילפנתי הביתה. יריחו היתה תמיד שקטה. עכשיו יש שם פעם ראשונה עוצר. כמה נערים זרקו אבנים. נעצרו חמישים גברים. אני סובל ממה שקורה עכשיו, לא אכחיש, אשקר אם אומר שריגשותי אינם שם, אבל אני כובש את הרגשות שלי, ולא מניח להם להשתלט עלי. אני רוצה שיהיה שלום כמו פה, באולפן עקיבא".

אבל הקפה של עלי

יש הרבה ארועים באולפן עקיבא. שיגרת הלימודים מופרעת מדי יום בצילומי טלוויזיה, ראיונות עיתונאיים, ביקורי מכובדים. בתקופת לימודי באולפן חגגו את חתונתו הרתית של ביגון, ואנחנו נקראנו להרים כוס לחיי הזוג, מעיצומו של שיעור כתיבה בערבית. אחר־כך היה יום הולדת לאולפן (37), ושולמית כצנלסון, המייסדת והמנהלת, נזפה בנו על שהערפנו שעור סדיר, על פני עוגה ושיר.

מחברה לסרטי טלוויזיה באו לצלם את עלי יחיה עבור משרד החוץ. הבמאי תחב מלפפון לידי המורה וביקש ממנו להעזר בו בלימוד השפה. "אני לא מלמד ככה", אמר עלי. מודע לאהבה הבלתי נלאית של התלמידים כלפיו, ולטרגיה שלהם בעניין בזבוז זמן לימודים, הביט אמן האילתור הזה במלפפון של במאי הטלוויזיה, ופרק את המבוכה שלו בצחוק אדיר. אחר כך שבר את הירוק לחתיכות וחילק לכולנו.

עלי, איש כפר קרע, הערבי הראשון שהדליק משואה ביום העצמאות, נושא מתחת לקסקט שלו חוכמת חיים של דורות שניסו כבר את כל העמרות הקיצוניות. הוא לא מדבר על הקשי המיוחד של חיי ערביי־ישראלי, אבל ניכר בו שהוא משקיע מאגרי אנרגיה עצומים באיחוי קרעים בתוכו ומסביבו. אולפן עקיבא הוא מפעל חייו, לא פחות משהוא מפעל חייה של כצנלסון. ברגליים עקשניות הוא מייצב עמידה על גשר רעוע בין שני עמים סמוכים עד הרחת הזיעה, וחשדניים כקיפודים. כל הזדמנות נוצלה על־ידו להעביר לנו מסרים מנתצי דעות קדומות וחששות. "ההוראה היא אמנות", אמר והרגים. עם המלים החרשות לימד אותנו את טון החשיבה המזרחי, מחוות יד של ערבי, קצב ההידברות עימו. "צריך שיהיה חוק שיחייב לימוד ערבית בישראל", אמר. על הספות בבית שלו, בוואדי ערה, עשינו את מסיבת הפרידה שלנו מן החבורה הערבית.

תמורת שיעור בטוות גלי החום וההומור של המורה הזה לערבית, היה כל אחד מאיתנו מוכן לוותר על שעות מנוחה, נסיעה הביתה, חברותא בטלנית על הדשא. הנה, הנה, הנה, אנחנו שומעים את השיעול שלו, הוא מעשן יותר מדי, יורד בדשא מן החדר שלו אל הכתה, הנה המגש בידיו, וריח הקפה שבישל לנו, נושב רקיק לתוך הכתה. אחר־כך, מעל לספלוני המר־מתוק, השיעור הוא ארוע חברתי־תרבותי עשיר, נדיר, ואנחנו לא רוצים לגמור את הקפה. לשתות עם עלי, כמו לקפה שלו, יש איכות עוז, סמיכה, מסירת תעוקות.

מלחמת קיום

בכיתות הסמוכות לומדים רופאים, אחיות ופקידי ממשלה מערי הגדה ועזה, יחד עם עולים חדשים מארה"ב, תיירים מדנמרק, שני נערים מאיראן, אירה נודל, יוסף ונחמה ביגון, צעירה יפה מעיר קטנה ליד

(המשך בעמוד 50)

ד"ר יצחק דוד? אין אחד כזה!

על השלט הנוצץ בתל אביב כתוב, "ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה". במשרד ראש הממשלה בירושלים מתכחשים לקיומו. אבל עובדה, יש אחד כזה. יועץ לעניינים מיוחדים, הוא מגדיר את עצמו. חבר מרכז חרות מאז עלה לארץ מרוסיה ב־72', יועצו של שמיר כבר 15 שנים. הוא מפרסם תזכירים ומאמרים וספרים ושירים, מטייל בקביעות בשטחים, בריכוזי העולים מרוסיה, וב־20 שפות משתדל ומזהיר ומייעץ – ונשאר אלמוני לגמרי.

מאת עמוס לבב צילם: ראובן קסטרו

"יועץ ראש הממשלה, ד"ר יצחק דוד"? שואלת המזכירה במשרד ראש הממשלה. "אין אחד כזה", היא פוסקת. אבל הפונה מתעקש. הוא הלא עבר לתומו ברחוב קטן בקריה בתל אביב, וראה שלט נוצץ: "ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה".

לאחר בירורים הרבה, טלפונים לתל אביב ולירושלים, נמצא האיש. אכן, יש אחד כזה. ד"ר יצחק דוד, יועץ מיוחד לראש הממשלה.

"לענינים מיוחדים", מתקן ד"ר דוד במשרדו בתל אביב. וכשאתה מנסה לתהות על קנקנו של היועץ והנושאים שבהם הוא מייעץ, הוא מציף אותך בספרים ובמאמרים, ברוסית, בעברית, באנגלית, בגרוזינית, וגם – לקינוח – ב"קיצור תולדות חיים". ורק ה"קיצור" הזה משתרע על פני עשרה עמודים, ואף הוא, כעשרות הספרים והמאמרים, יצא בהוצאה בלתי מוכרת לחלוטין, מסתורית כד"ר דוד עצמו, "קווקאסיונ" שמה.

ימים ושבועות תקרא את החומר הרב, ובסיום המסע תוותר עם יותר תהיות ועם אותה שאלה שבה פתחת: "מי אתה ד"ר דוד"?

משורר? סופר? פוליטיקאי? גאון? ואולי שרלטן?

כיצד קרה שיועצו של יצחק שמיר זה 15 שנים, שפירסם עשרות, אם לא מאות פירסומים, דובר 20 שפות (כן, במילים – עשרים שפות), מרען שביקר ברב ארצות העולם (המזרחי והמערבי), חבר מרכז תנועת חרות מאז עלייתו ארצה בשנת 1972 ("מנחם בגין הביא אותי לשם"), כיצד קרה שנשאר אלמוני מבחינה ציבורית?

תיקון קל: בסוף דצמבר 1986 יצא מיזכר, על נייר רישמי של משרד ראש הממשלה, בחתימת "ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה", הקורא להטלת עונש מוות על מחבלים. רק עיתון אחד פירסם את המיזכר, ואף העלה תמיהה מסויימת על מהות כותבו. לשכת ראש הממשלה הזדרזה להגיב, וטענה שהמיזכר נכתב על דעתו הפרטית של הכותב. אשר לנייר הרישמי, נמסר מלשכת ראש הממשלה כי, "מדובר בטעות". ומאז שב ושקע ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, בתהום הנשיה הציבורית.

אבל הוא נמצא בשטח, ועוד איך. מדי שבוע־שבועיים משוטטת מכונית אזרחית ישנה, ובתוכה ד"ר דוד עם עוד כמה יהודים עולי רוסיה, בכבישי השטחים.

"אל תגיד שטחים מוחזקים", מזדעק ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה. "הרי זוהי ארץ ישראל האמיתית. זוהי העריסה של האומה היהודית. כיצד נוכל לוותר עליה?"

פעם בשבוע מבקר ד"ר דוד בריכוזי העולים מרוסיה בחבלי ארץ אלה. נוסע בין המתנחלים והצמיגים הבוערים, "כדי לשמור על קשר עם ישובי העולים שם, שהגרעין שלהם הוא עולי ברית המועצות".

בשבוע שעבר שוב נסעה המכונית הירוקה בהרי השומרון. היא יצאה מצומת כפר קאסם, הנקראת היום "צומת קסם". שני אוהלים ניטעו שם, בידי קומץ מתנדבים, שיצאו בסיסמא: "אל תעמוד חסר ישע". אודי ליברמן, רכז המוקד, מסביר לד"ר דוד ולחבורת מלוויו כי האוהלים הוקמו בידי "קבוצה של פעילי ישובים שהחליטו לצאת מהסלונים לאוהלים, כדי להמחיש לציבור בישראל שהבעיה קשה ואקוטית". מבצע פירסומי בעיקרו, הזוכה לבירכתו של יועץ ראש הממשלה, ד"ר יצחק דוד.

משם יוצאת המכונית הישנה לדרך. מאחור מצטופפים שמעיה שלמיאב, יו"ר התאחדות עולי קווקאז, יוסף חורול, אסיר ציון לשעבר, וכמובן העיתונאי שמנסה לתהות על קנקנו של ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה.

הנסיעה נהפכת עד מהרה למסע פוליטי במזרח הפרוע. מסתבר כי יהודה ושומרון שזורים גרעינים של עולי ברית המועצות, שהתיישבו ב"איזורים המשוחררים של אדמת מולדת".

יוסף חורול, איש התחיה, אומר כי ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, הוא "המוקד שלנו, האיש אליו אנו פונים להתיעצות, הכתובת לכל הבעיות שלנו עם הביורוקרטיה. הוא עוזר לנו בכל משרדי הממשלה. יש לנו איתו שפה משותפת. אנו מדברים עימו בלי כסיות של משי".

זה נשמע כמו מאכער...

"מאכער עם חליפה", צוחק יוסף חורול. הוא עצמו כלכלן, איש התעשיה הצבאית, פעיל מאד במה שהוא מגדיר "דימוקרטיה חוץ־פרלמנטרית". הוא מבטיח כי "אם חס וחלילה תהיה נסיגה מאדמות המולדת, נעמוד בגופנו, בבתינו, ולא ניתן לאף אחד להזיז אותנו. האויב מספר אחד שלנו", הוא אומר, "זה השמאל המאורגן, הקויזלינגים של מדינת ישראל".

כשיחה הפוליטית בנסיעה המוזרה בכבישי השומרון, מתברר כי באריאל מתגוררות 180 משפחות של יוצאי בריה"מ, באלקנה – 40, בבית אריה – 80, בשערי תקוה – 60. חיננית בצפון השומרון הינו ישוב קווקאזי של יהודים הרריים, והוא גם מטרת נסיעתנו. ביהודה ממתין גרעין גדול להבהרת מעמדן המשפטי של האדמות ברמת קידרון. ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, מארגן בימים אלה גרעין שיעלה לישוב "נופים" בשומרון, כאשר זה יצא ממעמד של ישוב פושט רגל, ושלדיו יקרמו עור וריצוף.

"אנו מארגנים עשרות משפחות מתוך המחנה הלאומי שיעלו לנופים ויחסלו את המראה המזעזע של השלדים שם", מבטיח ד"ר דוד. "השלדים הללו הינם עדות לפשיטת הרגל של החברה הישראלית, החומרנית והנהנתנית. מי שיציל את המדינה היום, הם מניפי הדגל האידיאולוגי ביהודה ושומרון".

יוסף חורול מספר כי הוא נוסע מדי שבוע ברחבי המזרח הפרוע, נכנס לכפרים הערביים, מתדפק על דלתות התושבים, ומשוחח עמם. "על מה?", הוא שואל. "על מה? אני מתווכח עמם. מוכיח להם את בעלותי על הארץ הזו. מפגין נוכחות. פוחד? מה פתאום פוחד? הישראלים צריכים לנסוע בכבישים הללו, לדבר עם האנשים, להראות להם מיהו בעל הבית כאן".

יוסף חורול מדבר על הטרנספר כעל עוד דרך, לגיטימית והגיונית, לפתרון הבעיה. הוא איש אינטליגנטי מאד, הסטוריון, והתקדימים ההסטוריים לטרנספר שגורים בפיו. וד"ר יצחק דוד,

(המשך בעמוד 19)

ד"ר יצחק דוד, על רקע אלקנה: "מי שיציל את המדינה היום, הם מניפי הדגל האידיאולוגי ביהודה ושומרון"

ד"ר יצחק דוד

(המשך מעמוד 17)

יועץ ראש הממשלה, שותק. הוא גם לא מגלה אם הוא עצמו שותף לדיאלוגים שמנהל יוסף חורול עם "המקומיים", מרי שבוע. רק פעם אחת הוא מגלגל לתוך רעיון: "מדוע שלא נעשה טרנספר מוגבל, בשלב הראשון מדוע שלא נעביר את ערביי יהודה ושומרון לנגב, ונוכל ליישב כאן יהודים"? אבל זהו רעיון לא כשל, הוא מודרו להבהיר. נולד רק כאן, במכונית, תוך כדי האזנה למשנתו הסדורה של יוסף חורול. "בשנת 1950 היינו חמישה איש ברוסיה שיצאנו מהכלא הסובייטי, וצעקנו: יהודים, צאו מרוסיה. צחקו עלינו", מספר חורול. "היינו רק חמישה. אבל האמנו במה שעשינו. מי האמין אז שמאות אלפים ייצאו משם"?

"אל תגיד שטחים מוחזקים, זוהי ארץ ישראל האמיתית. זו העריסה של האומה היהודית. איך נוכל לוותר עליהם?"

יוסף חורול חושב שההיסטוריה חוזרת, וההיסטוריה היהודית על אחת כמה וכמה. הוא שב ואומר שהאוייב של מדינת ישראל הוא קודם כל השמאל המאורגן, ויש להלחם בו. "כיצד?" הוא שואל. "בכל מיני שיטות. כשעם קם ומכריז מלחמה על עניין – הכל מותר. הם צריכים להבין שמי שמכריז מלחמה על הפטריוטיזם – יכול לאבד הכל".

וד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, שותק ואינו עונה. האם הוא מסכים עימו?

"נו, טוב", הוא אומר בשקט. "הרי אנו באים מאותו רקע. אני חבר מרכז תנועת החרות, אך חש שלא הכבוד לתנועת התחיה. אני רואה בהם מרכיב חשוב של קואליצית הגוש הלאומי".

יוסף חורול חושב כי צריך להוכיח לעם הערבי, שאם לא יקבלו אותנו באיזור – נשמיד את מנהיגותם. "אני רוצה לראות את דגל ישראל מתנופף מעל כל בית ספר ערבי", הוא אומר. "על כל אוניברסיטה ערבית, שברוב טפשותנו בנינו להם. הם צריכים להבין, ומהר ככל שהבינו, כי הם נמצאים במדינת ישראל".

ואתה מסכים עימו, ד"ר דוד?

ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה: "נו, טוב, אל תשכב שמחה בשמחה".

שמעיה שלמיאב, שכל העת יושב בשקט, מוציא את ד"ר דוד מן המבוכה. "בקווקאז חיינו עם מוסלמים, ואנחנו מכירים את הטבע שלהם. אם תיתן להם אצבע – כל היד הם אוכלים. אבל אם תיתן להם מכה – עשר שנים זה יספיק".

בחיננית, ישוב קטן של יהודים הרריים מקווקאז ישראל שרון, כפר החקלאות, דחף להקמתו – אומר לנו אישנייב: "אני מסכים עם שמעיה במאה אחוז".

ניסן גרון לפני שבועיים לחצי שנה של עבודות שרות, על הריגת ילד ערבי בשכם, לפני חמש שנים, הוא נמנה עם הגרעין המייסד של חיננית, שעלה על הקרקע לפני שמונה שנים. הוא גם מסכים עם שמעיה שלמיאב שאומר: "אני מוכן למות כאן, ולא לתת את ארץ ישראל למישהו". וד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, מעניק לתושבי חיננית את אחד מספריו, וגם משאיר בידיהם, לעיון, תזכיר ששלח באחרונה לראש הממשלה בנושא "רוזיה בתחום קליטת העליה".

"נוסענו היום המון ביהודה ושומרון", הוא נושא נאום קצר. "היהודים ההרריים הצטיינו מאז ומתמיד באהבתם לארץ ישראל. הם חיפשו תמיד את האתגר. ואם הם היו חקלאים, ומהמוצלחים ביותר. הישוב הזה, עקב הוקם כאילו על ידי היהודים ההרריים, גם כפר ברוך ומחניים. הם הצטיינו תמיד באדיקותם ובשאיפתם להתיישב ממש על האדמה. אין פלא שהם התיישבו בקצה השומרון. ואנו נעזור להם בכל יכולתנו, כי אנו רוצים לדחוף את יהודי בריה"מ להתיישבות כאן. אנו רוצים עוד הרבה חיננית".

מימין לשמאל: שמעיה שלמיאב, ד"ר יצחק דוד, יוסף חורול ואבי ספיר. "הוא המוקד שלנו"

כאן פותח ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, בסקירה היסטורית מקפת על היהודים ההרריים. לעיניך מתגלה אוצר בלום של ידע, איש בעל זכרון פנומנאלי, עם בקיאות מדהימה בהיבטים רבים ועצומים של יהדות רוסיה. מבט בקורות חייו, הכתובים בגוף שלישי, שופך אור רב על האיש ופעליו הרבים, אך מגדיל גם את סימני השאלה והתהיות. "ד"ר יצחק דוד נולד בתבליסי, בירת גרוזיה, בשנת 1946, לראש הקהילה היהודית במקום", מסופר בספרון קורות חייו. "המשפחה מייחסת את מוצאה, על פי המסורת שבקהילת אחאלציך שבדרום גרוזיה – לשושלת דוד המלך. האב, חייט במקצועו, שירת במשך עשרות שנים במסירות ובנאמנות את עניני הקהילות היהודיות, הן ברוסיה והן בחו"ל. ניהל מאבק סמוי וגלוי על זכויות הקהילה, במיוחד בשנות החמישים, כשריחפה סכנת סגירה על בתי הכנסת בבריה"מ.

"בשנת 1955 התקבל יצחק דוד (דוידאשווילי) כחרר אצל הרב ישראל בבאליקשוילי שהשפיע עליו בתחום אהבת שפת עבר", ממשיך ומספר ד"ר יצחק דוד ב"קיצור תולדות חייו". הוא למד, כך אנו למדים, בפקולטה למורחנות באוניברסיטת תבילִיסי, במגמת שפות שמיות וספרותן, בלשנות כללית וקווקאסיולוגיה. המשיך באוניברסיטת מוסקווה, וכבר כבר סייר ברחבי בריה"מ, אירגן פעילים יהודים, הקים חוגים לטיפוח ההשכלה העברית. את רשמיו תיעד בספר שהוחרם מאוחר יותר בידי שלטונות בריה"מ.

"כמי שגדל במשפחה לאומית-יהודית, גיבש יצחק דוד לאחר מלחמת ששת הימים את תפיסתו הרעיונית בכל הנוגע לשיבה למולדת של המוני יהודים", מספר ד"ר יצחק דוד על ד"ר יצחק דוד. "יצחק דוד, ביחד עם עמיתיו וחבריו לדרך, דאג להעמיק את התודעה הנ"ל, להחדירה בכל שכבות האוכלוסיה היהודית, וזאת בתנאי מחתרת קשים".

"אנו מארגנים עשרות משפחות מתוך המחנה הלאומי שיעלו לנופים ויחסלו את המראה המזעזע של השלדים שם"

להלן מספר ד"ר יצחק דוד, ב"קיצור תולדות חייו", כיצד הכיר את רב גאפונוב ז"ל, "עילוי השפה העברית ומחולל תחייתה ברוסיה". הוא סייר עם האיש ברחבי בריה"מ, טיפל בנסיעתו לישראל כדי לקבל את פרס ז'בוטינסקי, ועזר לעלייתו ארצה. ב"קיצור תולדות החיים" מופיע גם צילום של מכתבו של גאפונוב אליו. "ד"ר דוד הוזמן לא אחת ונחקר על ידי הק.ג.ב בעניינו של גאפונוב", כותב ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה.

כדי לקצר את "קיצור תולדות החיים", נספר רק כי ד"ר יצחק דוד פירסם ברוסיה מאמרים רבים בכתבי עת מדעיים וספרותיים בנושאי פילוסופיה של הלשון, בלשנות כללית, תולדות עמי רוסיה והקווקאז ואף תולדות העדות היהודיות בגרוזיה ובאסיה התיכונה. אחר כך שימש מרצה באוניברסיטה הממלכתית בתבליסי, "ובהדרגה טיפח את השיטות הספציפיות ללימוד השפה, וביחוד הפרזולוגיה הערבית".

ואם אין די בכך, שימש ד"ר יצחק דוד חוקר בכיר במכון להיסטוריה, ארכיאולוגיה ואתנוגרפיה באקדמיה למדעי הרוח בגרוזיה, וממונה על המחלקה לשפות זרות.

בשנת 1972 עלה ד"ר יצחק דוד לישראל, וכמעט מיד החל בפעילות ציבורית. לתנועת החרות הצטרף על פי המלצתו האישית של מנחם בגין, עבד ב"קול ציון לגולה", בסוכנות, בבית התפוצות ובמכון בן צבי.

ב-1976 הקים את המרכז לקווקאסולוגיה, והוציא ספרים רבים, בהם ספרי שירה בעברית, רוסית וערבית. ייסד את האגודה לאינטרלינגויסטיקה לחקר סוגיות פילוסופיות-אנטרופולוגיות של הלשון, תיכנות ומיחשוב של השפה האוניברסלית, ואם נשאר אוויר בריאותיכם, תצליחו אולי לקרוא גם כי "בין השנים 1979-1983 מילא ד"ר יצחק דוד תפקידים ציבוריים ומדעיים מגוונים, על בסיס התנדבותי, ריכז פעילות מחקרית והגיש תזכירים מפורטים לראש הממשלה דאז, מנחם בגין".

היום מכהן ד"ר יצחק דוד כיועץ מיוחד לראש הממשלה, יצחק שמיר, ואם תרצו ללמוד עוד על עמדותיו והשקפותיו בנושא עליה, ירידה ונשירה – הרי שהללו "סוכמו במידת מה במאמרו 'לשונות סרוי'

(המשך בעמוד 48)

שירים עצובים

כמעט כל שיריו של ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, הם שירים עצובים. הוא מסביר כי אלה שנכתבו ברוסיה היו עצובים בגלל געגועיו לציון, ואילו אלה שנכתבו בארץ עצובים, בגלל אכזבתו מציון. ושוב אנו מקבלים רשימת ארוכה של כל אכזבותיו – תחלואי החברה הישראלית. אך לא ניגע אתכם, נסתפק רק בקטע מתוך שיר אחד משיריו של ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה:

ציונות מתנוונת

...התנוונה הציונות, השמינה, חבעיטה, האביסה.
התקפלה – אומרים.
אני אומר שהתנוונה, נסתלקה מארץ ישראל שלי,
ארץ ישראל הטובה, היפה, התמימה...
כעת מגיעים בנים גאים ממיני ארצות ומינות
ובשתיות כדי להסיף מוסף, להשיח ביקורת,
להתרברב.
עוד מעט ולא ישארו מקומות פנוים במידרחוב
דיזנגוף... כאן חוגגת ציונות אמיתית, ציונות
מנוונת, מושפלת, המצביעת נגד הגאווה, נגד
תמימות יהודית, נגד תושיה
ארצישראלית, נגד אומץ חורי... מצביעים
הציונים... ואני שוקע במרירות של ימים החולפים
לנושתם, אני ידעתי... התבוששתי... שקעתי... אכן
שקעתי...

יהונתן גפן

הצעה מדינית

שהרמטכ"ל, רב־אלוף דן שומרון, ייכנס ללשכת הממשלה, ישים את המפתחות על השולחן, ויגיד: "עד כאן. המשימות האלה לא מתאימות לנו. הצבא שלנו מתקלקל והנוער לא מוכנים להרביץ יותר. זה משפיל אותם. לך תמצא לך רמטכ"ל אחר, צבא אחר, או שתיקח אלה חזרה לשטח. אנחנו נרגמנו, גמרנו, וכמעט נגמרנו".
אני יודע שזה לא קל, רב־אלוף שומרון.
אבל גם אנטבה לא היה טיול שנתי.
בהצלחה, דן.

הצעה מדינית נוספת

מכיוון שברור לכל ילד שמרוב ליכוד לאומי יש לנו כעת שתי ממשלות, מדוע שלא נתחלק לשתי מדינות. יש מקום לשתי חבורות וכל בארץ ישראל השלמה והלא־משלימה שלנו: מדינת פרסלנר, בראשות שמעון, שתפרוש במסגרת הקו הירוק, ותחיה בשלום לצד מדינת שמיריה, בראשות יצחק, שתתנחל מעבר לקו הירוק, כמו שהיא אוהבת. ירושלים תהיה, כמובן, בירת שמיריה, ותל־אביב בירת פרסלאנד.
בקשר לגבולות – הכל פתוח, ונתון למשא־ומתן.
ניתן לשולץ להתרוצץ עוד קצת, ובואו נקים כבר את שתי המדינות שלנו. ויפה מלחמה אחת קודם.

בקשר לתקשורת

כבר זמן רב יושב לו המנהיג שלכם, ראש ממשלת שמיריה, מהרהר בינו לבין שפמו ומשתעשע ברעיון החדש שלו: לסגור את השטחים בפני התקשורת, שכן האירועים שם קיימים גם בלי שמסקרים אותם.
"אינני מוצא מכלל אפשרות לסגור את השטחים בפני סיקור עתונאי", הוא אמר ליועצו לענייני תקשורת.
"רעיון גדול", אמר היועץ.
"חסר מה לסקר אצלנו?" שאל ראש ממשלתכם.
"העדלאידע, למשל", רטן היועץ, "דברים חיוביים".
"שהתקשורת תעזוב את השטחים עד שהם ירגעו" אמר ראש ממשלתכם ליועצו.
"אתה צודק", רטן היועץ, "אבל מדוע שלא נמשיך עם זה הלאה?"
"למה אתה מתכוון?", שאל ראש ממשלתכם.
"למה שאתה חושב", רטן היועץ.
"לסלק אותם בכלל?"
"כן, אדוני ראש הממשלה, פשוט להעיף אותם מהארץ הזאת. תקשורת לא מתאימה לנו בכלל".
"בכלל מהארץ?"
"כן. מי צריך אותם בכלל. ולפני שהיתה פה טלוויזיה לא היו פה חיים?"
"יש בזה משהו", אמר מנהיגכם הדגול.
"אתה מתאר לך שמישהו פתאום יחליט לכתוב שהערבים שהיית טרוריסט ויש לך שפם... אתה צריך את זה עכשיו?"
"ממממ...", הימהם ראש ממשלתכם.
"או שאיזה צלם אדיוטי מה'אנ.בי.סי.' יצלם אותך בצורה שמנמיכת אותך?"
"באמת שמתי לב שהם מצלמים אותי תמיד מלמעלה", אמר רה"מכם.
"אז זהו", אמר היועץ "שהתקשורת תעזוב את הארץ עד שאתה תרגע".
היועץ כבר כינס מסיבת עתונאים – "המסיבה האחרונה" – אבל אז נכנס פתאום הרמטכ"ל שלכם לשעבר, בפיג'מה ירוקה, שכן רק לפני שעה ברח מבית־החולים בעפולה, ואמר: "לירות בהם, בנבלות. לירות להם ישר בין העיניים".

פינת החייל האלמוני

בפינה זו אפרסם, מדי פעם, מכתבים של חיילים מהמגזר המרביץ, שאסור להם לבכות, אבל מותר להם לכתוב. השבוע בחרתי לפרסם שיר ומכתב של חייל מעזה:

הכל קורה רק פה, אבל רחוק מכאן

ממשלת תל־אביב חושבת שצריך לבוא כבר סוף,
מסוק לוחמה בשטח בנוי מפנה לה את התוף,
היא נזכרת ואומרת שאין שום מקום לפשרה,
שלושה גדודים רגליים מחממים לה את האווירה.

אחר־כך היא הולכת לישון, סוכריות מוטה על השולחן,
פרחים מפלסטיק צומחים, לא מפה, לא מכאן.

ממשלת תל־אביב חולמת סיפורים בצבע שחור,
היא לא אחראית על מאורות השמים, היא לא בעניין של אור
היא צוחקת אם מזכירים לה אותי, אולי מתוך מבוכה,
בין ההרים למידבר, היא תקועה בשיכחה.

דמויות בירוק שוב שולחת למצוא קצת גאולה,
היא בהריון דמוגרפי מתקדם, ויש לה בחילה.

ממשלת תל־אביב חושבת שהכל מזמן נגמר,
חלף הגשם, אין כבר רוח, אבל זה לא עבר,
מרחפת מעל העננים, צונחת מעל הים,
ממשלת תל־אביב מפזרת, לקראת האביב, בועות שקופות של דם.

השמים שחורים עכשיו בעזה, לא רואים כאן את האור,
ואני רוצה כל־כך הביתה, לשכוח מה שקשה לי לזכור.

השמים שחורים בעזה, הארץ נגמרת רחוק מכאן,
ואני רוצה אליך, לחזור במעלה הים.

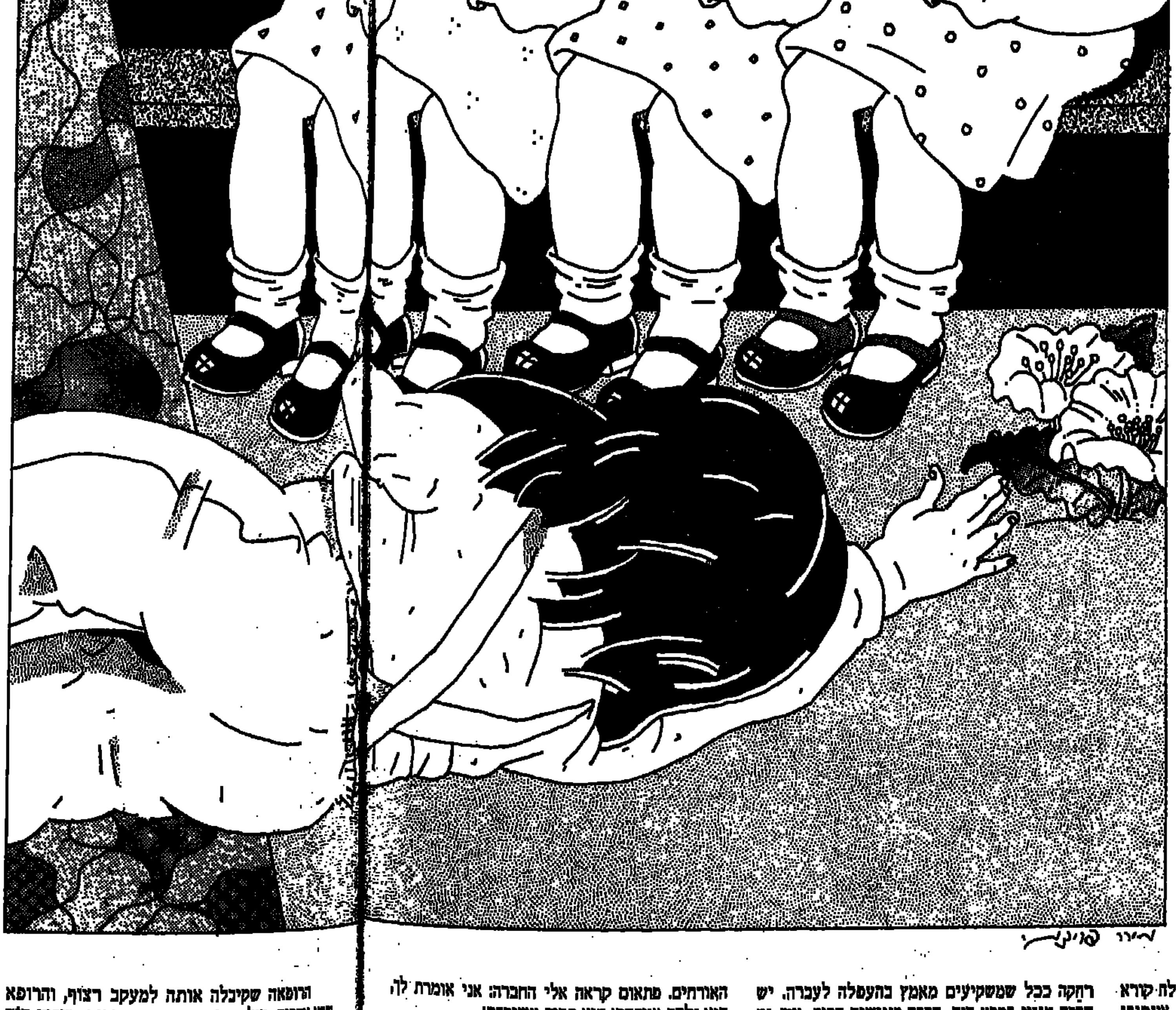
אל השיר, שמפאת אורכו חתכתי ממנו שני בתים ועם המחבר הסליחה, צורף המכתב הבא:

"ליהונתן שלום,
אני עוד חייל מהנח"ל, אבל לא כל־כך יוצא לי ליישב את הארץ. כל הזמן אני בחו"ל. בחנוכה היינו בלבנון. עכשיו היה קרנוואל בכרזיל, ולנו היה הקרנוואל שלנו בעזה, ובפורים אולי נארגן איזה "ריסקי" במחסום ארז.
די קשה להבין את המדינה המופרעת הזאת, אבל נדמה לי שאני די מצליח. פרופ' ליבוביץ אמר משהו לגבי יהודים ונאצים. אני חושב שהוא צודק. כמו בשיר של דליה רביקוביץ 'אהבת תפוח הזהב', לגבי הזיקה בין הרודן והקורבן. אולי יש לנו את זה בדם, ביחד עם הפאראנויה. אפילו שכבר עברו 40 שנות מדינה, 100 שנות התיישבות ו־2000 שנות גלות. אמא שלי חושבת שזאת שנאה עצמית, אבל אני יודע – אנחנו הורגים ילדים.
כנראה שיש איזה סוד כזה. אולי מתל־אביב רואים את בירות, אבל מחיפה לא רואים את עזה. בכל אופן, לא אמא שלי.
שלך, מוטי ס."

הבת שלי, להתעורר מחלום רע

באמצע הלילה הם התעוררו לסיוט. הבת שלהם, הפעוטה המוכשרת והעירנית, לקתה בהתקף אפילפטי. תחילת מסע מלא חרדות, כאב ורגשות אשם למחוזות הבלתי ידועים, המאיימים, שמאחורי המונחים "נזק מוחי מזערי" ו"ילדים לקוי למידה". בת עשר, היא מתקשה להתרכז, נחרדת מרעש פתאומי ואור חזק, מוגבלת בחשיבה מופשטת, אבל גם חברותית, קורנת חום וצחוק, בעלת אוצר מלים עשיר וזכרון מפתיע. וידוי אישי.

מאת רונית לשם
איור: מידה פרידמן

ה לילה שבו חלתה, שמעתי את אבא שלה קורא לי מתוך חלום רע. בחלום היה חשך אינסופי ובתוך החושך היה הבית שלנו, ותריסיו היו קרועים, כמו היו עשויים מקרטון. לקרעים היו שיניים ובערך ומר החושך, מוחלט וגועש, לתוך הבית פנימה. בפעם הזאת, שלא כבסיוטים של דרך־כלל, לא היתה לי מודעות ההימצאות בתוך חלום. לא ידעתי שעלי להתעורר. היתה לי תחושה כרודת שהסיוט והמציאות מאוחדים. הבטתי בחושך ההוא, שלא היתה בו שום מזיגה של אור, ומוכת חרדה וחוסר ישע, עקבתי אחר גוילתו פנימה דרך קרעי התריסים.

או חדרה לתוך שנתי הבהלה בקולו של בעלי. עדיין בתוך הסיוט, קמתי מהמיטה וראיתי את הבת שלי מתעוותת בהתקף אפילפטי.

היא היתה בת שנתיים, ואנו, הוריה, לא הבנו מה שאנחנו רואים. לא ידענו מה לה. הרבה זמן אחר־כך הגענו למסקנה, שהרופאים, הפסיכולוגים, המורים, הסטודנטיות המתנדבות, כולם, ידעו רק קצת יותר מאיתנו, ולעיתים קרובות, הרבה פחות.

באותו סיוט לילי החלה מסכת חיים חדשה, שבכל יום מגלה בת טפח לאינגוע. אם ההורות היא מסע נחקר להרי ההימליה, ההורות במקרה של הילה – ילדה לקויית למידה, על־פי המינוחים המקצועיים – היא מסע מוקר להרי ההימליה, בלי מפה ובתנאי מזג־אוויר גרועים במיוחד. הפיסגה רחוקה בכל שמשקיעים מאמץ בהעפלה לעברה. יש הרבה עניין במסע הזה, הרבה ריגושים דקים, ויש גם עייפות תהומית, מתמירה, המופרעת בגלים נישנים של תחושת חוסר ישע ורגש אשם. סביב כל אלה כרוכה חוויית אתגר גדולה.

היא היתה עובר חסר מנוחה בתקופת ההריון, ואחר־כך היתה תינוקת קשה. מי היא תינוקת קשה? אחת כזאת שבוכה יומם ולילה, ישנה מעט, אוכלת בקושי. יש תינוקות כאלה. אחר־כך הם מתפתחים להיות ילדים מקסימים ורגועים. שלנו לא נרגעה מעולם, אם כי פיתחה לעצמה קסם שובה־לב. עד התקף המחלה הראשון היינו בטוחים שיש לנו בבית ילדה עירנית במיוחד. התפתחותה המוטורית היתה מהירה מן הממוצע. היא התהפכה במיטה, זחלה על הרצפה, ישבה, עמדה, הלכה, לפני ילדים אחרים בגילה.

כשהיתה בת שנה החלה לדבר. כמה חודשים לפני ההתקף הראשון, ישבה איתה חברה שלי. אני הכנתי שתיה במטבח. שמעתי אותן משוחחות בחדר האורחים. פתאום קראה אלי החברה: אני אומרת לך, היא ילדה מיוחדת! היא תהיה משוררת!

בעלי ואני היינו מחליפים בינינו מבטי נחת. חשנו בקטנה פוטנציאלים מנטאליים אדירים, והיתה לנו כל הנכונות לפתח אותם. גם אחרי שנודע לנו על מחלתה, לא העלנו בדעתנו שמימוש הפוטנציאלים ייפגם באיזה אופן.

כשבוע שלאחר ההתקף הראשון אושפזה הילה כשני בתי־חולים. הנוירולוג הראשון שאיבחן את מחלתה, היה קמצן בדבריו. הוא שילח אותנו מבית החולים עם המשפט: "אם יהיה עוד התקף, נשקול מתן תרופות". חזרנו הביתה תוהים ומבוהלים. באותם ימים רצינו רק דבר אחד: שלא יהיה עוד התקף. איש מאיתנו לא ידע, אף אחד לא סיפר לנו, שההתקף הראשון ואלה שבאו אחריו, יקלקלו את פריחתה המושלמת של מתנו. בבית־החולים השני אושרה הדיאגנוזה, אך הפעם הוחלט על מתן תרופות. מנע באופן קבוע. מגיל שנתיים ועד היום, כשהיא בת עשר, הילה בולעת תרופות שלוש פעמים ביום.

הרופאה שקיבלה אותה למעקב רצוף, והרופא שבא אחריה, כולם היו סימפטיים, אדיבים, שופעי חום וסבלנות. אך איש מהם לא הכין אותנו לבאות. איש לא אמר לנו: היו עירניים. כבר בגיל שלוש אפשר לאתר קשיים התפתחותיים אצל ילד. שימו לב, במקרה של הילה צפוי שתתפתח ילדה חריגה.

א נחנו מצידנו תרמנו למיסוך הבעיות שהלכו ונכטו. נתנו לילדה את התרופות, הודינו מרי בוקר על הלילה השקט שעבר עלינו, והבאנו אותה לגן הילדים. המחלה עצמה כל כך הפחידה אותנו, שחודשים רצופים בלא התקף, תחת איזון תרופתי, היו מכניסים אותנו לנירוונה מתוקה. אז נותנים לה תרופות, ושוכחים מהעניין. חשבנו: היא הרי כל כך מוכשרת, נבונה, מלבבת. המחלה היא גורם סטי ולא נחשב באישיותה. התפתינו לחשוב שנוכל לנהל את העסק, בעיקר מפני שלא ידענו שהמחלה תהיה כרוכת־תומן הרק לחיצה למערך רחב של קשיים. היום אני מוצאת טיעונים מצדיקים להתייחסות המוגבלת של הרופאים. אי אפשר לפרוש תחזית התפתחותית לכל ילד הלוקה באיזו מחלה, שעלולה להשפיע על תיפקודו. ממפגשי עם ילדים אורגניים (ילדים שבעיה פיזיולוגית כלשהי, ברורה או נעלמת, השפיעה על התפתחותם המנטאלית וההתנהגותית), נוכחתי, שאין שני ילדים דומים. אי אפשר לקטלג אותם. כל ילד מגיש לעולם ספר חדש של קשיים. הרפואה, מצידה, מנתבת עצמה יותר ויותר לתחומים ספציפיים צרים. הנוירולוג עסוק במוח ומערכת העצבים. אפשר להביא אליו בעיות התנהגותיות בכתה, לקבל ממנו מירשם לתרופות הרגעה, אבל אין הוא יכול לרכז בידיו השגחה מקיפה על כל תחומי חייו של הילד המטופל.

ועוד. הרופאים לא מעוניינים סתם להפחיד את ההורים. בשנתיים הראשונות למחלת הילה היה קשה להכיל את עוצמת החרדה ההווה, וראי שהיינו מתקשים לעכל אפשרות עתידית של קשיים נלווים למחלה. הילה אושפזה כמה פעמים במהלך אותן שנתיים. הרופאים גישׁשו לחפש את התרופות המתאימות לה ביותר, במינון הנכון. ועד שמצאו, היו לה כמה התקפים נוספים. אחד מהם נמשך שעה. זמן מספיק לגרימת נזק מוחי מזערי. אבל את המונח הזה, "נזק מוחי מזערי", או אמ.בי.די, לא שמענו אלא כשהיתה כבר בת חמש וחצי. אנחנו נאלצים להשלים היום עם העובדה שהטיפול בהילה התחיל באיחור של שלוש שנים.

עד שהיתה בגן טרום־חובה, ידעו כבר כולם – אנחנו, הגננות, המשפחה המורחבת – שמדובר בילדה היפראקטיבית, שצריך הרבה סבלנות בשבילה. אבל לא ראינו תופעות חריגות נוספות. הבית היה מדבר של עיי חרבות. ההתנהגות התנועתית חסרת הבקרה של ילד בן שנה, שהידיים שלו הולכות לכל מקום, חוטפות כל חפץ, מנסות לשבור אותו, להשליך אותו, לשפוך, לקרוע, נמשכת עד היום. בגיל ארבע התנהגות כזאת עדיין מתקבלת, איכשהו, על הדעת. יש ילדים בעלי מרץ רב מאחרים.

עד שהיתה הילה בת חמש הסתרתי מן הסביבה עד כמה שאפשר את עובדת מחלתה. היינו מודעים לקונוטציות השליליות של האפילפסיה, לדעות הקדומות, לחרדות הקמאיות מפני המחלה הזאת. כל ההתקפים שארעו היו בשינה, בבית, ולכן קיווינו שלא יקרה מצב, שבו הילה תלקה בהתקף בשעת ערות, במשחק עם ילדים. מלבד זאת, לא מצאנו צורך ליידע את הסביבה. אפילו הגננות לא ידעו. רצינו שהסמכויות שהילה באה איתם במגע יכירו את אישיותה המיוחדת, את כישוריה הבולטים, בלי לשפוט אותה על־פי איזו מערכת לא־רלוונטית. אבל ככל שהתבגרה, היה הדבר קשה יותר.

כשהיתה בת חמש, אמרתי לגננת יום אחד שאנחנו נוסעים לבדיקה. "איזה?" שאלה. אחרי היסוס עניתי: "אי.אי.ג'י. בדיקת מעקב של גלי החשמל במוח". "מה יש להז" שאלה הגננת. עניתי לה. "את יודעת", אמרה, "באמת הבחנתי שהיא מתקשה להחזיק את העפרון ביד".

שטויות, אמרתי לגננת, למחלה שלה אין שום השפעה על תיפקוד כלשהו. זכרתי את הגן הראשון, שסרב לקבל את הילה, מפני שבדיוק בתחילת שנת הלימודים חלתה. "כשבתך תבריא", כתבה לי הגננת בפתק, "נשקול מחדש את קבלתה לגן שלנו". היא צרפה את דמי ההרשמה ששילמתי לה. כשהגננת הנוכחית אמרה עכשיו משהו בקשר לעפרון, התחזקה אצלי ההרגשה שאסור, אסור לספר. אנשים עלולים לראות אצל הילה פגמים שאינם קיימים. אבל הפגמים היו שם, עדיין לא בולטים, ואנחנו לא ראינו אותם. המיפגש עם קיומם היה קשה, מאוחר מדי, וכרוך בכאבים ריגשיים עזים. עברנו משבר מודעות ויצאנו ממנו. היה עלינו לוותר על גאווה מסויימת. הרי הבת שלנו היא חלק מאיתנו, ההכרה בקלקול שחל בה, הידיעה שהקלקול הזה הוא חסר תקנה במידה רבה, קשות לעיכול. הכרתי הורים שלא חצו את חומת המודעות. הם מסרבים לקבל את הידיעה שהבן שלהם חריג וזקוק לטיפול מיוחד. בפיהם טענה חוזרת ונישנית: המורה, הפסיכולוגית העירונית, כולם טועים. הילד שלנו בסדר גמור. ואם הוא לא בסדר, זה בגלל המורה, בגלל הילדים האחרים.

הדרך שבה נדרשנו להתוודע לעובדה שמכאן ואילך גרה בבית שלנו ילדה חריגה, שזקוקה למסגרות חינוך מיוחדות, לא רופדה עבורנו.

לקראת סוכות, חזרה הביתה חבולה וקרועה כפתורים. כל אחר הצהריים לא יכלה להחזיר לעצמה את הנשימה בגלל הבכי הנורא שחנק אותה

הילה עברה לגן חדש, גן חובה. אחרי שבועיים, ערב ראש השנה, באתי לקחת אותה מהגן, כמנהגי. אחת בצהריים ואני עם החיוך הנוזל מהפנים. הפגישה איתה היתה תמיד מקור לשמחה משוגעת. הגננת פגשה אותי ליד השער: "יש גנים מיוחדים לילדים מהסוג של הילה", אמרה לי. לבי צנח. "על מה את מדברת?" שאלתי. "כשיש ריכוז, היא יושבת בארגז החול בחוץ. היום שפכה את כל הלגו לתוך החול. אני מתכוננת לדבר עם הפסיכולוגית העירונית".

כל הקוצים הוזרקו מעורי. לא אמרתי דבר. לקחתי את הילדה שלי לקראת השנה החדשה, ובתוכי צמח עינוי חדש, לא מוכר. עכשיו, ידעתי, אצטרך להלחם בממסד. החל מאותו רגע בשער הגן ידעתי, וגם עכשיו אני יודעת, ותמיד ארע, שההתייחסות הסביבתית תקבע לבת שלי לאן היא הולכת. האם תתפקד בשוליים הדחויים של החברה, במסגרות מוגנות שלא לצורך, במימוש חלקי בלבד של היכולת שלה, בגלל איזו גננת שלא רוצה להתאמץ יותר מדיז או שתהיה יחיד עצמאי בתוך חברה בוגרת, מגוונת, נורמאלית. כשסיפרו לי זמן רב אחר כך על המעונות המיוחדים שמקימים לבוגרים בעלי פגם מוחי מזערי, נחרדתי. הבת שלי, אני יודעת בבטחה, תלך לאן שימשכו אותה. אם יאפשרו לה חיים בחברה רגילה, היא תחיה בחברה רגילה. והחברה הרגילה תצא נישכרת מכך.

ה בת שלנו מתקשה להתרכז. גרויים חיצוניים כמו אור עז, רעש פתאומי, מורידים אותה. יש לה רגישות־יתר למגע פתאומי, לדגדוג. כל אי־נוחות גופנית גורמת לה לחוסר שקט מוטורי. גם היום, כשהיא כבר רגועה הרבה יותר, היא מסוגלת לצפות בטלוויזיה מתוך עמידת נר. החשיבה המופשטת שלה מוגבלת למדי, יש לה חסימה ממשית בלימוד החשבון, יש לה קשיי קואורדינציה, היא מסורבלת, מרבה ליפול, קיצרת רוח, מתקשה לרחות סיפוק צורך כלשהו, ממהרת להעלב, רגישה מאד לתחושת כשלון, פגיעה כבובת חרסינה. היא מוקד מתמיד לתנועתיות־יתר בחדר שבו היא נמצאת. היא מתקשה לבצע הוראות. לתרגם את התיאוריה לביצוע. הוראה מורכבת כמו: לכי למטבח, קחי מגבת מטבח, הרטיבי אותה וחזרי לכאן, מייאשת אותה מראש.

היא איטית ודווקאית ולא ממושמעת. הליכה מזורזת לשעור פרטי בחשבון, קשה לביצוע. הילה חומקת בדרך לחצרות הבתים, קוטפת חמציצים, מפריחה את ה"סבא" של הסביונים, רוכנת על חתולים. לעתים היא נעלמת מן העין לדקות ארוכות. אני נבהלת הרבה פעמים. לבסוף אני אוחזת אותה היטב בפרק היד, ומושכת אותה בהחלטיות אל הדירה של המורה לחשבון. כל הדרך היא מבקשת להקרע מעלי,

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

כדי לחדור לאיזו גינה שנילתה בין הבניינים.

היא נכה באורח סמוי. מבחינה חיצונית היא נראית נפלא. כאן טמון איזה קושי. כשאתה רואה ילד בכסא גלגלים, אתה רץ לעזור לו במקרה הטוב, ובמקרה הארדיש אתה לפחות לא נתקף אימה מן המסתורין האופף אותו. אין מסתורין בילד בכסא גלגלים. הפגם של הילה חבוי אי־שם בקיפולי מוחה. התנהגותה המוזרה גורמת לאנשים להרים גבה. מבחינה ריגשית והתנהגותית, היא נראית פעמים רבות כילדה בת ארבע, חמש. בגיל שבו כל הבנות אוספות אביזרי קישוט לשמלות שלהן, ומכינות מסכת לערב כיתתי, היא טרודה בהחררת מורקים לבובות שלה.

אבל הבת שלנו היא גם אדם חברותי ושמח. יש בה חוסן פנימי מפתיע, עוצמה נפשית שיודעת לעמוד במצבים קשים. יש לה יופי גבעולי עדין, והיא מקרינה חום וצחוק על סביבותיה. היא מלטפת, מנשקת, מעניקה מתנות, מצחיקה. היא נחנה בהומור שובבי, יש לה חשיבה מקורית וכושר הבעה מעולה. יש לה אוצר מלים עשיר במיוחד וזכרון מפתיע בתחומים שמעניינים אותה, כמו טבע (פרחים וחיות), או אגדות עם. היא מרבה לקרוא ספרים שמיועדים לילדים המבוגרים ממנה בשנתיים. משך שעות היא שוכבת במיטה, או על השטיח, ובולעת ספר אחר ספר. אחד הבילויים החביבים על שתינו מתרחש בחנות הספרים הסמוכה. הילה מתיישבת על הרצפה באגף ספרי הילדים ושולפת ספרים מתוך המדפים. זהו המצב היחיד שבו אי אפשר לחדור את חומת הריכוז שלה.

היא אוהבת מסיבות, אירועים מיוחדים. מתענגת באורח בוגר כל כך, מעודן, כשהיא יושבת בבית־קפה ואוכלת בכפית קטנה עוגת קצפת. היא מתלכלכת בשעת מעשה כמעט כמו תינוק, וכוס השתיה שלה צפויה להשפך בכל רגע, אבל יכולת ההנאה שלה מהמעמד, ראויה לקינאה.

הפסיכולוגית העירונית ערכה להילה מבדק ממושך, כשהיתה בת חמש וחצי. מסקנותיה היו פסקניות. על הילה לעבור לגן מיוחד. סרבנו לדבר על כך. רצינו שהילה תמשיך לבקר בגן השכונתי, עם הילדים שהיא מתראה איתם אחר הצהריים, במרחק הליכה מהבית. כדי להראות שאיננו תקועים בחשיבה מתוך רווקאיות, נסענו לבקר בשני גנים כאלה. באחד מהם אמרה לנו הגננת, שלדעתה הילה אינטליגנטית ובעלת יכולת מנטאלית יותר מכל ילדי הגן. הפער יהיה גדול מדי. בשני נקלענו להמולת עוועים של ילדים אלימים, צורחים ומכים. חזרנו הביתה נחושים בדעתנו.

הילה המשיכה לבקר בגן השכונתי מתוך תחושה גוברת, שהמבוגרים כועסים עליה. הגננת החזיקה בה למרות רצונה. כעבור חודש נדרשנו לשכור להילה חונכת, שתלווה אותה בתוך מסגרת הגן. עשינו זאת. הכל, כדי שהיא לא תתחיל מסלול אלטרנטיווי לחיים רגילים, שלא תידבק בה איזו סטיגמה. אבל מן הסטיגמה אי־אפשר היה להימלט. הגננת היתה מיודדת עם אם אחת או שתיים. היא תינתה צרותיה בפני האמהות האלה. האימהות לחשו על אזני הילדים, שהילה תולה, שהילה ילדה חריגה, והילדים הגיבו. הילדים יכלו גם לראות בעיניהם, שהילה אינה מתנהגת כמוהם. בטיול על שפת הים קרעה מעל רגליה את סנדליה, ורצה אל המים. הגננת צעקה, האמהות המלוות צעקו, הילה היתה בתוך המים. מתענגת, לא שומעת, מרוכזת בעשייה האינפנטילית שלה. באותו יום טילפנה אלי אחת האימהות המלוות: "תגידי", אמרה, "יש לך הסבר להתנהגות שלה? קוראים לה והיא לא באה, מזהירים אותה והיא לא נשמעת. מה יש לה בעצם?"

בתור ליד קופת הסופרמרקט היא מתחילה לפתע לזחול על הרצפה בין רגלי האנשים. קשישות עם עגלות עמוסות מביטות בה בזוועה

מה יש לה בעצם? לך תסביר לכל עובר אורח את ההסבר הארוך הזה. בתור ליד קופת הסופרמרקט היא מתחילה לפתע לזחול על הרצפה בין רגלי האנשים. קשישות עם עגלות עמוסות ירקות מביטות בה בזוועה. מתוך קוצר רוח היא מתחילה לנשוך את זרועי, מתחננת שנלך כבר הביתה. "רוצה לישון", היא מייללת, "רוצה לאכול, רוצה, רוצה". היא מושכת בחצאית שלי. העומדים מעליה צופים בה כמחולת רוח. רואים ילדה מגודלת, יפה, שרועה על רצפת הסופרמרקט, או נתלית על מעקה האלומיניום הסמוך לקופה.

החל משלב מסויים חדלתי להתענות בגלל העובדה שאיני יכולה להסביר לכל אחד מה לא בסדר עם הבת שלי, ולעומת זאת מה כסדר גמור. החברה אינה גמישה, אינה פתוחה לסוגי התנהגות חריגים. הילדים שלנו הרי נידרשים לצעוד בסך זמן רב לפני גיל גיוס. אני יודעת במלוא הגאווה, שהבת שלי לוקחת בכיס את הילדות הרגילות מאוד, כשהדבר נוגע לאישיות עשירה, למקוריות מחשבה, ליכולת נתינה, לכושר ביטוי. הילדות הרגילות מאוד לא משחקות עם הבת שלי. היא עומדת מעבר לחוג ומביטה במשחק המחבואים שלהן. אם תצטרף למשחק, היא תאבד את דרכה, תשכח שהיא נמצאת בעיצומו של משחק, בגלל איזה פרח שייקרה על דרכה. היא תתקשה לקלוט את חוקי המשחק, לזכור אותם וליישם אותם. היא יודעת שלא תוכל לשחק, גם הן יודעות.

מסיבת הסיום בגן הציבה אותי ואת בתי במטס העצוב והיפה המיוחד לנו, בלא כל אפשרות לטעות. כל הילדים ישבו בשורות סדורות מול ההורים הסדורים בשורות. הבנות, וכתוכן גם הילה, היו לבושות שמלות רפרפניות, ולחיין להטו מהתרגשות. הם נתנו לנו הופעה. כבר בתחילתה, עזבה הילה את מקומה ובאה וישבה למרגלותי. המסיבה היתה זרה לה, ובמהרה הפכה לעינוי שאין ממנו מפלט. מולי ישבה שורת ילדות וסרטים בשערן. אצבעותיהן תופפו על תופי מרים קטנים, לפי הקצב, באחידות. על פניהן שרתה הבעה צייתנית. אל קרסולי היתה צמודה ילדה סובלת, שרצתה לצאת מן החדר הדחוס מהר ככל האפשר. היא תקעה ציפורניים בעור השוק שלי, ליקקה אותי, סיננה אנקות קטנות מבין שפתיים מהודקות. אני, כמו טמבלית, המשכתי לשבת, מודעת למבטי ההורים הגאים הדוקרים אותי מסביב.

באותן דקות ארוכות, לא היתה בי תחושת אכזבה מבתי, אלא רק צריבה דקה של הידיעה שלעולם לא יהיה לה קל. תמיד תהיה שונה מן הבנות המתופפות כמו שצריך על התופים. אני מאושרת על העובדה שהבת שלי אינה עוד ילדה שמכוונת אצבע ישרה ודייקנית אל עור התוף, בדיוק כמו שהגננת אמרה. אבל אני גם מודעת למחיר, ואני משלמת אותו יחד איתה. אני מצטערת היום, שלא היה לי אומץ לקום ולגאול את שתינו מאותו המקום. במצבים דומים היום אני יוצאת בלי כל מחשבה שניה.

כשהלכה הילה לבית־ספר, הבנו שכיתה בת 35 ילדים לא תוכל לאפשר לה יום לימודים תקין. ידענו אז שהילה זקוקה לתשומת לב יחידנית. רשמנו אותה לכתה קטנה, מיוחדת, בתוך בית־ספר רגיל. עשרה ילדים עם קשיים שונים ישבו בכתה. המורה אמרה לשלב ידיים. היו כאלה שיכלו לשבת כך. הילה לא יכלה. היא היתה מתרוצצת בחצר יחפה, בעוד הכל שוקדים על מחברותיהם. מנהלת בית־הספר ביקשה מהפסיכולוגית של העיריה שתשלח לי פתק. בפתק היה כתוב: "מי אחראי לחילה כשהיא בבית־הספר?"

המורה, שקיבלה הכשרה להוראה במסגרת חינוך מיוחד, חששה מעימותים עם המנהלת. היא עשתה מאמצים אדירים להביא את ילדי הכתה המיוחדת לתיפקוד צבאי מסודר, לפי הנחיות המנהלת, כולל התעמלות בוקר לצלילי רמקול צורמני, שהמלים בוקעות מתוכו מרוסקות ומהממות אוזן. הכתה המיוחדת היתה כעלה תאנה מיותר במסגרת בית־הספר הרגיל. המנהלת לא הכירה בצרכים המיוחדים של הילדים שלמדו בכתה הזאת. הילה לא עמדה בציפיות ממנה. אווירה של התרת הקורבן השתררה סביבה. היא לא למדה, ובשעת ההפסקות היו הילדים מתעללים בה. לא היתה שם מורה להגן עליה. לקראת חופש סוכות, חזרה הביתה חבולה וקרועת כפתורים. כל אחר הצהריים לא יכלה להחזיר לעצמה את הנשימה בגלל הבכי הנורא שתקף אותה.

החלטנו להעביר אותה לבית־ספר מיוחד. באותה תקופה חשנו שהעולם סוגר עלינו. שפתח המילוט היחיד הוא זה שהחברה בחרה לספק לנו. בית־הספר המיוחד הוא חממה נפלאה לילדים עם קשיים. רק שם אתה יכול לראות מנהלת מתכופפת אל ילד לומר לו בוקר טוב. הוא לא שומע, ממשיך ללכת אל כתתו. המנהלת עוצרת אותו במגע כתף, אוחזת בסנטרו ומפנה את מבטו לתוך פניה. "בוקר טוב", היא תובעת. הילד, קצר רואי, שקוע בתוך עולמו המסוגר, קולט את ברכתה ועונה "בוקר טוב".

אבל גם עתה, הייתי מעדיפה שלא יהיו מסגרות חינוך ספציפיות לילדים מתקשים. הקירמה הביאה איתה התמחויות כמעט מיותרות. בני־אדם מסווגים ליותר. זנים, אל הרחוב מונפקות יותר תגויות פסוודו־סוציולוגיות. כשהייתי ילדה למדו בכתה שלי כל מיני ילדים. כמה מהם התקשו בדרך זו או אחרת.

(המשך בעמוד 50)

ילדים לקויי למידה

תחת הכותרת "לוקויי למידה" מוגדרות כמה תופעות העלולות להתפתח אצל 3־5 אחוזים מכלל האוכלוסיה. יש ילדים הלוקים באחד מן הקשיים, יש חסובלים ממורכבות של כמה מהם. במקרים בהם קיים מימצא נוירולוגי כלשהו, המאובחן באמצעות בדיקות (צילום בטומוגראף, רישום גלי המוח, רישום פעילות חשמלית אחרת), תיתכן סבירות של לקות למידה.

לא כל המקרים של לקות למידה קשורים בפגם פיזיולוגי. ייתכנו גם סיבות נפשיות או סביבתיות.

שלושה איפיונים משותפים לכל הילדים לקויי הלמידה: לכולם רמת אינטליגנציה ממוצעת לפחות, חושים תקינים, הישגים מתחת לרמה הצפויות על סמך מנת המשכל שלהם, הגיל וזמן השהות במסגרת החינוכית.

ילדים כאלה עלולים ללקות באחד או יותר מן הליקויים הבאים: פעילות־יתר, תת־פעילות, ליקוי קשב, ריכוז יתר (התרכזות בפרט אחד תוך התעלמות מן המכלול), הפרעות בראיה, שמיעה, מישוש ותפיסת ביד (איבחון יקבע אם ההפרעות בראיה או בשמיעה אינן חושיות, אלא נובעות מליקוי בעיבוד מידע); קשיי קואורדינציה ותנועה, שיבושים בהתפתחות המוטוריקה הגסה (ריצה, קפיצה, תפיסת כדור) או במוטוריקה העדינה (אחיזת עיפרון, כתיבה, השחלת חרוזים על חוט); קושי בהתמצאות במרחב; פרסוורציה (ביצוע נישנה של מטלה בלי להתקדם מעבר לה); תגובות אימפולסיביות, קושי בדחיית סיפוקים.

בין להראות טוב ולהראות מצויין

אורנה גאון
מרפת השרון
לפני תכנית "החבל חדק"
67 ק"ג

אורנה גאון
השילה 10 ק"ג
ב־20 יום
משקלה היום
57 ק"ג

מרזי מורית · רואים תוצאות

מאת נילי פרידלנדר
בשיתוף רשות שמורות הטבע

58. אל חוף דור

מרחבים של חוף וים התיכון בעונה הכי יפה שלו, תל עתיק, כדים ומטמונים שהועלו מספינות טבועות, ושדות פרחים של צבעונים, נוריות וסחלבים על החוף. כל היופי הזה ממתין קרוב־קרוב למטיילים במרכז הארץ.

זהו אחד הטיולים האביביים והשלווים ביותר. על שטח של שניים וחצי קילומטר מרוכזים בסך הכל, קרוב לכביש החוף: חוף דור.

הליכות קצרצרות לאורך החוף ובשבילים בין הפרחים. אפשר גם לקחת את התינוקות בעגלות והילדים ירוצו חופשי־חופשי, ואולי גם ימצאו מטבע עתיקה או חרסים צבעוניים בחולות. טיול של ארבע שעות לפחות.

• איך מגיעים:
מתל אביב: נוסעים צפונה בכביש החוף המהיר, עד מחלף זכרון יעקב. פונים ימינה (מזרחה) לצומת פרדיס וכאן פונים שמאלה, צפונה, לכביש הישן לכיוון חיפה. אחרי קילומטר וחצי פניה שמאלה, מערבה לקיבוץ נחשולים. יש שלט כחול על הכביש.

מחיפה: נוסעים דרומה בכביש הישן, או עולים על הכביש המהיר ויורדים ממנו במחלף עתלית. נוסעים לכיוון צומת ארורן ופונים ימינה, דרומה, בכביש הישן, ונוסעים עוד תשעה קילומטר עד לצומת נחשולים. פונים ימינה, מערבה.

מהעמקים והקריות: נוסעים בכביש ואדי מילח – יש פריחת תורמוסים כחולים בצדי הדרך – עד לצומת פרדיס ופונים ימינה, צפונה, ונוסעים עוד קילומטר וחצי עד לצומת נחשולים, ופונים שמאלה, מערבה, לקיבוץ.

• לקיבוץ נחשולים ולתל דור:
מומלץ להתחיל את הטיול בחוף, אליו נכנסים דרך קיבוץ נחשולים. נכנסים לקיבוץ וחונים במגרש החניה של בית הארחה. מאחוריו – החוף שאפשר לטייל לאורכו, ולעלות על חצאי האיים. זוגות רומנטיים יכולים להתבודד כאן בלי חשש, כי למרות שהכל קרוב־קרוב, יש מיסתורים בחצאי האיים על המים.

מצפון לקיבוץ, על החוף, רואים את תל דור. העיר העתיקה דור היתה עיר נמל מרכזית במשך כאלף וחמש מאות שנה. מאז קיץ 1979, נערכות פה חפירות, ומיליונרים מטקסס משלמים שלושת אלפים דולר לעונה כדי שירשו להם לעבוד בחול ובאבק. כאן היה נמל של "גויי הים". בחפירות נתגלה עד כה שפע מגוון של מיתקנים ומיבנים הקשורים בים ובפעולת ספנות, דיג, הפקת ארגמן מחלזונות ובניית אניות. שרידים אלה משקפים רצף של פעילות ימית בתל דור, מהמאה התשע עשרה לפני ספירת הנוצרים. מהמאה התשע־עשרה אחרי הספירה, שרד המבנה העתיק של המיזגגה, שבו כדאי לבקר ולראות את הדברים היפים שמצאו בים וגם סרטים על ספינות טבועות וצוללנים – הרפתקאות שמתרחשות כאן קרוב, בחוף דור.

• למי שאוהב ללכת:
מהחוף הולכים צפונה לתל דור, ממנו אפשר להמשיך בהליכה של שניים וחצי ק"מ אל המיפרצים, המערה הכחולה, ולתוך שמורת הטבע הפורחת. בסך הכל זו הליכה של חמישה ק"מ הלוך וחזור. לעצלנים ולכיפנים יש מסלול אחר, בנסיעה.

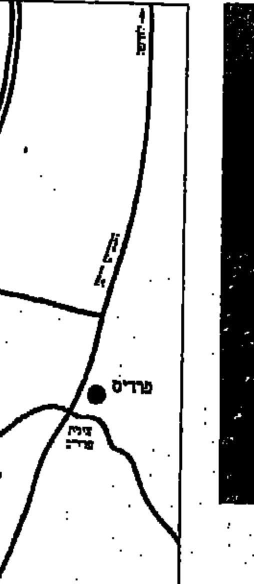
• המיזגגה:
המוזיאון נמצא בתוך הקיבוץ, לפני בית ההארחה. הבניין נבנה בידי הברון רוטשילד, בשלהי המאה התשע־עשרה, כבית חרושת לבקבוקי זכוכית, ונוהל בידי מאיר דיזנגוף, שהיה אחר כך ראש העיר תל אביב.

במוזיאון רואים את מה שמצאו בחפירות תל דור ומימצאים שהועלו מקרקע הים: אוסף של עוגנים וכדים וגם ציוד צבאי וכלי נשק של חיילי נפוליאון בארץ ישראל, מהמאה השמונה עשרה. לילדים – חוויה מיוחדת: מתחת לבניין יש מערכות. אפשר גם לראות, וזה לוקח עוד שעה, את הסרטים המעניינים שצולמו בידי הצולנים בקרקעית הים. המוזיאון פתוח בימים ב'־ו', בין השעות 8.30־1300, ובקיץ 1400־1600. בשבתות ובחגים – 10.30־14.30 ובקיץ 1400־1600. מחר ובשבת הבאה יהיו סיורים מודרכים (מומלץ) בשעות 10.30, 11.30, 12.30. ב־13.30 – גם באנגלית. הטלפון לתיאום ביקורי קבוצות: 06־390950. דמי כניסה: למבוגר 2.50 שקלים לחיילים וילדים – שקל וחצי.

• אפשרויות:
אם יורד גשם – לנצל את הזמן לסיור במוזיאון ואחר כך לטייל בשטחים הפתוחים. הכי יפה לשלב את הביקור במוזיאון בין הטיול בחוף לטיול בשמורת הטבע הפורחת עכשיו.

• שמורת דור הבונים:
שמורת טבע ייחודית, בקיץ חופי רחצה נהדרים, בחורף ובאביב – פריחה עשירה במיוחד. יש כאן אלפי צבעונים, נוריות, סחלבים וקחוונים. השמורה היא כל שטח החוף, מתל דור ומקיבוץ נחשולים עד לחוף של מושב הבונים, צפונה מנחשולים. את השמורה לא מנקים ואין בה תחזוקה שוטפת. אל תלכלכו.

• נסיעה לגבעת הצבעונים:
אחרי הטיול בחוף והביקור במוזיאון, או לפניהם, נוסעים אל שמורת הטבע, ואל גבעת הצבעונים.
נוסעים לקיבוץ נחשולים. אחרי שחוצים את המסילה, פונים בכביש ימינה. נוסעים ועוברים שער פתוח וממשיכים לנסוע שמאלה, לבריכות הדגים, ופונים מיד ימינה. נוסעים בין שתי בריכות דגים ואם יש מזל רואים עופות מים. נוסעים בדרך כורכר צהובה, צפונה כל הדרך וישר, כל הזמן.
בסוף הדרך בריכה גדולה. לפניה – מישטח כורכר. לעצור ולהשגיח לא לרדת מהכורכר כדי לא לשקוע בבוץ.
הליכה ברגל על הגבעה, רצוי בשבילים, כדי לא לרמוס את השטיחים של הצבעונים, הסחלבים והנוריות. מה שהולכים יותר צפונה, הפריחה עשירה יותר.
חוזרים לרכב ונוסעים חזרה באותה דרך לקיבוץ נחשולים (500 נפשות, 250 חברים). ואם התחלתם בפרחים, עכשיו הזמן לבקר במוזיאון וללכת לאורך החוף.
טיול שמתאים גם לחופשות חג הפסח. אז יהיו פחות פרחים, אבל אפשר יהיה כבר לשחות בים. בבית הארחה אפשר לאכול ארוחת צהריים ו/או לשתות קפה או תה.

חוף דור בחורף
צילמה שי גינות

יורם, טייס חיל האוויר, נהרג באימונים. נויה, עתונאית, מתבקשת לערוך ולהוציא לאור ספר עליו ולזכרו. החומרים העומדים לרשותה הם השתקפויות דמותו בפריזמה המורכבת מעיני אמו, חברתו, חברו־מפקדו ואהובתו – רעיית המפקד. "קסם הלענה", ספר מאת דורית לנדס. סיפורו של הזכרון האנושי, חמקמק, מתעתע, בוגדני, משתנה. לא ראשומון. כן נסיון להראות את החסיות שבראיית הדברים ואת הכפייה שבקיומנו. ראיון ראשון.

דורית לנדס: "כאשר אינך עושה את הדברים כשאתה צריך לעשות אותם – אתה נאלץ לעשותם בכפייה, בצורה הרבה פחות נוחה ובמחיר יותר גבוה ממה שנכון היית לתת".

"כתבתי את הסיפור. שיבצתי את כל הקטעים תיפים ביותר במכתבים. לקחתי את הדפים לחבר של אבא, מו"ל. הוא הסתכל עלי מלמעלה למטה. ראיתי בעיניו שהוא מעריך שאני זקוקה לזיון. גם אמר כמה דברים בכיוון. אבל הוא היה די מקצועי להעביר את החומר לקורא מקצועי. אחר כך, בטלפון, ושמע כמי שלא מאמין. עד הפגישה הספיק כנראה לקרוא חלק מהניירות. בעיניו היה מבט של תהייה. משהו מסוג: אני מכיר אותך מאז שהיית ילדה קטנה, מאיפה הוצאת את כל זהז רציתי להבהיר לו בעניין של מכיר אותך ומאיפה אבל במקום זה הבהרתי לו שקטעי המכתבים הם אמיתיים לגמרי. גם אז לא נחה דעתו. אבל הוא החליט להוציא את הספר".

"לא הייתי מוכנה להשתוללות שהחלה אז. טלפונים מהעתונים ומהמקומונים. 'ערב חדש' ישמח לארח אותי אם אבטיח להם בלעדיות. כנ"ל 'זה הזמן'. היו שגרסו שאבי או אמי כתבו את הספר ואני גזלתי מהם את התהילה. המסיבות. הייתי לפרסונה, וזה כליכך לא מה שרציתי בחיים.

– אני לא מתראיינת.

– אז נכתוב כל מיני דברים ששמענו, בלי לעמת אותם עם הגירסה שלך.

– "תעשו מה שאתם רוצים. זו מדינה חופשית".

– יש לך חובה לקוראים.

– אני לא חייבת דבר לאיש.

"כמובן שהשיחה הזו מסתרסת בבוא העת, בכתובים, כשמוסיפים ליחידות המשתמעת שלי גם נופך של גסות. אני מנתה אבל את מי זה מעניין?"

טקסט מהחיים ומהספרות. דורית לנדס כתבה אותו בספרה "קסם הלענה" (ספריית "מעריב"), וגם אמרה בדיוק את אשר אמרה אחת מגיבורות ספרה, נויה: "אני לא מתראיינת". וכשאמרו לה – "אבל יש לך חובה כלפי הקוראים" – השיבה מה שהשיבה נויה: "אני לא חייבת דבר לאיש".

בסופו של דבר התרככה דורית, והרי היא באה מתוך הבראנז'ה. גם עתונאית, גם עורכת ספרים וגם סופרת שהפתיעה את המו"ל שלה (בדיוק כמו נויה) בכתב־יד מרתק ומיוחד במינו שהילך קסם באורח מיידי על עורך הספרייה, אריה ניר. הוא מיהר לתת את הסכמתו להוצאת "קסם הלענה" לאור עוד בטרם יצאה דורית לנדס מן האנונימיות שעטתה על עצמה כאשר הסוכנת שלה מסרה לו את כתב־היד לעיון. "נאמר לי שמדובר בסופר. אמרתי: אבל זה כאילו אשה כתבה אותו. חזרו ואמרו: לא, זה גבר. וכשהטעייה היתה מושלמת גילו לי שזו דורית. דורית שאני מכיר כעורכת מדור ספרי עיון בספריית 'מעריב'".

> "אילו הייתי גבר לא היו שואלים אותי בעניין הרווקות שלי ואם טוב לי בה. תמיד יש מה לשפר. ולא אמרתי החלטית שטוב לי ברווקותי".

"קסם הלענה" מספר את סיפורו של יורם, טייס חיל האוויר הישראלי שנהרג בטיסת אימונים, כפי שהוא נראה בפריזמה המורכבת מעיני דינה אמו, טלי חברתו, אורי חברו הטוב – שהוא גם מפקד הטייסת שלו – מירה אהובתו – שהיא גם רעיית מפקד הטייסת – ונויה, המקבצת את גירסותיהם של כל מקורבי יורם ומתלבטת בעריכת הספר עליו ולזכרו.

דורית, המסרבת להשתלב בדמותה של נויה אבל אינה מותירה מקום לספק שחלקים ממנה אינם יכולים להיות אלא חלקים של נויה, נותנת על גב ספרה הצהרת כוונות: "זה לא ספר. לא ייצא מזה שום ספר. כדאי שהדברים יהיו ברורים מעכשיו. חודשיים מחיי וערימה של ניירות. תצלומים. כמה קלטות. אחזיר להם הכל. יחד עם המגרס. אי־אפשר להוציא מזה אדם אלא סתם קרעי חיים שאינם שייכים זה לזה, שנתערבלו בכוח, כדרך שאנשים נתקלים בחיים. צריך עוד סיבה? מה ראיתי להיקלע למערבולת התהייה והשחזור של אחרים, אין לי מה לומר בעד עצמי".

כך נויה. ודורית? "אני לא רוצה לומר מה אני רואה ומה אני חושבת על הספר הזה. כל אחד מן הקוראים יכול לראות בו מה שהוא רוצה. כל מה שיראה – מקובל עלי". הרתיעה שלה מן הפרשנות אינה נעררת גוון אנוכי: "לא אגיד כל מה שרציתי לעשות בספר מפני שאולי לא

(המשך בעמוד 31)

קסם המרירות

מאת תמר אבידר
צילומים: שמואל רחמני

קסם המרידות

(המשך מעמוד 29)

הצלחתי...". פניה נותרים חתומים והיא ממשיכה לעצור נרגשותיה גם כשאומרים לה: אותו, איזה ספר! קראנו אותו בלי שיכולנו להפסיק.

סופרים שעדיין אין מאחוריהם יחצי תריסר ספרים (מאחורי דורית ספר נעורים בשם "רסיסים" שלא עורר סערה בקרית־ספר) מאזכרים את תחושת הלידה בהודעות צאתו של הספר לשוק.

א צלי זה בהחלט לא כך. שום לידה. זה דומה יותר לאגדה סינית על ילד שמצא נחש קטן בדרכו לבית־הספר. הוא לקח אותו, החביא אותו במכתבה והאכיל אותו יום־יום, עד שהנחש גדל ולא יכול היה יותר להחביאו. אז הוא שחרר אותו בשדה. בינתיים בגר הילד ונעשה פונקציונר בארצו ואז מגיעה אליו ידיעה כי דרקון ענק מטיל חיתיתו על הסביבה. הוא חושד שזהו הנחש שלו – נוטל על עצמו אחריות ויוצא להתמודד עמו". הנמשל הוא הספר, שבימים אלה חדל להיות עניינה הפרטי ונפתח לציבור. היא, התתומה עליו, לוקחת על עצמה את האחריות.

דורית המתנסחת בקלות ויושבת על מאגר־יידע רב, פרי לימודים ועבודה באקדמיה ושנים של היותה תולעת ספרים בשל אירועי־בריאות בתקופת ילדותה – אינה אצה בלשונה כשהיא מתבקשת, לראשונה, להסביר את הרעיון שמאחורי הסיפור. "רציתי להראות איך אותו סיפור נראה אחרת בעיני אנשים שונים... איך הכרונות מתעתעים בהם. הספר אינו ראשומון, אלא נסיון להראות את היחסיות שבראיית הדברים. אנשים באים לדבר על אחר, שאיננו, ובעצם מדברים על עצמם. רציתי גם להראות את הכפייה של הקיום שלנו פה. זה הרעיון, ואני באמת לא יודעת אם הגעתי להמחיש זאת. את שואלת איך בכלל נולד מין רעיון כזה? והרי אני חיה כאן ויש לי קשרים עם אנשי חיל אוויר".

> **"חדלתי לכתוב סיפורים קצרים בגלל סיפור שפרסמתי שעסק בהתמוטטות של בחורה. זיהו אותי עם הגיבורה על אף שלא התמוטטתי".**

שאלות שגרה המקובלות בראיון עם סופר כגון האם־הטיפוסים־שבספר־לקוחים־מן־המציאות נתקלות בחומת שתיקה שלאחריה חיוך של "בחייך, תרדי מזה". ובכל זאת?

"תביטי, אני בכלל לא מודעת לתהליך הזה של הכתיבה. התעסקתי עם הספר שנים, ממש או שמונה שנים. כתבתי משהו וחזרתי, אבל לא שיניתי את הקונספציה. בכל פעם כשעלה לי איזה רעיון, שידבשתי אותו. כשהיו לי יותר משתי שורות – הדפסתי. גם כשכתבתי את הגירסה הזו עדיין לא הייתי בטוחה שאני אכן עושה זאת. ישנו הרגע שאינך יודע אם אתה כותב זאת לעצמך, או לא. תקראו לזה ניכור. הרבה מאוד זמן, כשישבתי עם החומר, לא ראיתי את העניין השלם". השערה גסה: החלוקה השירותית לפרקים־פרקים כה עצמאיים היא שסייעה לה לצאת מן הפלונטר.

השם "קסם הלענה" הוא גם שמה של סונטה מאת חיים לנסקי שהיתה מאוד ידועה בשנות החמישים ופיסקה ממנה, המדברת על קסם המרירות, מובאת בספר. "שלמה גרודז'נסקי כתב עליה את אחד המאמרים היותר מופלאים שלו. לא זכיתי לקרוא זאת באמת, אבל הביאו את המאמר לידיעתי". הדייקנות הזו שלה ניכרת גם בהופעה ממוחשבת באיפור מושלם, בבגדים המתואמים המוגדרים בפי חברה שלה "כמו של אחת שיצאה מה'זוג'. חושבים שהיא מבוזבזת מי יודע מה על בגדים, אבל מה, היא תקנה משהו בארבעים שקל וזה נראה עליה כמו מיליון דולר".

חברה אחרת: "יש לה תדמית של סנובית והיא מודעת לזה. מי שזוכה להתקרב אליה לומר שכל המעטה הקשוח הזה הוא תולדה של פגיעות ורגישות מאוד גבוהה. אבל היא בכלל לא כמו שהיא נראית. היא איכפתניקית, יודעת להעניק חום – ומאוד־מאוד צמאה לחום. צריך רק להושיט לה יד כדי לקבל את הפידבק. רק משעה שהיא בוטחת במישהו היא מסוגלת לתת לו הכל".

ב ית־הספר היסודי שלמדה בו בצפון תל־אביב, "דובנוב", אותו היא זוכרת בערגה, היו לילדים סיבות להעריץ אותה. לא בגלל ציוניה הגבוהים (והיו לה) אלא בשל הסבא שלה: "ויטמן של הגלידה".

"התפנקתי בגלידה. זה היה חלק־בלתי נפרד מהחיים. שרצתי הרבה אצל סבא ואז היתה לי גלידה ככל שרציתי. ברור שאז – לפני שהיו האריזות המיוחדות – קשה היה לקחת גלידה הביתה. זה היה מבצע לוגיסטי מסובך. לכן הילדים לא ראו אותי שוחה בגלידה".

היית ילדת שמנת?

"ההורים מאוד הדגישו את ערך העבודה. הם, שעבדו עם הסבא, עמדו על הרגלים הרבה שעות. כסף תמיד היה בבית פונקציה של עבודה, ולימדו אותנו שהוא אינו גדל על העצים".

הילדות שלה לא היתה מתובלת רק בגלידה. בגיל שנה נפגעה דורית בשיתוק ילדים (המצאת נסיוב החיסון של יונה סאלק הגיעה שנה לאחר מכן). בזכות טיפולים רבים וסבלנות אין קץ של ההורים היא לא נזקקה למכשירים. כשהגיעה לגיל גיוס החליטו בוועדה הרפואית שהיא "מקרה גבולי", בעלת קרסול רגיש העלול להיפגע. מידת הזהירות הכריעה והוחלט שלא לגייסה. עד אז היא הועברה משך חודשים מוועדה לוועדה, ולמרות שכל המחזור שלה לא גוייס ("היו אז יותר מדי בנות בצבא") – המשיכו לטרטר אותה, את פגועת ה"פוליו", ולפקפק אם אכן יש לשחררה מן השירות. רק לאחר שנים רבות נתגלתה לה הסיבה האמיתית: לאחר שהיו בידי צה"ל התוצאות הגבוהות של המבחן הפסיכוטכני שלה, פשוט לא רצו לוותר עליה.

ההורים העניקו לה במתן רב. "הם קיבלו אותי כמו בן. עודדו אותי, לימדו אותי לא לפחד. כן לעשות הכל. כשהיה קומזיץ – הירשו לי לחזור הביתה בשלוש בבוקר, בעוד שאת אחותי היו מחזירים הביתה בתשע בערב, באוטו. ההורים עודדו אותי לנסוע לבד לחו"ל". ואולי גם האמביציה שלה להצטיין בלימודים היא תולדה של השנים הארוכות בהן סבלה מנכות קלה.

דורית מסרבת לנקוב בשם בית־הספר התיכון בו למדה "כי לא היה לי שם אף יום טוב. (מדובר בגימנסיה 'הרצליה' – ת.א.) בבית־הספר היסודי רצו – מעל לכל – שנחשוב. בתיכון רצו – מעל לכל – שלא נחשוב. רצו שנדקלם. הייתי אדם ממושמע עם ציונים טובים בהתנהגות – אך לא נוחה לתכתיבים ושיבתיים. בתיכון הלכו לי פתאום כל הכיף והחופש שהיו לי בדובנוב". תעודת הבגרות שלה גדושה בעשיריות "אבל, באמת, מה זה חשוב. במחזור היו כל־כך הרבה תלמידים לא מזהירים שעכשיו הם משגעים בתחום המקצועי".

הקריירה האוניברסיטאית שלה היתה מהירה: "עשיתי כמה תארים באוניברסיטה העברית ואחר־כך בתל־אביב". פירוט: ספרות אנגלית, לימודים רוסיים, היסטוריה רוסית, היסטוריה צבאית. אחרי־כן היתה אסיסטנטית, אחראית־מחקר ואחראית על מחלקה בה עבדה העילית של המקצוע במכון לחקר ברית־המועצות.

בגיל עשרים מתייצבת דורית, לבושה במכנסונים לוהטים, במערכת עתון "הארץ" ומתחילה לכתוב מאמרי פרשנות ומאמרי מערכת בנושאי ברית־המועצות. ("היום אני יודעת שמוטב היה אילו באתי לשם מרכיבה משקפי קרן..."). מאז כבר הספיקה לשמוע אלפי פעמים את השאלה־עם־הקריצה: "מה עושה בחורה נחמדה כמוך בסובייטולוגיה".

"ירדתי פעם לדפוס עם פרשנות צמודה לעמוד ראשון, וכשבאו להעיף אותי משם אמרתי: אבל יש לי פה רשימה. הם לא האמינו שדורית לנדס זו אני. 'חשבנו שאת קומוניסטית זקנה בת חמישים'. מילא, בת חמישים, אבל – קומוניסטית?"

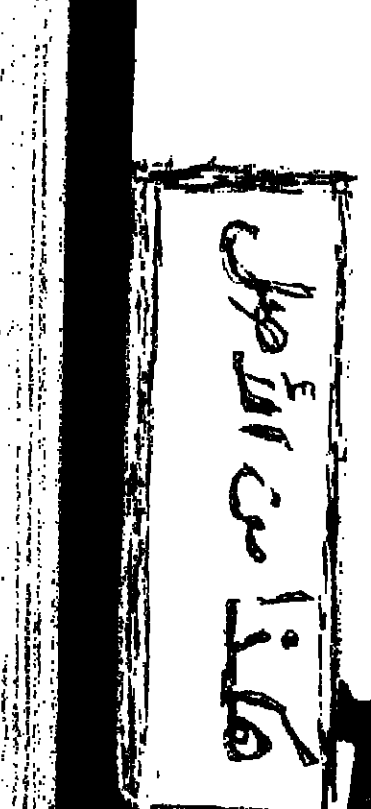
יאיר קוטלר, מי שהיה אז עורך מישנה של עתון "הארץ", היה המגלה שלה, כמעט העורך הפרטי שלה, מי שגונן עליה בפני הגברדיה הוותיקה בעתונו שלא ראו בעין יפה את נסיקתה של דורית הישר למאמרים הראשיים (הנערה היתה אז, צריך לחזור ולזכור, רק בת עשרים). קוטלר מדבר עליה עד היום בהערכה רבה ובחיבה פטרונית שאינו משתדל להסתירה:

ח יפשתי אז כשרונות חדשים לעתון והייתי זקוק למי שישגיח על מרינות מזרח אירופה. שיקרא את 'פראבדה' ו'לה־מונד' בנושאים הללו. מזכירתי, רותי פזי, המליצה – ודורית הופיעה, הופעה די חוצפנית. המכנסונים שלה עוררו סערה במערכת. מיד נוכחתי לדעת שהיא כשרונית מאוד, והחלטתי שצריך יהיה לעודד אותה לכתוב לא רק בתחום שלה, על מדינות מזרח אירופה. עשיתי זאת, והיא היתה סיפור הצלחה". המחמאות זורמות מפיו: "היא צנועה, ישרה, נועזת, אינטליגנטית מאוד, עם איי. קיו. גבוה מאוד, יודעת שפות פרפקט. והיא גם מאוד אטרקטיווית ונעים לגלגל עמה שיחה. היא פרח שצריך להשקות אותו – ואז היא פורחת. העורך הראשי, גרשום שוקן, היה שואל אותי כל פעם: 'מי זאת? היא כותבת לא רע'. ואני הטלתי עליה עוד ועוד מטלות".

(המשך בעמוד 38)

דורית לנדס: "אינני מסוגלת להבין את אלה ששואלים אותי: למה ספר. והרי אתה עושה דבר פשוט משום שרצית לעשות אותו, היית צריך לעשות. דבר טבעי אינו זקוק להסבר".

אני פיין־שמעקער עם שאיפות לשלמות עד כדי נודניקיות

דפי גינת: "מדי פעם אנחנו מזמינים חברים ואני מבשל. הכי אוהב להכין סטייק או־פואוור. אכלתי אותו במסעדות רבות בארץ ובחו"ל, ונוכחתי ששלי הכי טוב. אבל נפסיק, כי אם אתחיל לדבר על אוכל, לא נצא מזה".

אחד מהכיפים הקטנים שלי זה לקפוץ ביום שישי בצהרים לסיבוב ברחוב תל־אביב, להכין שקית־שבת. לקרדה תורכית מעושנת, סלמי הונגרי, גבינות צרפתיות, עלי גפן, כבד דגים, צרפות, דליקטסים. וכשאתה רעב פותחים לך לתמניה בולגרית גדולה וממלאים בכל טוב, ואתה קונה תוך כדי אכילה. שלא לדבר על השוקולדים והפרלינים הבלגים שעפים שם חופשי.

דרום תל־אביב זה ריח נצחי של קפה קלוי ופיצוחים. ועמך, אנשים עובדים שבאים והולכים, אקשן, כמו לב פועם. אני רגיל לחנויות, אבל את החבר'ה האלה, חיים רפאל בלוינסקי, חיים מפיג'וטו ואחרים, אני מכיר עוד לפני שהייתי בכלבוטק. אין זיוף בטקסטים שלהם וגם לא בקצ'קבל, תורכי, יבש, כמו שצריך, בלי הצגות מסכינג. אם אני מצליח לרזות רק בגבות, במרפקים ומתחת לברך, הסיבות לכך נמצאות בדרום ת"א ובארוחות שבת אצל אמא של נאוה, שאי־אפשר לעמוד בפני האוכל שלה.

הכיף השני זה עתיקות. השעונים, הרהיטים, הציורים, בובות הזרסינה שאת רואה. היפות ביותר הן "דרזנר" ו"נ'אפן אוקיופיד". קיטש נהדר, לאז אני מת עליהן. בכל פריט עתיק יש משהו אסטטי שאין בדברים חדשים. אתה רואה איך עבדו ביד על כל פיתוח בעץ, וכל קישוט עומד בדיוק במקום, יפה יותר מתמעורגי הכי יפה, ובאיכות יותר גבוהה. עוד לא ראיתי שידה לשנה מסיבית או מזנון עתיק מדליקט. הפסקתי לקנות כי אין יותר מקום בבית, אבל אני עדיין מסתובב לפעמים במכירות פומביות, בשווקי פישפשים, בחנויות.

אני אוהב את התחושה של ספר ישן, רהיט או חפץ עתיק. משהו בריח של הישן גורם לי התרגשות,

שטח פרטי

דפי גינת

מפיק, עורך ומגיש בטלוויזיה

בן 39. נולד בירושלים, גדל בקרית־טבעון, למד בניאלי, חיפה, הופיע כזמר בלהקת כרמון, להקת "הברושים" ועוד. היה נער שליח מ"בול", עבר קורס כתבי ספורט בטלוויזיה, היה כתב ספורט, עורך "מבט ספורט", כתב ואח"כ עורך, מפיק ומגיש "כלבוטק" ו"בשידור חוזר". מ־86' הוא מנהל את מחלקת הבידור בטלוויזיה. גר בגני צהלה. נשוי פעם שניה, אב לבת (מאשתו הראשונה) ובן.

אני שונא פלסטיק והיום, בעיקר בחו"ל, ולפעמים פה, אפילו הכננות והעגבניות זה פלסטיק. פלסטיק זה עגבניה כתומה של סופרמרקט. הקטנה, הבאלדי, האדומה, היא הישנה. בחו"ל אני הולך לראות מוזיאונים. אבל יש בי משהו רכושני: אני מעריך לראות את הדברים בחנות ולדעת שאם טובה או ציור ישן ימצאו חן בעיני, אוכל לרכוש אותם.

אני משוגע על גאדג'טים. מוכרח שיהיה לי כל פטנט אלקטרוני קטן, כל חידוש. אני רואה ומיד נדלק מתלהב, מהר, ואח"כ לא נוגע בזה. אני לא יודע לחסוך. כל מה שאנחנו מרוויחים הולך על שטויות. אני עובד קשה, רץ בלילות, מרצה, מתראיין, אבל אם אראה טלוויזיה בגודל קופסת גפרורים, אהיה הפראייר הראשון שיקנה אותה. אני מפתיע את אשתי בהמון פטנטים למטבח, אבל היא כמעט שלא משתמשת בהם. והאמת שהיא צודקת. הם יפים במבט ראשון, אבל כדי לחתוך בצל אחד צריך אח"כ לנקות חצי שעה. נאוה היא בשלנית טובה. מדי פעם אנחנו מזמינים חברים ואני מבשל. הכי אוהב להכין סטייק ארפואוור, אכלתי את הסטייק הזה במסעדות רבות בארץ ובחו"ל, ונוכחתי ששלי הכי טוב. לוקח לי כמעט שעה להכינו עם הפלפלים השחורים השלמים שאני מקבל ממרטיניק ופלפל לבן, מרוסק, מיוחד. אבל נפסיק כי אם אתחיל לדבר על אוכל, לא נצא מזה.

אני אוהב מכוניות. יש משהו במכונית שהופך אותך, היצור עם הבטן הגדולה והרגליים הקטנות, לסופרמן, שולט במכונה שתיאורטית יותר חזקה ממך. מ־1971 עד היום היו לי 41 מכוניות. אני מחליף בלי שום קשר למחיר או להתקדמות במזל. מחליף בשביל [illegible] על משהו אחר. כל מכונית זה סיפור אחר של צבעים ועיצוב. אני חושב שאני נהג מצוין, קצת [illegible] מוציאים על הכביש; ברמזור תמיד מזניק את [illegible] במקסימום, וכשאני רואה את כולם מאחור – [illegible] אבל לא הייתי משתתף במירוץ של [illegible] אני פחדן ולא מוכן להסתכן.

"אם אני מצליח לרזות רק בגבות, במרפקים ומתחת לברך, זה בגלל המעדניות של דרום ת"א והארוחות אצל אמא של אשתי, שאי־אפשר לעמוד בפני האוכל שלה"

אני אוהב כל מוסיקה חוץ מאשר רוק כבד [illegible] אוהב שירים ישראליים, זמרים כמו שלומית [illegible] אסתר עופרים, אריק איינשטיין, נורית גלרון, [illegible] אמריקנים, גוספלס, ספיריטואלס, הרמוניות [illegible] בשורות גדולות, מהליה ג'קסון, ארתה [illegible] שירי כותנה של טנסי ארני פורד ואחרים. [illegible] שבועיים ולהקשיב למקהלת הצבא [illegible] אהבתי מוסיקה קלאסית. היום פתוח, כי [illegible] את זה חסות, וכשיש לי שעה אני [illegible] עם הילד.

[illegible] אנחנו כמעט שלא מגיעים. לאחרונה [illegible] של סרטים ישנים. הבאתי לוידאו [illegible] שהיה תקוע בזכרוני כהתגלמות [illegible] הלבשתי את בתי בגדי חג, וישבנו [illegible] ואני בעיניים מקצועות. ראיתי שזה נורא. נמתח, מצולם בזוויות לא נכונות, אכזבה עצומה. אני מעדיף תיאטרון. בעיקר הצגות קאמריות. אני כנראה מהבודדים שישנו שלוש וחצי שעות ב"עלובי החיים" וחשבו שמספיק שעה וחצי. בלונדון השיגו לי כרטיס ל"פנטום האופרה". כמה מרהיבה, משחק מעולה, ואין עלילה. הסוג הזה לא מדבר אלי, אני מחפש בתיאטרון גירוי אינטלקטואלי – לא שלמות טכנית. שירשימו אותי בטכסט – לא כפעלולים. אני אוהב את שקספיר ויודע בעל־פה קטעים ממחזותיו. אצלו לא מעיפים אווירונים כדי להרשים. הדרמה היא בטקסט.

"ביני לבין אשתי יש שיוויון מלא, אני לא המהרג'ה עם ה־130 ק"ג שרוחצים לו רגליים, אבל מעולם לא החלפתי לילד חיתול. להשתולל, לשחק איתו, זה כן. היא האמא שלו, ואני הצעצוע"

- **מה הדלק שלך?** אני קריירסיט ואני מאוד אוהב את טעם ההצלחה. ובקופסה הקטנה יש מין כוח שכשאתה מנצל אותו לדברים חיוביים, זה סיפוק אדיר.
- **מה ההצלחה הגדולה שלך?** כלבוטק. הכתבה על חסידי אומות העולם שזיעזעה והביאה לפתרון מיידי.
- **מה הכשלון הגדול שלך?** מאוד התאמצתי להצליח כזמר. נכשלתי, למרות שיש לי קול ייחודי ואני שר לא רע.
- **מה נותן לך תחושת בטחון?** משפחה וחברים.
- **מה מערער את בטחונך?** כשמשכנעים אותי, בטיעונים הגיוניים, שאני לא צודק. אז יש לי בעייה עם מערכת השיקולים שלי.
- **ממה אתה מאוכזב?** מהמשקל שלי.
- **מה אתה אוהב לעשות?** לאכול טוב, לשחק עם הילד ולהרגיש שאני משפחה.
- **מה מקומם אותך?** כשחזק מתעלל בחלש. לראות אזרח קטן וצודק נשחק ע"י מוסד ציבורי גדול ולא צודק. היחס המתנשא שלנו כלפי חלשים; המיעוט הערבי, הקשישים.
- **מה מעצבן אותך?** איחורים, חוסר נימוס, צעקות.
- **מה מביך אותך?** להכיר אנשים חדשים. אני ביישן בטבעי.
- **מה משעמם אותך?** כל דבר שאני לא מוצא בו עניין בשניות הראשונות והוא מתמשך. אני צריך להידלק מיד על ספר או סרט, למשל, אחרת זה משעמם.
- **מה אתה מתעב?** מרגרינה. יכול למות מרעב לאט־לאט ולא אגע בזה. גם לא במיונז או חמאה. לטגן בחמאה – כן, אבל לחם מרוח בחמאה – אני לא יכול לראות.
- **באיזה מצב אתה שונא להימצא?** לבד. אני טיפוס מאוד חברתי.
- **על מה קשה לך לסלוח?** על סכין בגב.
- **אילו תכונות חשובות לך אצל אנשים?** כנות, נאמנות, חוש הומור וסחבקיות.
- **אילו תכונות אתה שונא?** זיוף, רוע לב והתנשאות.
- **למי אתה בז?** לנובו־רישים.
- **אילו היו בחירות איזוריות, במי היית בוחר כנציג איזורך?** לא באף אחד מהפוליטיקאים שאני מכיר.
- **את מי היית רוצה לראיין?** את אימלדה מרקוס.
- **מי האדם המרשים ביותר שפגשת?** אנואר סאדאת.
- **איזו אישיות בת־זמננו אתה מעריך במיוחד?** פרופסור ישעיהו לייבוביץ. בלי שום קשר לדעותיו. אני מסוגל לשמוע אותו על כל נושא. לדעתי הוא התגלמות המלה "חוכמה".
- **איזו אישיות הסטורית אתה מעריך במיוחד?** צ'רצ'יל, שייקספיר, משה רבנו.
- **אתה אדם חזק? במה?** תמיד הייתי מנהיג של קבוצות קטנות. אני יודע להפעיל נכון אנשים שאני אחראי עליהם ולעמוד בלחצים.
- **מה עקב אכילס שלך?** שאין אצלי שטחים אפורים. הכל שחור ולבן. לפעמים אני יותר מדי עומד על דעתי. לוקח ברגשנות יתר; דמעות מפילות אצלי את כל החומות.
- **מהו זכרון הילדות החזק שלך?** אני בכתה א', מאוהב במורה אראלה, רודף אחריה בהפסקות ומחבק אותה בכוח, שלא תברח.
- **מה ישראלי בעיניך?** רקפות בואדי בקרית־טבעון והשירים של אסתר עופרים.
- **מה אתה שונא בארץ?** את הרעש, הוולגריות ביחסים, הדחיפות בתור, הפקידה שמדברת איתך תוך לעיסת מסטיק, הכפייה הדתית, המצב הפוליטי שאין מי שיכול להתחמק מהאחריות עליו ואלימות בכל צורותיה, גם כשהיא נובעת מהחלטות ממשלה ובפרט כשהיא מופנית נגד חלשים. וערביי ישראל הם החלשים לעומת יהודי ישראל.
- **אחרי אילו נשים אתה מסובב את הראש?** גבוהות, צבע עור כהה, שיער ארוך, ישבן בולט וחזה קטן.
- **במה השתנית בשנים האחרונות?** היום אני פחות שולף, יותר שקול ופחות סבלני.

"אני אוהב מכוניות. יש משהו במכונית שהופך אותך, היצור עם הבטן הגדולה והרגליים הקטנות, לסופרמן, שולט במכונה שתיאורטית יותר חזקה ממך".

הומור של טקסט מצחיק אותי, לא עוגות בפרצוף. אני יודע שצ'פלין גאון, אבל אלי הוא לא מדבר. מצחיקים אותי הגששים, הקטעים של גדעון רייכר, הומור אנגלי לא ברוטאלי, הדיאלוגים בין וולטר מתאו לג'ק למון, ויותר מכולם – דני קיי. אני רואה הרבה טלוויזיה, זה חלק מעבודתי. אין לי זמן ל"דיינסטי" וכאלה, אבל אני משתדל לראות את ההפקות המקוריות, חדשות, מוקד, מבט שני וספורט. מאז ששידרתי את משחקי הגביע העולמי מספרד הפסקתי ללכת למשחקים בארץ. את האורגזמות הספורטיביות אני מקבל במשחקי הכדורסל של מכבי ת"א בגביע אירופה. נהנה להיות הכרוז, בהתנדבות, כבר 13 שנה. מאוד אוהב את "הופה היי", גם בגלל העשייה המקצועית וגם מפני שזו התוכנית שתופסת את בני, ליאור, ולראות אותו צופה, זה פשוט משגע.

בארץ אנחנו נופשים באילת או בטבריה. גם בחו"ל הבילוי החביב עלינו זה ים. יוון, קפריסין, להיזרק על חוף במלון 5 כוכבים. בגלל המימדים והתכונות שלי אני לא יכול להיות כבונגלו. אני פיין־שמעקער. יש לי שאיפה, עד כדי נודניקיות, לשלמות. וזה מתבטא בבית ובעבודה. לא יכול לסבול חדר לא מסודר. כשאני עורך סרט לשידור, אני מתעצבן מחלטוריזם, מטעויות שניתן היה למנוע אותן. אולי אני נותן משקל יותר לפרטים. ואני שונא מאחרים. אדם המאחר לפגישה, ויהיה הגאון הכי גדול, לדעתי איננו רציני. זו אובססיה שירשתי מאמי, היקית. אבל התכונה הכי דומיננטית שלי היא האינטואיציה. כל ההחלטות האישיות, המשפחתיות, בעבודה, הכל אינטואיציה. אני לא בא עם תסריט מוכן.

כשאינני יכול להרדם, אני מנקר מלים, מתחבט בבעיות דקדוק. החלק הכי אהוב עלי בכתבה זה הכנת הכיתוב. אני לא אוהב שירה שנאנסת ע"י משקלים וחרוזים, אבל מאוד אוהב, למשל, את יאיר הורביץ. מדי פעם אני "מגלה" אנשים. סרי, למשל. יושב מול הם עכרון תימני מצומק, לא מרשים, ומדבר עברית יפהפיה. בבוקר רצתי לקנות את הספר ובלעתי אותו בתענוג. אני קורא ספרות מקצועית וביאוגרפיות: צ'רצ'יל, דיין, סאדאת. איתו היתה לי חוויה בלתי־נשכחת. כשעמדתי מולו הרגשתי כמו חשמל. גבר יפה־תואר, עם צבע עור כהה־מאט, הרבה יותר גבוה משנראה בטלוויזיה, עם עיניים מהפנטות ובארומה שנשפכת מהאוזניים.

הכיף הכי גדול שלי זה לראות את ליאור ואת נטלי בת ה־12 יחד. כשהיא נכנסת, הוא לא מכיר אף אחד. יש לה חדר בביתנו והיא נמצאת אצלנו הרבה. אני לא לוחץ עליה, אבל היא יודעת שהישגיה בלימודים חשובים לי וכשיש תוצאות מבחן היא מטלפנת ישר לעבודה. אנחנו מרבים לשוחח. עם ליאור אני משחק מטייל.

נאוה היא הבעל־הבית, זו שתחליף פקק שנשרף, שתדפוק מסמר. בזה אני גרוע. אני לא שותף ריצפה ולא רוחץ כלים, רק מוריד אשפה בדרך לעבודה. ולא בגלל שבינינו אלא בגלל עצלות. למזלי, היא תרוצה. יש בינינו שיוויון מלא, אני לא המהרג'ה עם ה־130 ק"ג שרוחצים לו רגליים, אבל מעולם לא החלפתי לילד חיתול. אני לא טוב בזה. להשתולל, לשחק איתו, זה כן. היא האמא שלו, ואני הצעצוע.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: ראובן קסטרו

חרפה בת חמישים

וינה, 13 במארס 1938. היטלר מכריז על סיפוח אוסטריה לרייך השלישי. ב"כיכר הגיבורים" במרכז העיר מקבלים את הבשורה בתרועות שמחה היסטריות. לדעת חוקרים, האוסטרים עצמם כפו על היטלר את הפלישה והסיפוח. הוא אולי היה מסתפק ב"שליט־בובה" גרמני. אבל כשחצה את הגבול למולדתו וצפה בקבלת הפנים הנלהבת – לא יכול היה לעמוד בפני הפיתוי. השנה, שנת ה־50 ל"אנשלוס" ושנת השיא לשערוריית ואלדהיים המתמשכת, מופיעים היסטוריונים ואנשי־מדע בפני ציבורים שונים באוסטריה, שואלים שאלות קשות ומנסים להציב מראה מול פני אורחיה. מלאכה קשה.

מאת שאול בן־חיים וריצ'רד ארנולד, וינה

כיכר הגיבורים בה הריעו לפני 50 שנה רבבות אוסטרים לאדולף היטלר, היא כיום מגרש חניה. בשנת 1988 מתמקד זכר ה"גבורה" אך ורק במאבק על מקום חניה פנוי. שני הפסלים שבמרכזה, המעניקים לכיכר את שמה – פיסלו של פרינץ אויגן, מציל וינה מידי התורכים שצרו עליה, ופיסלו של הארכידוכס קארל שגבר על נפוליאון – היו כאן גם אז. כמותם לא נשתנו שער הגבורה, בנייני המוזיאון והספריה הלאומית הסמוכים לכיכר.

ב־13 במארס 1938 מילאו את כיכר הגיבורים כרבע מיליון בני־אדם. חלקם הובאו במאורגן, במשאיות, מערי השדה. היו שם גם גדודי חיילים שנצטוו להריע. אך הרוב היו וינאים מן השורה שנתנו בהצטופפות הזו פורקן לדעותיהם ורגשותיהם. צעקות "הייל היטלר" ההיסטריות שעלו מן הכיכר נשמעו גם הרחק ממנה, והקפיאו את דמם של מתנגדים שהדירו רגליהם מן המעמד. כל תושבי וינה, כל אזרחי אוסטריה, יכלו לשמוע בשידור ישיר את היטלר שיכור הנצחון מכריז על סיפוח מדינתם לרייך השלישי. והם, האוסטרים, הריעו ומחאו כפיים למי שנטל מהם את עצמאותם הלאומית.

ההמולה מעוררת החלחלה נשמעה היטב גם ברחוב בו גרה אנה כהן־מוארמן, אז לוחמת צעירה בשורות המפלגה הסוציאליסטית האוסטרית, כיום חברת מועצת הקהילה היהודית ויו"ר הוועדה הסוציאלית של הקהילה. אותו יום חרוט היטב בזכרונה:

"זה היה יום אביבי נהדר. השמש זרחה, אבל אנחנו נשארנו בבית. כמונו עשו כל יהודי העיר ורבים מחברי למפלגה, גם הנוצרים שבהם. ידענו שזו תחילת הסוף. כאשר נשמע רעש מנועי המטוסים שחלפו בשמי העיר, נאחזנו פחד, כל אותו יום לא בא אוכל לפינו. לא היה מחסור במזון בבית, אבל לא יכולנו לבלוע דבר. הדאגה כמו הקפיאה את הדם ונעלה את בית הבליעה. היה זה שיאו של תהליך. כבר בימים שקדמו לאותו יום התחלנו להיזהר, לשמור על מוצא פינו. לא דיברנו באופן חופשי אפילו בטלפון, מחשש להאזנות. את המידע שהחלפנו בינינו העברנו בלחשים זהירים. מי נעצר, מי עדיין חופשי. על המצב לא דיברנו.

"האווירה בביתנו היתה קשה במיוחד. הורי ראוני חוזרת יומיים קודם־לכן הביתה כשאני רועדת בכל גופי. זה עתה שמעתי על מעצר ידיד, חייט, סוציאליסט נלהב. בזכרוני עלו וצפו מראות משבעת חודשי המעצר שעברו עלי עוד בימי שושניג, שראה בסוציאליסטים אויבים בנפש. מאז נשארתי ספונה בביתי, אזני כרויות להודעות ממקלט הרדיו. כאשר הודיעו על יחידות צבא נאצי החוצות את הגבול התלוותה להודעות נעימת שיר־לכת מאיים שכמו חדרה לנבכי נשמתי. עד היום אני שומעת אותה.

"כל יום ושעה הביאו עימם בשורות איוב נוספות. פלוני נעצר, פלמוני הוכה. עתה התחוור לנו שכל שמועות הזוועה שהגיעונו מגרמניה ולא רצינו לתת בהן אמון, היו אמת לאמיתה. המחשבה הבאה שהבזיקה במוחי היתה: אם אנו לא האמנו ליהודי גרמניה, האשמנום בהגזמה, מי יאמין לנו?"

מידבר פוליטי רחב מפריד בין משרדו של האומבודסמן אברהם ריישר בבניין הקהילה היהודית ברובע ה־18 של וינה, לבין ביתה של הגברת כהן־פוייארמן. בימים ההם, כשהיא היתה חברת המפלגה הסוציאליסטית, היה הוא ממדריכי קן בית"ר וינה, ובעוד היא אומרת על עצמה "הייתי תמימה, האמנתי שהסוציאליזם יציל את העולם", מסכם אברהם סיכום בוטה יותר: "עד מהרה למדנו לדעת", הוא מספר, "שהנאצים האוסטרים גרועים בהרבה ממוריהם הגרמנים. כאשר הגיעו הגרמנים לוינה הם לא האמינו למראה עיניהם. בתוך שבוע ימים הספיקו האוסטרים לעשות יותר משעשו הגרמנים בחמש שנים".

בשביל מר ריישר, היה ה־11 במארס 1938 הקו הוצץ. באותו יום החלו להכות יהודים ברחובות ערי אוסטריה. "גם אני הוכיתי על ידי חבורה של נאצים אוסטרים שכבר שלפו מכיסיהם את סרטי צלב־הקרס. אפי נשבר, וכאשר הורי לקחוני לרופא, היה הרינג' – רובע הטבעת המסובב את ליבה של וינה – חסום בהמון אדם מתנחשל ששר שירי לכת נאציים.

"גם אנו נצטווינו להישאר בבית. אותה שעה כבר עטו רוב ההולכים ברחובות סמלים נאציים. אלה שלא עטו אותם, היו לבטח יהודים... כבר אז, בתחילת התהליך, היה היהודי נחות אף מכלב. כלבים לפחות נהנו באוסטריה מהגנת אגודת צער בעלי חיים. ליהודים לא היתה שום הגנה".

למזלה של יהדות וינה, עוצמת הזעזוע היתה כה חזקה עד שרובם לא היססו הרבה לפני שהשתכנעו לברוח ולהימלט על נפשם. שלא כמו יהודי גרמניה, להם לא נותר זמן להשתעשע באשליות. הם פתחו בבריחה המונית, משאירים מאחוריהם הכל, רק להימלט מהביזויים והסכנות שהיו מנת חלקם עוד לפני שהנאצים ביססו את שלטונם.

את ההיסטוריונית הנודעת פרופסור אריקה ויינצירל, אחת הנשים האמיצות ואצילות־הנפש שידעה אוסטריה בדור הזה, פגשנו במשרדה במכון להיסטוריה בת זמננו בוינה. היא מסכימה עם התאור שהובא למעלה: "הדבר החמור בעיני הוא שהאוסטרים לא גילו סולידאריות עם היהודים. תמיד היה באוסטריה אחוז גבוה של אנטישמים, אך גם מי שלא היה כזה לא קם בו העוז לצאת נגד התופעה. ישראל זינגר, מנכ"ל הקונגרס היהודי העולמי, סיפר בזמנו על צילומי אביו שמצא כאן, ובהם נראה האב בהשפלתו, כשמבריחים אותו לנקות את הרחוב. יש לו זכות מלאה לטעון נגד אוסטריה הנאצית".

"כיום אני חוששת מפני מה שתביא לנו שנת 1988", אומרת פרופ' ויינצירל. "אני פוחדת שבשנה הבאה יישכח הכל, ואוסטריה תראה עצמה מטוהרת".

לכן היא מנצלת עתה כל רגע פנוי כדי להופיע בפני ציבורים שונים ולהציג את העובדות. היא ואחרים, חוקרים ואישי ציבור, נחשבים כ"ערים" ושמם כלול ברשימה של מרצים העוסקים בהצגת מראה מול פני האוסטרים. לוח העבודה שלה מלא וגדוש לכל השנה.

אותם חלקים של העם האוסטרי המנסים בכלל לקיים את הפסוק "והיגדת לבנך", מוצאים עצמם שקועים במיבחן לאומי של כליות ולב. תלמידים בבתי־ספר טורחים על עבודות שכותרותיהן מתחילות במלים "לפני חמישים שנה". סטודנטים למדע המדינה בוחנים את מידת השפעת הנאצים האוסטרים על

(המשך בעמוד 37)

בצילום המרכזי: כניסת המנצח של היטלר לוינה, מארס 1938. אברהם רייש (ימין) ואנה כהן־מוארמן. הימים ההם בדיוק בזמן הזה.

כדאי

שנתיים לפלא־פון עכשיו ב־4,990 ש"ח

פלא־פון הפך לכלי עבודה שאי אפשר בלעדיו. לא רק למנהלים בכירים. גם לאנשי שרותים, סוכנים ובעלי עסקים קטנים. כלי עזר רב חשיבות במלחמת הקיום העסקית. המהפכה האמיתית: גורמי הזמן והמקום כבר גמישים. להיות תמיד בקשר (...גם בפקקים) ובמחיר סביר בהחלט. עובדה. ■ שנתיים לפלא־פון – הם סיבה למבצע: רק 4,990 ש"ח ויש לך פלא־פון.

מחיר שיחה בינעירונית בפלאפון כמעט זהה למחיר שיחה מטלפון ציבורי.

מאת ג. יפית

זה לא סוד ששימוש חכם בטכנולוגיה מתקדמת עשוי להתגלות כמקדם עסקים ממדרגה ראשונה. פעם זה היה המחשב, הפקסימיליה ואפילו המזגן. בשנתיים האחרונות זה הפלא־פון. מאז הוכנס לשימוש הוא הפך לכלי עבודה הכרחי בעולם העסקים הישראלי, כמו בעולם כולו. יותר ויותר אנשי עסקים ומנהלים הבינו כי מדובר במכשיר חיוני בשוק התחרותי והלוחץ של סוף המאה ה־20. לכן הם רכשו פלא־פון עבורם ועבור עובדים אחרים בחברה. אחרי הכל, מי יכול להרשות לעצמו לבזבז זמן יקר בנסיעות ולהפסיד בינתיים עסקאות ולקוחות?

חסכון ניכר

באופן פרדוקסלי מתברר, כי השירות החיוני הזה לא רק שאינו יקר, אלא הוא משתלם ביותר מבחינה כלכלית. דווקא בתקופה כה צופים מיתון יותר בפעילות המשק, חשוב במיוחד להתייעל ככל האפשר כדי להגיע לרווחיות גבוהה יותר. במערכת זו ממלא הפלא־פון תפקיד חשוב. הוא מסייע לנו לקצץ בהוצאות המשרד על־ידי הפיכת זמן מכוונו לזמן מנוצל. מי שנמצא בנסיעות חלק משעות היום: אנשי תחזוקה, ביטוח, שירותים וכו', הפלא־פון "מייצר" עבורם שעות עבודה נוספות.

גם עניין המחיר משחק תפקיד חשוב בהחלטות עסקיות. קשה להאמין? מחיר שיחה בינעירונית בפלא־פון כמעט זהה למחיר שיחה מטלפון ציבורי. מדהים? נכון! כמובן שההבדל בתנאי השיחה הוא עצום: אין צורך לחפש טלפון ציבורי מזדמן, לחנות במקום אסור ואו להתחננות לתלאות השיחה: המתנה בתור עד שרליה בוחרת לספר ליונסי על המסיבה של יום שישי... קהל מקרי אשר עלול לשמוע את השיחה והופך שותף לרגע לעסקים שלך. ומה עם הלקוח המבקש להתקשר אליך? כאן טלפון ציבורי לא יוכל לעזור לך. הפלא־פון כן!

גם שיחה לארה"ב ממכוניתך איננה עניין יקר. ממשרדך היא עולה 66.4 ש"ח לדקה, ואילו בפלאפון – התוספת היא לכל היותר 70 אג' ובלילה התוספת היא רק 14 אג'. ומה עם הזמן שאתה חוסך?

לסגור שתי עסקאות בו זמנית

לפני עידן הפלאפון הפסידו אנשי עסקים לא אחת עיסקה טובה ואפילו לקוח, רק משום שלא יכלו להימצא בשני מקומות באותו זמן. הפלא־פון שינה את חוקי הטבע: במכונית, תוך כדי נסיעה עסקית אחת, אתה מקבל שיחה של לקוח אחר. אתה נמצא במכונית, אך מתפקד ממש כאילו היית במשרד. אין החמצות, אין שעות "מתות".

גם הכבישים הפקוקים אינם משבשים את יום העבודה של בעלי הפלא־פון. אתה יושב בלב הפקק במשרד הנייד שלך, מכתיב למזכירה, משוחח עם לקוחות וספקים בארץ ובחו"ל. הכניסה למשרד היא רק המשך ליום העבודה שכבר החל.

בחברת "אוריינט קולור" למשל, הבינו מיד את הפוטנציאל העסקי העצום הגלום בפלא־פון. זוהי החברה הגדולה ביותר בארץ לפיתוח תמונות ושקפים. כדי לספק שירות מעולה ללקוחותיה רכשה החברה 4 מכשירי פלאפון, אחד למנכ"ל, ושלושה נוספים לאנשי השיווק המסתובבים בדרכים ומבצעים את עבודת המכירה והקשר עם הלקוחות. "השינוי הוא עצום" טוען יואב דורון, המבלה שעות רבות בדרכים, "עכשיו מודיעים לי כבדרך כשיש לקוח נוסף באזור. אני לא צריך לנסוע הלוך וחוזר, מספיק הרבה יותר ומתאמץ הרבה פחות".

גם "מרצפות אלוני" מפיקים מן הפלאפון רווחים של ממש. לא רק המנכ"ל והסמנכ"ל נהנים מהמכשיר החיוני. גם המפקח על העבודות מייעל את עבודתו בעזרתו. בעתיד הקרוב יתוסף מכשיר נוסף לאחראי על הרצפים. ב"מרצפות אלוני" טוענים כי מאחר ו"זהו מכשיר המביא רווחים ולקוחות, לכן בסופו של דבר הוא זול יותר מכל מכשיר אחר".

החסכון של למעלה ממיליון שעות עבודה.

הפלא־פון התגלה כמכשיר רב חשיבות גם במישור הלאומי. בתקופה של קשיי הצמיחה הכלכלית ותישוש אחד רדכים להעלאת הפריון התפוקה, יש ערך לאומי רב לכל יעול וחסכון. מן הנתונים שנאספו בשתי שנות הפלא־פון עולה בברור כי הפלא־פון תרם למשק הישראלי חיסכון של למעלה ממיליון(!) שעות עבודה בשנה.

הקמתו של שירות חיוני זה היא תעודת כבוד למשק הישראלי, ומציבה אותו בשורה הראשונה של הקידמה העולמית בתחום הקשר הנייד. חשוב להבין שהפלא־פון מקנה שירות מתוחכם ביותר ומצריך תשתית ענפה של טכנולוגיה מתקדמת להפעלת השירות.

מוטורולה ותדיראן המפעילות את השירות מטעם בזק, השקיעו סכום עתק של 20 מיליון דולר כתשתית המשוכללת של הפלא־פון. וזה עוד לא סוף פסוק. ביתר הוכיחו החברות כי ניתן לקיים בישראל מערכת טכנולוגית אדירה, לעמוד בלוח זמנים ולתת שירות כבמדינות המתקדמות בעולם.

בימים אלו, במלאת שנתיים לשירות החיוני, מורחבים אזורי הכיסוי של הפלא־פון. על ירושלים ורצועת החוף יתוספו אזור הדרום עד באר־שבע, העיר אילת ומרכית אזורי הגליל (עפולה, טבריה, נצרת ואחרים). הגמשת גורמי הזמן והמקום לטובת ניהול העסק היא אומנם מהפכה, אשר לפעמים קשה לעכלה, אבל הביטוי המעשי של השימוש בפלא־פון הוא פשוט ומיידי. התוצאות נראות היטב ומיד. פלא־פון משפר ביצועים בכל התחומים. הוא הפך לחלק בלתי נפרד מהצלחה בעסקים של רבים. אלה המשתמשים בו, אפילו זמן קצר, אינם מבינים כיצד יכלו פעם בלעדיו. מי שהתרגל לעסקים טובים יותר בזכותו, כבר לא יוותר עליו. מי שטרם נתנסה בו, עוד יעשה זאת במוקדם או במאוחר.

זהירות בדרכים

מנויי הפלא־פון פזורים על הכבישים בכל רחבי הארץ. עינם פקוחה ומכשיר החיוג בהישג ידם. במקרה הצורך הם מתקשרים במהירות למגן־דוד־אדום (והמהירות עשויה להציל חיי אדם), או למשטרה (שעשויה לעצור משתולל־כבישים), או למכבי־אש.

עשרות חיי אדם ניצלו בזכות הפלא־פון.

כמובן שגם בעת שיחת הטלפון נהנה בעל המכשיר מבטיחות מירבית: אין מדובר בשיטה המיושנת של אפרכסת שחייבים לאחוז בה בעת השיחה. בפלא־פון אין צורך להרים את האפרכסת בכלל: שתי הידיים אוחזות בהגה והנוהג מדבר בחופשיות אל מיקרופון המצוי בקידמת הרכב. זהו מכשיר הקשר היחיד בעל שכלול שכזה. גם בטוח וגם יעיל.

מוצרים מיוחדים

007 – לא, אין שירות ריגול פלא־פוני לטובת המנויים. מדובר בפיתוח ישראלי מקורי ומתוחכם: זהו מכשיר פלא־פון נייד המותקן בתיק ג'יימס בונד קטן־מידות ואלגנטי. הוא כלי עבודה יעיל ההולך אתך לכל מקום, או מצטרף לאדם אחר שברצונך להעבירו אליו. הוא משמש אותך ברכב, בבית וגם במעבר מרכב לרכב. בחברות רבות הוא מתואר כ"משרתם של מסמר ארונים".

פלא־פון שדה – מכשיר פלא־פון מוורה במינשא מיוחד הכולל סוללה נטענת ולכן לשם ההפעלה אין צורך במקור מתח חיצוני. החידוש הנהדר מונע את הצורך לוותר על שהייה באתר מרוחק כשל הצורך להמתין לשיחת טלפון או לכצעה.

פלא־פון בפיורדים

מי שסייר לאחרונה בארצות סקנדינביה המרהיבות נדהם קרוב לוודאי כשגילה בכל מקום כמעט – פלא־פון. מתברר כי הנורבגים למשל, שהם אלופי הפלא־פון, מחזיקים למעלה ממאה אלף מכשירי פלא־פון. ומדובר במדינה שאוכלוסיתה דומה בגודלה לישראל. הם משתמשים בו בכלי הרכב ובכלי השיט. במדינה זו משמשים גם כלי השיט כמקום עבודה נייד.

כל ענף עסקי וציבורי בנורבגיה מנצל את הפלא־פון לצורך עבודתו. לא תמצא מנהל, איש מכירות, איש שירות ואיש עסקים שיכול להתקיים ללא הפלא־פון.

מזכירה בנסיעות

גם כשלא נמצאים ברכב, מאפשר השירות החדש לקבל הודעות. אחר־כך, מיד כשנכנסים למכונית, מקבלים את כל ההודעות המוקלטות ואפשר להחזיר צלצול עוד לפני שמגיעים למשרד. אם יוצאים, למשל, רק לרגע כדי לקנות עתון או לפגישה בת מספר שעות – ההודעות יוקלטו ואפשר לשלוף אותן באופן דיסקרטי בכל רגע ובכל מקום.

פטנט מיוחד נוסף (חשוב) שומעים את כל ההודעות ומגלים ביניהן אחת חשובה שיש לשמור. המזכירה הפלא־פונית יודעת לעשות גם זאת! היא תמחק את כל ההודעות שכבר נמסרו ותשמור בזכרון את האחת המבוקשת.

לפרטים נוספים נא לפנות:
טל' 03-388307, 04-740302, 02-716346

(המשך מעמוד 35)

המתרחש בארצם החל משנת 1932, כאשר ניסו לבצע הפיכה ורצחו את הקאנצלר דאז, אנגלברט דולפוס. הגדילה לעשות האקדמיה הצבאית האוסטרית שיזמה לא מכבר קיום סימפוזיון בשאלה: "מדוע לא התגונן הצבא האוסטרי ולא חסם בגופו את הגבול הגרמני?". הרי כצבא, הם אומרים, לא היו אז יותר מחמישה אחוים של נאצים ואוהדיהם.

אמנם נדמה שזוהי שאלה מרכזית, ולא רק בתולדותיה של אוסטריה. פרופ' וויינצירל, שהשתתפה בסימפוזיון, מספרת שהופתעה מכך שעד היום דנים בצבא אוסטריה בשאלה מדוע התפטר רמטכ"ל אוסטריה דאז כמה ימים לפני הפלישה הגרמנית. האם התנגד להוראת ממשלת שושניג לא לשים מכשול בדרכם של הגרמנים, הוראה שניתנה כנראה אחרי שובו של הקאנצלר האוסטרי מברכטסגאדן ("קן הנשרים"), מעוזו של היטלר, מפגישה אומללה עם המנהיג הגרמני.

"כהיסטוריונית אסור לי להציג שאלות בסגנון 'מה היה אילו', אך במקרה זה אינני יכולה להתריש. אני שואלת את עצמי מה היה קורה אילו התנגד הצבא האוסטרי – ואפילו התנגדות קצרה ואומללה. איך היה הצבא הגרמני דאז יוצא מן ההתמודדות? האם גם במקרה זה היו צרפת ובריטניה ממשיכות במדיניות הפיוס ואם כן, האם היה היטלר נצמד ללוח־הזמנים שלו לגבי הפלישה לפולין ומבצע אותה כעבור שנה את כלבר? אלה שאלות שאינן מניחות לי".

תשובה חלקית לכמה מן השאלות הללו שמענו מפי מי שכיהן כשר חוץ באחת ממשלותיו של הקאנצלר לשעבר ברונו קרייסקי. אריך ביאלקה, "צעיר" בן 80, היה בשנת 1938 סגן הקונסול הכללי של אוסטריה במינכן, מקום תצפית מצויין למי שהיה מעוניין לעקוב אחרי תנועה צבאית לעבר הגבול האוסטרי הסמוך, כמו גם על מחנות האימונים של נאצים אוסטרים שערקו מארצם והצטרפו ל"לגיון האוסטרי" שהקימו הגרמנים.

יום לפני הפלישה לא היה עוד כל מקום לספק. ידיד טילפן והודיע על גיוס מילואים. "על פי הנוהל היינו צריכים להבריק מיד את הסיסמה: 'ליאו מוכן לנסיעה'. אבל חששנו להשתמש בדרכי הקשר המקובלות". לפיכך יצא ביאלקה במכוניתו הקטנה לעבר הגבול. "בדרך ראיתי את טורי הכוחות גרמנים בתנועה לעבר הגבול", הוא מספר, "והופתעתי מחוסר הסדר והמשמעת של הטור. החיילים וקציניהם עשו רושם עצבני, כאילו לא ידעו למה לצפות. הופתעתי גם מכך שלא סגרו את הכביש לתנועה אזרחית".

"פרופ' אריקה וויינצירל: "האוסטרים לא גילו סולידאריות עם היהודים. תמיד היה באוסטריה אחוז גבוה של אנטישמים, אך גם מי שלא היה כזה לא קם בו העוז לצאת נגד התופעה".

ההיסטוריונית האוסטרית פרופסור אריקה וויינצירל

כמעבר הגבול הבחין ביאלקה בכמה מכשולי טנקים, אך כאשר חזר לגרמניה כעבור מספר שעות, ואחרי שהקאנצלר שושניג כבר הודיע שאוסטריה לא תקיים מישאל עם בניגוד לרצון הגרמנים ולא תתנגד לכיבוש – נעלמו המכשולים כלא היו.

בשובו למינכן יכול היה ביאלקה לדווח לקונסול הכללי כי הגרמנים ימצאו גבול פתוח. בו־במקום הוחלט להשמיד את כל מסמכיה הסודיים של הקונסוליה, מסמכים שנמסרו לפני־כן למשמרת לקונסוליה הצרפתית. היה ברור שהגרמנים ירצו לראותם כדי לנסות לגלות מנין קיבלה הקונסוליה מידע על הנעשה במחנה "הלגיון". המסמכים הועברו למעון הקונסול הכללי ושם נשרפו.

כבר למחרת הופיעו בקונסוליה אנשי גסטאפו ודרשו את התיקים הסודיים. הקונסול התנגד, והודיע כי הוא מקבל הוראות רק מממשלת אוסטריה. הגרמנים אמרו שזו כבר אינה קיימת, וכי הממונים עליו נמצאים עכשיו בברלין. אחרי דין ודברים פתחו את הארון שהיה, כמובן, ריק. בשביל עובדי הקונסוליה במינכן היה בכך שמינית שבשמינית של מעשה התנגדות, ולו סימלי ביותר, מזכיר יותר כמה ממעשיו של "החייל האמיץ שווייק" מאשר מרי של ממש.

ביאלקה ועמיתיו לא ייצגו בהשקפתם את רוב אזרחי ארצם. הללו לא היו מוכנים אפילו להתנגדות סמלית, והאמינו בכנות שהיטלר יתן להם את המשענת הכלכלית והצבאית אותה ביקשו.

יתר על כן, למעשה הם כפו על היטלר את הפלישה לאוסטריה ואת סיפוחה. היטלר עצמו חשש מפני מהלך כזה, חשש לעורר את חמתם של הצרפתים והבריטים ולסכן בכך את תוכניותיו האחרות, מרחיקות־הלכת. כל שרצה היה להפחיד את שושניג ולאלצו למסור את השלטון בוינה ל"שליט־בובה" גרמני. זה היה מספק אותו. אבל כאשר חצה את הגבול לאוסטריה, מולדתו, כאשר צפה בקבלת הפנים הנלהבת שערכו לו אזרחיה, שוב לא יכול היה לעמוד בפני הפיתוי.

אוסטריה גמלה לו בנאמנותה. אוסטרים שהאמינו תמיד כי הם חלק מן העם הגרמני קפצו לדום ו"מילאו פקודות". רק מפלת הנאצים הזכירה להם את לאומיותם האמיתית. כיום הם רוגזים כל אימת שגרמנים מזכירים מונחים כמו "מרכז אירופה" או "שותפות העמים דוברי הגרמנית" (אגב, את שווייץ אין מצרפים למשפחה זו).

לפני מספר שבועות השתתף שמעון ויזנטאל – צייד הנאצים וראש המרכז לדוקומנטאציה בוינה – בשידור טלוויזיה חשוב. את דבריו קטעו שלושה ניאו־נאצים צעירים שהשמיעו קריאות גנאי והפריחו כרוזים. תגובת הקהל: זעם כלפי המפריעים, תשואות סוערות בעמידה לכבוד ויזנטאל.

"האוסטרים מודעים לכך שעליהם להתמודד עם עברם לא כמי שמכיר באשמה אלא כעם היודע להתמודד עם העוברות", אומר נשיא הקהילה היהודית האוסטרית, פאול גרוס. "הם יודעים כי התקופה הנוכחית היא ההזדמנות האחרונה שלהם להציג את האמת של 1938 בכל מערומיה, ובכך לאפשר לדורות הבאים לחוש רגשי הקלה והשתחררות".

הקהילה היהודית צופה בתהליך, כמו גם בהכנות המרובות לארועים הקשורים ליום השנה החמישים של "האנשלוס", בדריכות ובתקווה שהעם האוסטרי ידע להתייצב מול האמת ולהסיק את המסקנות הנובעות ממנה.

"איש לא יצפה מאיתנו שנשתתף באירועים", אומר שמעון ויזנטאל. "לא היינו ב'כיכר הגיבורים' ב־1938 כשם שלא עמדנו בקהל הסקרנים כאשר שרפו בוינה בתי כנסת. בשביל העם היהודי כל יום הוא יום זכרון".

שאול בן־חיים וריצ'רד ארנולד

הפאשיזם — סכנה מוחשית

פראנץ וראניצקי, קאנצלר אוסטריה, הוא נציג טיפוסי של ארצו כמי שהיא היום. מבחינת גילו – 51 – הוא משתייך לרוב בני עמו שנולדו אחרי שנת 1938. זהו דור שתודעתו הפוליטית גובשה אחרי מלחמת העולם השנייה, ומכאן שהייחוד האוסטרי־לאומי איתן אצלו הרבה יותר מאשר אצל בני הדורות הקודמים. איש משכיל, נאה־מראה, לבוש בקפידה, מצליח להקרין לפוגשים אותו תחושה נעימה של פשטות ולבביות.

מאז הוציא מאחורי מכתבת הבנקאי שלו ונתבקש להנהיג את 7.5 מליון בני העם האוסטרי, נחוש וראניצקי בדעתו כי על אוסטריה לציין את יום השנה ה־50 לכניעתה והשתפחותה מרצון לקיסרות האופל הנאצית.

"ימי זכרון לכשעצמם אינם חשובים", אמר בראיון מיוחד ל"מעריב". "בתאריך צריך לראות כלי להערכת העבר והחווה. בשבילנו, יום אובדן עצמאותנו הוא סמל המגביר נחישותנו למנוע הישנות כל אפשרות כזו בעתיד. אמנם, לדעתי אין צפויה לנו סכנה כזו – אין עוד יחידות ס.ס. או פלוגות סער – אך הפאשיזם הוא סכנה מוחשית, קיימת, ולא רק באוסטריה. הפאשיזם הוא תופעה שעשויה ללבוש ולפשוט צורה, אבל לעד תהיה מסוכנת".

אזרחים רבים באוסטריה, ובעיקר בני הדור שעדיין חובשים את ספסלי הלימודים בבתי־הספר ובאוניברסיטאות, עוסקים עתה בתופעה הנאצית. אין לכך בהכרח קשר עם הוויכוח על עברו של הנשיא ואלדהיים. אך גם ויכוח זה תרם לחידוד רגשותיהם של אוסטרים רבים כלפי עצמם כעם, כלפי עברם ומקומם בחברה האנושית".

העבר מעסיק את הקאנצלר גם משום שבו הוא רואה את ההסבר להשתלשלות שהביאה את מולדתו לאותו יום בו ויתרה על עצמאותה. עבר של אימפריה גדולה וחזקה שאבדה והותירה בחורבותיה עם קטן, מפולג וחסר בטחון בכוחו, שחיפש משענת כלכלית וצבאית.

"לא האמנו בעצמנו, אך מאוחר יותר, כאשר אזרחים אוסטרים כבר היו במחנות השמדה או בתפירות בחזיתות, הבטחנו לעצמנו שההיסטוריה לא תחזור על עצמה, והבטחה זו היא שהצמיחה את הדמוקרטיה האוסטרית של היום", אומר הקאנצלר. "לא התעניינו בגורלם של אזרחים אוסטרים שאולצו לברוח או גורשו. לא שאלנום שמא ירצו לשוב לארץ בה נולדו. באותה מידה לא העמקנו חקר ולא בחנו מדוע לא ניסינו לבלום את הצבא הגרמני כשחצה את הגבול". ועיניו הכחולות של פראנץ וראניצקי נוצצות כפלדה כשהוא אומר: "בעתיד לא נרתע מלהפנות אצבע מאשימה כלפי מי שראוי לכך, אך לא נטול אשמה קולקטיבית".

קסם המרירות

(המשך מעמוד 31)

דורית: "חשדו בי שיאיר קוטלר כותב בשבילי, ופעם אפילו חטפו אותי וסגרו אותי בחדר כדי לברוק אם אכן אני עצמי מסוגלת לכתוב לבד מה שכתבתי".

משפרש יאיר קוטלר מתפקידו נוצרה בעתון קונסטלציה אחרת והפסיק להיות לה שם כיף. אז הכריעה את כף המאזנים העבודה באוניברסיטה. בקריירה שלה, קצת קודם לכן, יש גם אינטרמצו של עבודה ב"קול ישראל". היא סיימה את בית־הספר לרדיו של רשות השידור ורצתה להיות כתבת חדשות. עד היום היא נוטרת לאלימלך רם שהיה אז ממונה על הנושא על שלא נתן לה, מתוך הגישה – שהיום נשמעת כמו לקוחה מעולם אחר – שנשים לא תצלחנה להיות כתבות חדשות (אלימלך אינו זוכר את הקטע). "ואז נדחקתי הצידה ומצאתי עצמי בתוכנית 'לעקרת הבית' עם רבקה מיכאלי ועוגניה שמחוני ז"ל, שמידת הפירגון והכנסת האורחים שלהן היתה נפלאה. עשינו שידורים חיים מן האולפן, ובו־זמנית מצאתי עצמי כותבת מאמרים ל'הארץ' – והחלטתי לטובת העתונות הצרופה".

ב"מעריב" עבדה עשר שנים, שלא היו בשבילה פיקניק מתמשך. היא עסקה בפרשנות בענייני ברית־המועצות וקומוניזם, בשכתוב ידיעות ועריכה ברסק, כתבה במוספי העתון טורים אישיים שהצטיינו בנימה אסרטיבית, אבל בסיכום – לא הפיקו ממנה את אשר ניתן היה להפיק, אולי בשל אופיו המיוחד של עתון צהרים.

> **"אני שונאת אוטוביוגרפיות, בין היתר כי אדם עסוק שם בלהצדיק את עצמו ולהציג את עצמו יפה".**

עורך בעתון מאשר את קביעתה, ואם ניתן לומר זאת בלשון המעטה – אין הוא שופע מחמאות לאופייה כיאיר קוטלר. "היא קשה ביחסיה עם אנשים. לא מתחברת. רואה עצמה במעמד של גאון בתחום הסובייטולוגי. זה לא היה מפריע בעבודה – כי בכל עתון יש הרבה גאונים – אלא שהיא היתה מעניקה הרגשה כאילו אנשים נחותים ממנה, ולכן עוררה רתיעה והתנתקות אצל כתבים. דורית יודעת להיות נחמדה בעיקר כלפי מי שאינו מתחרה בה".

כיום, בגיל 39, היא באה אל המנוחה והנחלה לפחות בתחום המקצועי: היא עורכת בהוצאת "עם עובד" את ספרי "פנאי" (מתח וריגול) וסדרות של מדע בדיוני, ובמקביל אחראית ב"ספריית מעריב" על מדור ספרי העיון. היא בוררת, בודקת, עורכת ולעתים מתרגמת. "בקיצור: אני עובדת כדי להתפרנס. קורעת את התחת. שלוש סדרות ספרים על הראש – זה הרבה, וזה גם מאפשר לי לחיות בנוחות. אני מודעת לכך שאם את נראית לא כמי שנפלה עכשיו מן המיטה – זה לא נקרא שאת באמת מתאמצת בעבודה". והקביעה הזו מרוייקת לגביה.

אין לה זמני כתיבה קבועים. אבל היא מעדיפה לא להתחיל מוקדם, כמו לפני שמונה בבוקר. היא יותר אשה של לילה. מסוגלת להתיישב בעשר בערב ולהתחיל לעבוד.

הטלוויזיה הישראלית לא זוכה אצלה לתשומת־לב. "בערב, או שאני יוצאת לבלות, או שאני עובדת, או שאני צופה בירדן. אני חייבת לשלם אגרה להוד מלכותו – אפילו הוכל אצלו טוב יותר מהזבל שלנו. 'שושלת'? שונאת. 'פלקון קרסט', ביום שישי, הרבה יותר טוב אצלם".

חדר העבודה שלה, שהוא חצי חדר בדירת שנים וחצי חדרים ליד רחוב יהודה המכבי בת"א, הוא מקום מבולגן מאוד ("החדר מסודר ברגע שאני גומרת לעבוד, אבל אני לא גומרת"), עמוס קופסאות מלאות ספרים, ערמות של מגזינים בחלוקה די קפריזית שלה, קטלוגים של מו"לים וספרים בכל מיני תנוחות שמכסים שני קירות. היא יושבת בכסא מתנייע אל שולחן כתיבה גדול עם מכונת כתיבה אלקטרונית ("מחשב לא יכנס הביתה, הוא עושה לי ירוק בעיניים"). היא קוראת שעות על גבי שעות וגם ימים על גבי ימים, אך ורק בישיבה, ומשעינה את רגליה על כסא. "כך אני משיגה את הנינוחות המושלמת. כשאני שוכבת לקרוא – אני נרדמת מיד".

חברה: "היא בעלת־בית לא נורמלית. תמיד מפתיע אותי מחדש איך שהיא טורחת לנקות את הדירה. והיא מבשלת אוכל כזה אלגנטי. גם כן כמו מהזוג". דורית: "מורה באשמה. אני אוהבת לקצוץ ולחתוך ולהכין הכל במו ידי. רק לא לעשות כל מיני תמחיות בכל מיני מכשירים חדישים".

רווקה. לא פאנאטית. "אילו הייתי גבר לא היו שואלים אותי בעניין הרווקות שלי ואם טוב לי בה. תמיד יש מה לשפר, אפילו באותו מצב. ואני לא אמרתי החלטית שטוב לי ברווקותי. מקווה שימשיך להיות לי טוב עם עצמי גם כאשר אתחתן".

היא לא סובלת מתופעת הורים־פולנים־לוחצים בעניין חתונה. "אני תוצאה טבעית של טיפוח וסבלנות רבה מצידם. קיבלתי מהם נטייה לדיוק וכישורים מילוליים. בבית־הספר אמרתי פעם: 'הפח מלא עד אפס מקום', והכיתה פרצה בצחוק. למדתי את הלקח, והתחלתי לדבר המונית".

"יש לי הורים נהדרים, שניהם בעלי השכלה מאוד רחבה, הרבה תחומי התעניינות, בין השאר: מוסיקה ואמנות ופעילות גופנית. אבי, ציוני גדול, עלה מפולין, שירת הרבה שנים בצבא הבריטי. אמי עבדה עם אביה, סבא ויטמן. אבי עבד עמו בהפסקות... אוי, כמה שהם לא יהיו מאושרים מכך שאני גוררת אותם לסיפור. הנכרים כבר לא עבדו עם סבא ויטמן, כי עד שגדלו – המפעל נמכר".

– אז אומרים שכיום את אשה עשירה.

– על מה הם מדברים. אני צריכה להרוג כמה אנשים כדי להיות אשה עשירה.

היא אוהבת מוסיקה, בפרט בארוק, וכן – איך לא – את המודרניסטים הרוסים: פרוקופייב, שוסטקוביץ', מוסורגסקי.

הכי אוהבת: "אנשים אמיתיים. זיופים מוצאים בהמון מקומות".

הפינוקים שלה: שוקולד ופרחים שהיא קונה לעצמה. "מה ששולחים אלי זה סיפור אחר – הרי זה מגיע לי".

לבד מקריאת ספרים, ממה היא נהנית?

היא מפנקת עצמה בהתעמלות, שעה שלמה, לבד. והיא גם אוהבת לטייל ברחובי העיר, מסתכלת על קווי מיתאר, נוף, בתים ואנשים. "אני מאוד משתדלת שהפינוק יהיה חלק מהיום ולא משהו נפרד שצריך להגיע אליו".

כמה מעניין, גם גיבורה של "קסם הלענה" מספרת שהיא "מתעמלת מול המראות הגדולות לצלילי סרט ההדרכה; אחרי התימום המחושב היטב אני פותחת את הווידיאו ושונאת את ג'יין פונדה עוד ארבעים וחמש דקות. אני מצליחה לשנוא אותה בריכוז שמסלק כל מחשבה אחרת. אחר־כך מקלחת, כמה דקות של שפיות נעימה עד שהעולם ומקומי בזמן מדביקים אותי. הכל נופל עלי... שום בגד אינו הולם, מהראי ניבטים אלי פנים זרים. אני לא מזהה אותם. אני לא יכולה להתכסות בהם. מוסיפה צבעים, פסים, משרטטת את כל הפנים מחדש עד שאני מגלה את עיני בכל הארכיטקטורה הזאת".

דורית לא מוכנה להתמודד עם שאלת המתינה האוטוביוגרפית, כן או לא. "אני שונאת אוטוביוגרפיות, בין היתר כי אדם עסוק שם בלהצדיק את עצמו ולהציג את עצמו יפה. בעצם, הסיבה שחדלתי לכתוב סיפורים קצרים (ב'מעריב לנוער' ואחרי־כן ב'את') היתה בשל סיפור שפרסמתי ב'את' שעסק בהתמוטטות של בחורה. עבדתי אז במכון מחקר באוניברסיטה, והעמיתים שלי שם זיהו אותי עם הגיבורה אף על פי שלא התמוטטתי. התקשיתי מאוד להעמיד אותם על כך שזה בכלל לא הסיפור שלי, והרגשתי רע מאוד עם ההשוואה. אמרתי: לא רוצה עוד דברים כאלה ופשוט הפסקתי לכתוב סיפורים".

אבל אם כבר רוצים לדעת מאיפה "קסם הלענה" התחיל לצמוח אצלה, צריך ללכת לאותם סיפורים קצרים של פעם, וללכת גם אל "רסיסים", סיפור ארוך שכתבה כאשר גמרה את השמינית ("זה היה כמו תרגיל בלעשות דברים, זה הכל"), וצריך גם "להאשים" את העבודה העתונאית שלה:

"עתון הוא לא במה לכתיבה ספרותית. אולי דווקא האי־עיסוק בכתיבה – זה מה שדחף אותי. אבל עד שלא גמרתי את הספר לא הייתי בטוחה שאגמור ואת וייצא מזה מה שייצא. אני לא מסוגלת להבין את אלה ששואלים אותי: למה ספר. והרי אתה עושה דבר פשוט משום שרצית לעשות אותו, היית צריך לעשות. וזה טבעי אינו זקוק להסבר".

ומה עתה?

"יש לי משהו חדש בראש. אני משרבטת קצת. אבל יקח המון זמן עד שזה יהיה מוכן, כפי שאירע גם עם 'קסם הלענה'".

בתוך הבוקה, מבוקה ומבולקה של היום, באיזה צד של המפה היא ניצבת?

לראשונה מאבדת דורית את הריסון העצמי. היא זועמת, מתיזה ביקורת, מטיפה בקול השמור עמה, מן הסתם, רק לוויכוחים קשים, מתנסחת כאילו מכתיבה פרשנות בדסק החדשות: "אני מרגישה רע מאוד, כמו כולם. הכי גרועים בעיני הם אלה שפתאום מתעוררים. החבר שלך, מר רבין, למשל. ההרגשה לא נעימה כאשר פתאום מקבלים את החשבון, והרי ידענו בהגיון שלא ייתכן שנלך לישון ונקום בבוקר – והזמן יפעל לטובתנו".

בסופו־שלדבר זה ברור: "כאשר אתה לא עושה את הדברים כשאתה צריך לעשות אותם – אתה נאלץ לעשותם בכפייה, בצורה הרבה פחות נוחה לך ובמחיר יותר גבוה ממה שנכון היית לתת... לסיכומו של עניין אנחנו אכלנו לא רק את האהדה והערכה שפעם היו כלפינו, אלא שבגלל הטעויות הטקטיות שאינן מחוייבות המציאות – אכלנו הרבה מאוד מן ההערכה העצמית שלנו. ואת זה יהיה הכי קשה לשקם".

מר לנו. מר כלענה.

דורית שמה בפיה של מירה, אהובתו של הטייס שנפל, את המסר של ספרה:

זכרון הוא כמו אדם. חמקמק ובוגדני. אותו אירוע יתואר בצורה שונה לחלוטין בכפוף למצבי הרוח. הסיפור משתנה בעודו מסופר, והמספר שכבר יודע את הסוף – מבליט גוונים אחדים, מקרב פינות וזוויות ואט־אט הנימות מתהפכות, הדמויות נראות אחרות, התמונה משתנה. בסיפור (שהיא אמורה לספר על הטייס שנפל ת.א.), "אני לא רוצה להזיז שום דבר. אני לא מוכנה לתת יד לזיוף, גם כשהוא בלתי־רצוני... אני לא יכולה לדוות. אני לא רוצה לשתף אחרים. אי־אפשר להסביר. אין מלים".

ורק עתה ניתן לדמיין את דורית לנדס המשרבטת החוזרת וכותבת, המדפיסה, ושוב חוזרת ומנסחת את המשפט. בדייקנות חזו שלה. במחשבה הצלולה הזו שלה, פרשנית של נפש האדם. זה מה שהיא ב"קסם הלענה". קסם של מרירות.

תמר אביזד

הערה אישית

היא לא עושה את התקרבות אליה למלאכה קלה. במשך השנים שעבדנו זו ליד זו באותו עתון השתי לפעמים שהיא מאוד מרוחקת. כאילו מתנשאת. בוקר אחד היא מלאה חיוכים, ואת חושבת: אוה, יופי, אפשר להתקרב אליה. למחרת מזעיפה פנים, ואת חושבת: עם דורית זה עניין אבוד, מה לי ולה. אולי היא שוכנת בעולמות אחרים, האקדמיה, אולי דור אחר. ואולי פשוט אין כימיה. אז מילא.

ועכשיו הזמן לגלות לה זאת. מה הקטע שלך, דורית. מדוע, כל השנים, שום דבר. מרוחקת כזו. זהרי מעולם לא הייתי מתחרה שלך. והיא בחיוך חכי־חכי שלה (והיא יודעת לחקסים): "לפעמים אני מחכה שיפתחו לי את הדלת. שירמזו לי שרוצים אותי. אני חיכיתי לזה מצידך ואת לא פתחת לי את הדלת. לא הושטת יד".

אחד אפס, דורית, לטובתך.

נשים בארון הקודש

העובדה שראש התנועה הרפורמית בישראל, תנועה דתית, היא אשה – אולי אינה מפתיעה כמו העובדה שברוריה בריש, היו"ר, היא שורה־ביילה דסקל שגדלה בבית חרדי מאוד "שבשבת לא נשאו בו אפילו מטפחת בכיס". כשאביה שב מאושוויץ, הוא אמר שאם כל כך הרבה יהודים נשרפו – אין אלוהים. מאז התנחקה גם היא מהדת, אך שבה ליהדות – הרפורמית – בשלב מאוחר יותר של ביוגרפיה יוצאת־דופן ובה תהפוכות מרתקות ופעילות מדהימה בהיקפה וגיוונה, כולל למען דו־קיום בשלום בין יהודים וערבים. בשביל שלום, היא אומרת, היא מוכנה לעשות הכל.

מאת סימה קדמון
צילומים: שמואל רחמני

הרבנית כנרת שריון (משמאל) וברוריה בריש, יו"ר התנועה ליהדות מתקדמת בישראל בבית הכנסת של התנועה ליהדות מתקדמת ברמת־אביב.

לפני ארון הקודש, כיפה לבנה שזורה חוטי זהב מונחת על שערה הארוך וטלית צחורה על שימלתה, עומדת הרבנית כנרת שריון. החזן שלידה, זמר אופרה לשעבר, מקבל את הנחיותיה בטבעיות. כך גם קהל המתפללים, בתוכם בעלה היושב בשורה האחרונה ומשגיח על שני ילדיהם. "הרבנית בהריון", לוחשת באוזני אשה שיושבת לצדי. לפני התפילה, כשביקשתי מהרבנית להצטלם בזווית קצת יוצאת־דופן, היא פתחה את ארון הקודש והוציאה ספר־תורה עטוי תחרה רקומה. ספר שני מסרה לידיה של ברוריה בריש, יושבת־ראש התנועה ליהדות מתקדמת בישראל. "ברוך אתה ה'", פותחת הרבנית, "אלוהינו ואלוהי אבותינו ואמהותינו, אלוהי אברהם ושרה, אלוהי יצחק ורבקה, אלוהי יעקב ולאה, זוכר חסדי אבות ואמהות..."

נוסח תפילה מקורי זה שאינו פוסח גם על חסדי אמהותינו, לא עורכן על־ידי התנועה הפמיניסטית. הוא שייך לספר התפילות של התנועה ליהדות מתקדמת הנקרא "העבודה שבלב".

עם כניסת השבת מתאספים בבית־הכנסת הקטן ברמת־אביב, תל־אביב, יותר מארבעים איש. ארבעה מניינים. הם יושבים זה לצד זו וזו לצד זה, נשים וגברים ביחד, שרים בהתלהבות תפילות ושירי ח.נ. ביאליק ונעמי שמר, לסירוגין. מדי פעם קוראת הרבנית בשמו או בשמה הפרטי של אחד/ת המתפללים/ות העולה אל הבמה. אחד קורא בפרשת השבוע, אשה מברכת על הנרות. הרבנית עצמה קוראת באוזני הילדים שבקהל סיפור ומציגה להם שאלות. בסיום התפילה עולה ברוריה בריש לבמה ומודיעה על קיום סימפוזיונים משותפים לערבים ויהודים שייערכו בירושלים בימים הקרובים. "לאור המצב", היא אומרת, "אני מבקשת מכולכם לקחת בהם חלק".

בבית־הכנסת הקטן אף אחד לא מתפלא על הזימונים האלה. מאז הקייטנה הראשונה המשותפת לילדים ערבים ויהודים שאירגנה יו"ד התנועה חלפו כבר שמונה שנים, ובקהילה הרפורמית מכירים היטב את מעורבותה הנמרצת של בריש במיפגשים הללו. כמה מהמתפללים מבקשים פרטים נוספים. המשתייכים לתנועה ליהדות מתקדמת הם אנשים בעלי השקפות פוליטיות שונות. בריש, לדוגמה, הצביעה פעם בעד המערך ופעם בעד ר"צ. אבל בתנועה יש, לדבריה, גם אנשים שמתנגדים למחנות המשותפים ליהודים וערבים התנגדות נמרצת.

העובדה שראש התנועה הרפורמית בישראל, תנועה דתית, היא אשה – אולי אינה מפתיעה כמו העובדה שברוריה בריש – היא שורה־ביילה דסקל, גדלה בבית אורתודוכסי בטרנסילווניה, בית חרדי מאוד "שבשבת לא נשאו בו אפילו מטפחת בכיס אלא קשרו אותה סביב הצוואר".

היום היא אומרת: "היהדות האורתודוכסית נחוצה, ושתחיה עד 120. אני מבקשת רק דבר אחד: שיעזבו אותנו במנוחה. אנחנו לא נזיק להם. לא ניקח את מקומם. אנחנו האלטרנאטיווה לאותם חילוניים שיש להם צורך בהזדהות דתית, שמחפשים את הדת, אבל לא רוצים לשנות את כל אורחות חייהם".

ב־1986 נבחרה, בוועידה ארצית, לתפקיד יושבת ראש התנועה המונה כ־5000 חברים ומאגדת 17 קהילות במקומות שונים בארץ. "תנועה של אנשים שמחפשים ערכים יהודיים, שלא מחייבת ישיבה נפרדת של גברים ונשים, שמאחדת את המשפחה גם בבית־הכנסת, שנותנת אפשרות להיות משוייך לבית־כנסת עם הסממנים הדתיים המסורתיים של הדת היהודית, ברוח מתקדמת וליבראלית".

הרוח הזאת שוררת בבית־הכנסת כשתפילות יהודיות מסורתיות מתובלות בשירים מודרניים. בר־מצווה הוא מאורע שלקראתו לומד הילד יהדות, ערכים והיסטוריה יהודית. "לומד להשתייך לעם היהודי". ויש גם טכס בת־מצווה. בדיוק במתכונת של טכסי הבנים, עם עלייה לתורה ולימודי תורה ויהדות. "כי הרי בין הבן לבת יש שיוויון מוחלט".

לא, היא לא פמיניסטית, למרות שהתנועה הפמניסטית מחזרת אחריה. "אבל לתנועה הפמיניסטית יש רוח של מלחמה. ואני לא רואה שום צורך במלחמה", אומרת ברוריה וקמה לחמם את האוכל לבעלה שחזר מעבודתו, תוך בקשת אלפי סליחות ממני ובעיקר ממנו על שנאלץ להמתין (כמה דקות).

בשובה היא מוסיפה: "האשה חייבת לעמוד על שיוויון זכויות בכל תחום. כן, גם בעניין ההפלות יש לי דעה נחרצת. אני בעד שהארץ תתמלא באנשים. אבל אשה צריכה להיות אדון לגופה. התנועה שלנו הוכיחה שאפשר לזכות בשיוויון. יש לנו רבניות שעושות כל מה שעושה רב. יש לנו חזניות. ותפקיד של יו"ר יכולה למלא גם אשה. ואם זה נקרא פמיניזם – שייקרא כך".

> **"אני דתיה לא פחות מכל אשה אורתודוכסית. תמיד ידעתי שמה שאני עושה מחוץ לבית הכנסת לא פחות חשוב ממה שאני עושה בתוכו".**

לבני משפחתה, שחלקם מתגוררים במאה שערים בירושלים ובבני־ברק, קשה מאוד להזדהות עם השקפותיה ודרכה. החינוך שקיבלה לא היה בדיוק ברוח מתקדמת וליבראלית. אמה, לדבריה, הקפידה במיוחד על שמירת כל המצוות. כשהיתה ילדה קטנה נלקח אביה, מהנדס חשמל, לאושוויץ. חמש שנים לא ראתה אותו. בוקר אחד, זה היה בוקר יום שישי, כשהיתה לבד בבית, דפק בדלת אדם שלא הכירה. "רק בעיניים שלו היה משהו מוכר". הוא אמר: "שורה־ביילה", והיא אמרה "אבא".

בערב רצתה אמה שיילך לבית־הכנסת. הוא סרב. כל הלילה רבו ביניהם. ברוריה שמעה את הריב. "אמא אמרה לו שמכיוון שמצא את כל משפחתו בחיים, הוא חייב ללכת לבית־הכנסת, חייב להאמין שיש אלוהים. הוא אמר לה שאם כל־כך הרבה יהודים נשרפו – אין אלוהים. והוא הרי ראה הרבה יהודים נשרפים. הוא עבר באושוויץ במשרפות".

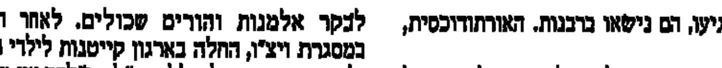
אביה חזר לבסוף לבית־הכנסת. שוב התחיל לשמור שבת. "רק בגלל שהוא לא יכול היה להתווכח. הוא חזר אדם אחר. הוא עצמו היה שרוף."

כשהיתה בת 13 הצטרפה שורה־ביילה לתנועת "בני־עקיבא". קבוצה גדולה של ניצולי שואה התארגנה במטרה לעלות לארץ־ישראל. עלייה בלתי־לגאלית. שורה־ביילה, שאחיה הבכור כבר עלה ארצה לפני־כן, החליטה להצטרף אליו. היא היתה אז בת 15 וזקוקה לאישור של הוריה. אביה סרב. "רקעתי עם הרגל חזק ברצפה וצעקתי שאני רוצה. אבא נתן לי סטירת־לחי ואמר: לא! עד היום אני מרגישה את הסטירה על הלחי שלי".

אבל הרי אבא שלה, שחזר מאושוויץ כאיש אחר, לא יכול היה להתווכח, והיא עלתה על האניה "סמירנה".

עם בואה לחיפה היתה שורה־ביילה דסקל לברוריה מוריה. "כשירדנו מהאניה, קיבלו אותנו נשים בחלוקים לבנים והגישו לכל אחד מאיתנו סנדוויץ', בננה ותפוז. עד היום אני לא יכולה לשכוח את הטעם

(המשך בעמוד הבא)

ברוריה בריש: "היתה בי תחושה של איזה חלל. התברר לי שמה שחסר לי זו הדת. בית הכנסת".

(המשך מהעמוד הקודם)

הזה". הקבוצה הוכנסה עליידי הבריטים לבית־המעצר בעתלית. לאחר חמישה שבועות שוחררה ונשלחה לקיבוץ ליד כפר־אתא. "מצחיק", היא אומרת. "לקיבוץ הזה קראו 'חרות'".

תוך זמן קצר היה ברור לה שהיא לא מתאימה למסגרת של קיבוץ. היא עברה לירושלים, אל דודתה של אמה שגרה בבתי אונגרין, השכונה החרדית הקיצונית ביותר בימים ההם. דודתה העיפה מבט על רגליה החשופות וזרועותיה הפצועות ואמרה: "אל דאגה. כשתלבשי גרביים ושרוולים ארוכים, זה יעבור. ואז נחתן אותך".

ברוריה העדיפה להישאר עם פצעים והחלה לעבוד כמטפלת אצל משפחה ירושלמית. באותו זמן עזב אחיה את קיבוץ יבנה. "אז הוא עוד היה דתי. היום הוא שוב דתי מאוד, וליכודניקי מאוד". שניהם עברו להתגורר בנתניה. זה היה ב־1947. "המצב היה קשה מאוד. היינו יוצאים בשבתות לטייל, בתקווה לפגוש מישהו שיזמין אותנו לכוס קפה. היינו רעבים. רעב אמיתי".

"מהיהדות האורתודוכסית אני מבקשת רק שיעזבו אותנו במנוחה. לא ניקח את מקומם. אנחנו האלטרנאטיווה לחילוניים הרוצים בהודהות דתית".

לאחר קום המדינה החלה ללמוד עזרה ראשונה והתגייסה לצה"ל, למרפאה בסרפנד. באותה תקופה הגיע לארץ אהוב נעוריה מעיר מולדתה. הם נפגשו ארבע פעמים, והוא נלקח להשתתף בקרב לטרון – "כמו הרבה אחרים שנלקחו ישר מהאניות, בלי לדעת להחזיק רובה ביד, ונשלחו לקרבות". ארבעה חודשים חלפו עד שנודע לה שהוא נהרג. "הרבה זמן לא יכולתי לצחוק. הרבה מאוד זמן".

ב־1948 הגיעו הוריה לארץ. הם קיבלו דירה ביפו, וברוריה התחילה לעבוד בבית־החולים "דג'אני". תקופה קשה, היא אומרת. ילדים חולים הגיעו על "מרבד הקסמים". בין הילדים הללו היתה ילדה בת שנתיים שאף אחד לא בא לקחת אותה הביתה. "רציתי לאמץ אותה", אומרת ברוריה. "אמא אמרה לי לוותר על זה, לחכות שיהיו לי ילדים משלי. האירוניה", היא ממשיכה, "שאני לא יכולה ללדת. הילד שלנו, דני, הוא ילד מאומץ".

עד 1954 נשארה ברוריה בצבא הקבע, כאחות מעשית. לאחר מכן נסעה לאנגליה והתקבלה לבית־הספר לאחיות בלונדון. דוד שלה, שאצלו התגוררה, הטיף לה ש"ללמוד זה לא בשביל בחורה יהודיה" והציף את הבית בחתנים פוטנציאליים. לאחר שנתיים קיבלה מכתב שהודיע לה שאביה חולה מאוד. היא חזרה הביתה. אביה נפטר. בטקס הטהרה שלפני הקבורה גילו שני דודיה (אחד מהם עדיין מתגורר במאה שערים) שנעשה באביה ניתוח שלאחר המוות. "אתם רואים", אמרו לה ולאחיה, "זה בגלל החטאים שלכם".

כשפרצה מלחמת סיני התקשרה מיד ליחידה שבה שרתה. "מה, שאני לא אשתתף במלחמה"? במרחק שלושה קילומטרים מעזה הוקם בית־חולים־שדה. בין הפצועים שהגיעו לשם היו גם מצרים. "כשהייתי כמדר מיון, שמעתי שניתנה פקודה לקשור לכל השבויים הפצועים את העיניים. רתחתי. התחלתי לצרוח. הרי אלו הם קודם כל בני אדם, והם פצועים. הפרתי פקודה. הורדתי את התחבושות מהעיניים שלהם".

משפחתה עברה לבני־ברק, והיא נסעה לבדה לאירופה לארבעה חודשים. כשכספה אזל, עבדה בבית־חולים בוינה וחזרה לארץ. היא הכירה בחור צעיר, עולה מארצות־הברית. בני משפחתה לא הסכימו לנישואים ללא אישורים ש"הכל כשר" אצל החתן המיועד. לאחר כמה חודשי היכרות ולאחר שהתעודות המתאימות הגיעו, הם נישאו ברבנות. האורתודוכסית, כמובן.

לאחר זמן קצר הודיע לה בעלה שהוא לא מסתגל לחיים בארץ וביקש לחזור לארצות־הברית לשנתיים שלוש "לעשות כסף". כשהגיעו לדטרויט, התברר לברוריה שבעלה נושא שם מזויף, שהוא נשוי ויש לו שלושה ילדים. "וזה אחרי כל האישורים המתאימים שקיבלנו בדואר מהאורתודוכסים".

עברה אז על ברוריה תקופת בלהות. היא נחשדה ע"י ה"סטייט דפרטמנט" כמי שנישאה נישואים פיקטיוויים במטרה היחידה להיכנס לארצות־הברית. צוותו לשיחות הטלפון שלה, פתחו את מכתביה ובעלה נעלם. "רציתי הבהרות. הרי אני לא אתקפל. אני לא ארים ידיים". באותה תקופה הכירה את בן בריש, עורך־דין שעיסוקו העיקרי בפטנטים, יהודי אמריקני שדיבר עברית וגילה עניין רב בישראל. ב־1960, כשגירושיה הוסדרו, הם נישאו, "כשאחד התנאים שלי היה שאנחנו לא נשארים בארצות־הברית, אלא חוזרים לארץ".

ב־1963 עלו, ושנה לאחר־מכן אימצו את דני. "זה היה אחרי שעברו עלי שני הריונות מחוץ לרחם, כשכבר ידעתי בוודאות שלא אוכל ללדת". דני, היא אומרת, מילא את חייה. "אבל היה חסר לי משהו. היתה בי תחושה של איזה חלל". כשהכירה את הרב משה זמר, רב רפורמי, אמרה לבעלה: "עכשיו ברור לי שמה שחסר לי זו הדת. בית הכנסת".

עד אז הדליקה נרות בשבת ובחגים ולא אכלה בשר חזיר. כשנישאה, החליטה לשמור בבית על כשרות. "כדי שכשאמא שלי תבוא לבקר, היא תוכל לאכול אצלנו". ברוריה ובן בריש התחילו ללכת לבית הכנסת הרפורמי "קדם" בתל־אביב בימי שישי בערב ובשבת בבוקר. תוך זמן קצר נהפכה לפעילה בוועד בית הכנסת. "כן", היא אומרת, "אני אשה דתיה, לא פחות דתיה מכל אשה אורתודוכסית. ואני מרגישה דתיה משום שמאז ומתמיד אני יודעת שמה שאני עושה מחוץ לבית הכנסת לא פחות חשוב ממה שאני עושה בתוכו".

ב־1971 הקימה את הקהילה ליהדות מתקדמת ברמת־אביב, איזור מגוריה. התנועה הרפורמית בארץ היתה אז קטנה מאוד. היו לה כמה בתי כנסת בארץ, משרד בירושלים, וכל קהילה פעלה באופן עצמאי.

ביום הכיפורים, 6 באוקטובר 1973, התפללה ברוריה בבית הכנסת באוניברסיטת תל־אביב. בזמן התפילה הגיעה מכונית ואחד מהמתפללים נכנס לתוכה ונסע. באותו רגע נשמעה צפירה. סטודנט עם טרנזיסטור בידו הגיע וקרא: פרצה מלחמה!

"חזרנו להתפלל. לעולם לא אשכח את התפילה הזו, את 'אבינו מלכנו' של אותו יום־כיפור. כי בתוכי אני אשה מאוד מאמינה. והתפילה הזו היא כולה בקשה. התפללתי ובכיתי. וכשחזרתי הביתה, התקשרתי לבית־חולים וביקשתי לבוא. אני הרי אחות מוסמכת".

בריש התבקשה לבקר משפחות שנפגעו. היא עברה סמינר של יום אחד והחלה, יחד עם פסיכולוגים, לבקר אלמנות והורים שכולים. לאחר המלחמה, במסגרת ויצ"ו, החלה בארגון קייטנות לילדי נכי צה"ל ולאחים ואחיות של חללי צה"ל, ש"להם אין מי שידאג, והם עזובים ופגועים".

הפעילויות האלה, היא אומרת, נכנסו לתוכה כריבוק. היא יכולה להרשות לעצמה לשבת בבתי־קפה, למשל, להסתובב עם חברות, ללכת לקוקטיילים שנערכים למטרות צדקה. מצבה הכספי מאפשר לה חיי נוחות. אבל היא לא בחרה בדרך חיים כזו. במקומה הקימה קייטנות לילדי שכונות מצוקה, מפעל המשתלב בתוכניות התנועה ליהדות מתקדמת בארץ. "ואנחנו גם מעבירים קורסים למדריכים צעירים, כדי שכבוא הזמן יהיו מסוגלים לטפל בשכונות שלהם".

ב־1977, כשהגיע לארץ הנשיא סאדאת, החליטה בריש שהיא "מוכרחה לעשות משהו עם הערבי־ישראלי, שהוא גר וחי בתוכנו. ואני אפילו לא מכירה אותו". הרעיון עלה בצורה מקרית, כשפגשה ידיד, רוקח, שחשבה שהוא יוצא עדות המזרח. הוא סיפר לה שלקח שנת חופשה מעבודתו כדי לעשות משהו ביפו, בגלל המצוקה שיש שם. "חשבתי שהוא מתכוון לשכונות מצוקה. קבענו לנסוע ביחד לאחד מבתי־הספר שם. כשהגענו ליפו, הוא עצר בבית־ספר ברחוב יפת".

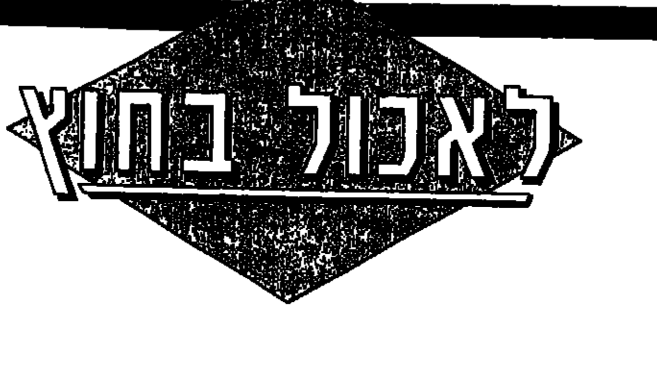
כשיצאו, הזמינה אותו בריש לכוס קפה. "שאלתי אותו אם הוא יהודי. הוא השיב: אני ערבי מוסלמי. שאלתי אם בית־הספר שהיינו בו הוא ערבי. הוא אמר שכן. אמרתי לו: אלוהים שלח אותי אלייך. אני מחפשת איזו דרך לעשות משהו עם הנוער היהודי והערבי. הוא אמר: 'תפאדל'".

"האשה חייבת לעמוד על שיוויון זכויות בכל תחום. גם בעניין ההפלות. אני בעד שהארץ תתמלא באנשים. אבל אשה צריכה להיות אדון לגופה".

"לא יכולתי לנשום מרוב התרגשות. התחלתי לעשות עבודת נמלים. לחפש אנשים שיוכלו לעזור לי. אף אחד לא האמין שאהיה מסוגלת לבצע את זה". היא הגיעה לידיד, פרופסור במכון שילוח. "הסברתי לו מה אני רוצה לעשות. הוא אמר לי: איחרת ב־30 שנה. עניתי לו: אף פעם לא מאוחר מדי".

כשפגשה את ברוס כהן, רב רפורמי מארצות־הברית, נגמרו כל ההתלבטויות והקשיים. ברוס כהן הקים את "ניצני שלום", קבוצה שהביאה לכאן אנשים צעירים שגמרו לימודי עבודה סוציאלית באמריקה והושיבה אותם בכפרים ערביים. הם למדו ערבית ועברו בעבודה סוציאלית. "ברוס לקח אותי לכפר קארא, לערה, לתמרא וליפו. בכפרים קשרתי קשרים עם אנשים שנראו לי מתאימים להיות מדריכים. כנציגים יהודים לקחתי חבר'ה מרמת־הדסה

(המשך בעמוד 52)

לא רק דייג אוהב דגים

המדינה הזאת "הולכת" יותר ויותר על דגים. תודעת־הדג בקו עלייה מתמיד. אנחנו מייחדים הפעם את המדור לשתי מסעדות דגים. אחת יפואית, לא כשרה. השנייה תל־אביבית, כשרה כדת וכדין. הראשונה מצוייה בקצה רחוב קדם ביפו, לא הרחק מאיזור הגבול שבין גבעת־עלייה לבת־ים. שם, על גבעה קרחת, ניצב בית־אבן בודד, גדול, חריקומתי. בעורפו, כתפאורת־רקע, מורקד צריח מסגד המעניק למיבנה ומכינתו "אווירה אוריאנטלית".

בבית האבן הבודד הזה נמצאת מסעדתם של בני משפחת נסאר. הם קוראים לה "על הגבעה, אצל אבו־נסאר". שם ארוך אבל מדוייק מאוד מההיבט הטופוגראפי. את המסעדה מנהל נסאר נסאר, בנו של קבלן שיפוצים יפואי ידוע. לפני שנים נשא אותו קבלן מוסלמי נערה יהודיה מתושבות יפו. לבנם שנולד קראו נסאר, וכיום זה גם שמו הפרטי וגם שם משפחתו. כמנהג בני המקום החלו קוראים לאב אבו־נסאר. וזה גם שמה של מסעדת הדגים שלהם.

אצל אבו־נאסר, על הגבעה ביפו: הכל מהים חוץ מהסלטים (צילום: שמואל רחמני)

◆

כמו בכל מסעדת דגים "מזרחית" אתה מוצא שם דלפק ובו מבחר סלטים – מחומוס וטחינה, דרך פרוסות חציל ועגבניה ועד כרובית מטוגנת ופלפלים צרובים־כבושים. וכמו בכל מסעדת דגים מצוייה אתה יכול לקבל שם מפארידות ולוקוסים ועד דגי־אמנון ופורלים.

מה שמייחד את "אבו־נסאר" הוא המיגוון של פירות־הים. מעת לעת, תלוי בעונה וכמובן של משליכי הרשתות, אתה יכול לקבל שם לובסטרים. חובבי ה"גבר" הזה, שהם לקוחות פוטנציאלים בטוחים, זוכים לצילצול טלפון לביתם/משרדם כל אימת שהציד עלה יפה וה"סחורה" הגיעה לאבו־נסאר טרייה ורוטטת. לטענתו, הוא לעולם לא יקנה סרטנים־לובסטר שאיננו חי. ואם אינך מהלקוחות הקבועים ואתה מן המצפים ללובסטר שלוק, שאל בבואך לשם מה נשמע בתחום הזה.

ללא התרעה מראש ובמרבית ימות השנה אתה יכול לקבל אצל "אבו־נסאר" את הסרטן האטור (קראב), שלוק כדת וכדין. מנה מכילה בדרך־כלל זוג סרטנים, ומחירה 24 שקלים. חסילונים גדולים ויפים מוגשים שם באופני הכנה שונים – על גריל, בשמן עמוק, עם סומסום ובלעדיו. אנחנו מעדיפים שם את החסילונים על הגריל, משופדים על קיסמי עץ, קלופים משריונם עד זנבם. בעת תהליך הצלייה על הגריל "משחררים" עליהם חמאה מותכת הנספגת בבשרם, וביחוד עם מעט התבלינים משפרות את טעמם.

◆

אשר לדגים – כל אחד לפי טעמו, הרגלו ונטיותיו. מפעם לפעם אפשר לקבל שם לוקוסים צעירים (בייבי־לוקוס) שבשרם רך מאוד וטעמם מעודן. קפה תורכי, בקלאווה טובה מנצרת ופרי העונה מוגשים בתום הארוחה, בדרך־כלל "על חשבון הבית".

ואשר למחירים: מנות ראשונות – 3 שקלים. דגים – בין 20 ל־24 שקלים. מנת חסילונים – 24 שקלים. מנת דגי ברבוניה (במנה יש בין 8 ל־10 דגים) – 20 שקלים. בקבוק בירה – 3 שקלים. פתוח החל משעות הצהריים ועד מאוחר בלילה, כל ימות השבוע.

מלוחים ומעושנים, מהים ומהבריכה

בצפון העיר תל־אביב (רחוב דיזנגוף 196) חודשה לא מכבר מסעדת דגים כשרה ובתפריטה כמה פריטים המיועדים לשומרים־על־משקלם. שמה "דג ברשת" והיא נחשבת למסעדה לא־יקרה. הדקור שלה נעים ובהיר, בלי שום מוטיווים של ים ורשתות דייג.

המקום נקי ומסודר. בתווך – דלפק מעוגל ובו מבחר סלטים מוכנים, זיתים, ירקות טריים חתוכים, נבטים טריים ורטבים שונים. תמורת 12 שקלים אתה מקבל צלחת ריקה ורשאי ליטול מדלפק הסלטים והמנות הראשונות כעולה על רוחך. אם הזמנת מנה עיקרית ממבחר דגי הבריכה והים – דלפק הסלטים לרשותך, ללא תוספת תשלום.

מי שאוהב את המלוחים והמעושנים יכול להזמין "פלטה" שבה ימצא פרוסות פלמידה, נתחי מטיאס, מקרוסקה, לקס ורולמופס. כיאה למסעדה כשרה תמצא בה גם "גפילטע פיש" המסורתי, מוגש עם חזרת, אבל יש גם, כמובן, דגים ב"חריימה", להנאת חובבי החריף.

מבחר הדגים גדול. החל מאמנון, דרך בורי ושיפודי זהבון ועד מולית אדומה וסטייק־לוקוס. אפשר לקבל פלטה מעורבת של דגים שונים במחיר של פחות מ־20 שקלים. היקרה במנות הדגים שם – סטייק־לוקוס (26 שקלים), וכפי שכבר הזכרנו, במחיר הדג כלול גם הביקור בדלפק הסלטים. מחיר מנת שיפודי דג הזהבון – 16 שקלים בלבד. מחיר דג סול – 17 שקלים.

מאו"ל

הוא מגיע – סקסי ורומנטי

יהודית חנוך

ה אופנה מתעלמת ממזג האוויר. הכל כבר מוכן לימים חמים ובהירים ועוד מעט יתחיל יופי של אביב. צבעוני, רך, סקסי ורומנטי. אביב מעולם אחר. במבט ראשון, אלה בגדים שמתעלמים מנשים עוכרות, ממגבלות של גיל וגיזרה, מכל מה שקרה באופנה בשנים האחרונות. בגדים שמפנים עורף ל"יוניסקס", למראה המשלומפר והגוות.

מעצבי־האופנה מהמרים על אשה חדשה, שמזכירה קצת את הנשים של פעם, אלה שלפני שוויון הזכויות, המתירנות והחופש לעשות וללבוש מה שבראש שלהן. אשה מטופחת עד הסנטימטר האחרון של המחשוף שלה, שעומדת שעה ארוכה לפני הראי לפני שהיא יוצאת מהבית, שמבלה הרבה בנשפים זוהרים ואף פעם לא במטבח. במבט שני, יש בהם הרבה פרטים שקל לאמץ, קלילים ועליזים, בגרים שעושים גם מסכתות נערות גנדרניות.

בעמודים אלה, קצת מילאנו, הרבה פאריס, משהו מלונדון, וגם ממינכן. זרקור על מה שהכינו לחודשים הקרובים. מה חדש, מה שונה, איזה צבעים, צר או רחב, היכן נעצרת המכפלת. מדריך מקוצר לאביב 88'.

איזורי החשיפה החדשים

הרגליים, הכתפיים והמתניים. את המתניים מרגישים גם במקטרונים קצרים, בחולצניות צמודות, באבנטים.

קצר או ארוך?

קצר, קצר, קצר. הברכיים מתגלות לא רק במיני צמוד, הרבה בחצאיות תפוחות, כמו של רקדניות, ובמכנסי־ברך סולידיים. החצאיות הארוכות נרכסות בטור של כפתורים, שמאפשרים לחשוף רגליים, עד לגובה הכפתור הרצוי. אפשרות נוספת לתמרוני־מכפלת – מכפלת לא־סימטרית, קצרה לפנים, ארוכה מאחור, או מכפלת עם שפיצים.

מכנסיים ארוכים

מיפלט לסרבניות המכפלת הקצרה. בכל גיזרה אפשרית. הכי חדש – מכנסיים רחבים ומתנפנפים, כמו פיג'מה.

לחליפות האביב, פרופורציות חדשות

מקטרונים ארוכים עם חצאיות צרות וקצרות, או מקטרונים קצרים עד למתניים, שהולכים גם עם מכנסיים. המקטרונים, צרים יותר, מרמזים כל תווי הגוף, או צמודים כמו שעון־חול.

קישוטים עכשויים

סלסולים בכל מקום, בקצה מכפלת, על הירכיים ומסביב למחשוף. סרטים, קטנים וגדולים מקשטים לא רק בגדים, גם קצה של צמה, חזית של נעל או צירי גרביים. רקמות, תחרה שקופה וסקסית, כלבן או בשחור, כמו בלבנים, בחולצות, כסיות, גרביים.

פרחים

פורחים על שמלות, גדולים וכמו־טבעיים. מקשטים אמצע מחשוף, חזית של כובע, תסרוקת רומנטית. משבצות, פסים, הרבה סריגים ואריגים סינתטיים גמישים, כמו של בגדיים.

צבעים

כל גווני הקשת. ארום וכתום, ורוד עז וירוק, כחול וצהוב. לובשים אותם כל אחד לחוד וגם ביחד.

שרוואל: פסים עם משבצות, בלי מעצורים.

צמוד וצר, עם אביזרים בשחור צנוע.

פרחים פורחים גם על הבגדים. המחשופים מעבירים מסר נשי וסקסי.

סריגים – פריט חשוב בבגדי האביב. האפודה המכווצה, ונגמרת במתניים.

כחול־לבן־אדום, צבעי האביב המסורתיים, בתרגום לאביב 88'.

שיפודים

משהו:

אנשים שאין להם הבנה בתיאטרון מתקשים לתפוס ששחקן אינו הדמות שהוא מגלם. במיוחד אם זו דמות חיובית.

קטע על וייטנאם. רחוק מ"סי.בי.אס", קרוב יותר לאמת

שורות אלה מיועדות לאנשים הרגישים לזכויות אדם. אחרים – בל ישחיתו זמנם. לא מדובר כאן על הדברים שמעניינים אותם.

קירות רומא המטונפים ב"הפרולטריון ישרוף אתכם", "כבוד לרודולף הס", "1968 הבא יהיה המנצח" ו"ציונים רוצחים", כוסו יום אחד בפלקטים ומטריום: "וייטנאמו" שכארבעה־חמישה אירגונים לשמירת זכויות האדם חתומים עליהם מטה. מנסיון למדתי להתרחק מאירגונים מסוג זה בהקשר לוייטנאם. זה נראה לי מין יובל למאבק, קישקושים מן הסוג שהעולם מלא אותם.

אלא שאז ראיתי שם שני שמות שנתנו לי להבין שמדובר באירוע אחר: המפלגה הראדיקלית, ואנטוניו סטאנגו.

מי זה מי?

את המפלגה הראדיקאלית האיטלקית מכירים קוראי בשל העובדה הצוהלת שחברת פרלמנט שלהם היא אחת ושמה צ'יצ'ולינה. בלי או עם קשר לכך, זו גם המפלגה האיטלקית לזכויות האדם. מפלגה שמאלנית, אבל מפתיעה: חכמה, ולא שבוייה בשום דוגמה. הוכחה: מי שעורך בימי הגזה העולמית האלה קונגרס לזכויות האדם בווייטנאם, ולא – אני מרגיש לא – בפלשתינה, אומר כך, באופן מתוחכם, הרבה בשבילי. אלה הראדיקאלים.

ואנטוניו סטאנגו? יום אחד מספרים לי שצעיר אחד עורך שביתת רעב למען שיחרור יהודי ברית־המועצות. הכרנו. עברו שלושה שבועות, פגשתי אותו שוב בהפגנה מול הוואתיקן בעת ביקור ואלדהיים שם. "אני עוד שובת", הוא אמר לי, ופירט תוכניות ומסלולי מאבק נוספים. נו, מה עושים עם אדם כזה? לא יהודי, כמובן.

יום שישי, אם כן, מצא אותי באולם עתיק ומצוייר, ארמון מארמונות הפרלמנט האיטלקי, שם התקיים הקונגרס לזכויות האדם, וייטנאם, 13 שנה להסכם השלום.

למה אני לא מגיע לעיקר? אולי בגלל שהוא מפחיד. צביר של עובדות. מתחמקים, מדברים על דברים אחרים. כולנו. תמיד.

יום שלם שמעתי עדויות פליטים מוייטנאם, מקאמבודיה ומלאוס. כלתי־נתפס. נתרכז נא בנשכחת מבין שלוש המדינות: לאוס. העדים סיפרו: לאוס נשלטת היום על ידי דיקטטור, בעצם נשלטת על ידי צפון וייטנאם. עשרות אלפי חיילים וייטנאמיים שורצים בלאוס, וגם חיילים סובייטים ומעוד כמה מארצות מחנה השלום.

"כמעט לא מדברים על לאוס", אמר העד הלאוסי, אפילו כשמפציצים כפרים בגשם צהוב שמחסל אלפים לא מדברים על זה. ביקשתם דיווח על מצב זכויות האנוש בלאוס. אין. שום זכות אנוש לא מכובדת. הדואר נפסק, הטלפונים בהאזנה, אי־אפשר לקיים קשר כלשהו כי מחיר בול דואר כל־כך גבוה – שבהכנסה רגילה אי־אפשר לשלוח מכתב. על פני כל המדינה מחנות ריכוז. וסמינרים. בסמינרים לא מלמדים דבר, רק מענים גברים, נשים וילדים, ומחנות עבודה. בכל המקומות האלה מתים. בעיקר מרעב, אבל גם ממכות, ומצורות רצח אחרות. אם מישהו מצליח לצאת משם – הוא טרוף דעת, פוחד מאור, מרעש. פגשתי בפאריס עלונל שהצליח לצאת ממחנה כזה. היום הוא פוחד מכל אדם, אפילו מפני אשתו".

וכן הלאה, שעות של עדויות, מספרים (מיליון איש ברחו מוויטנאם, אנשי הסירות, ומדובר באלה ששרדו. חצי מיליון, כרבע מן האוכלוסיה, ברחו מלאוס) – סיפורים נוראים המסוננים ומוקטנים לצורך הצגתם בארמון איטלקי משוח אמנות שבו אסור לזעוק את זעקת הכאב והזעם ההיסטרית המתבקשת.

אחרי העדויות דיבר אוליבר טוד, עיתונאי החי בפאריס שכתב ספר על מוראות השלום בוייטנאם. הוא אמר: "בזמן המאבק נגד מלחמת וייטנאם נהגו אנשי הרוח השמאלנים להכריז שוייטנאם היא המצפון של העולם, וככן, היום – לאחר השלום – וייטנאם היא המצפון המלוכלך של העולם, וכמו שנוהגים במצפון מלוכלך, מסתירים את וייטנאם, ולא מדברים עליה עוד.

"כמה מסולפת היתה הסיסמה 'שלום בוייטנאם'. בשלום המנוהל על ידי האנוי העינויים הם לא השתוללות סאדיסטית מקרית, או התפרצות, אלא שיטה. החל מרצח בתוך שקיות ניילון ועד עינויים בקרני השמש. אבל העיתונות העולמית לא מעוניינת עוד לכתוב על כך".

אוליבר טוד הגדיר את התבטאויות ההתנגדות למלחמת וייטנאם כמיתוסים שכולם התנפצו. אחד מהם התגלם בצילום שאומרים כי היה מונח על שולחנו של סארטר: ילדה מול חייל אמריקני הנושא רובה. כאילו מדובר בכוח קטן נגד כוח גדול. מיתוס שיקרי. דרום וייטנאם נשטפה על ידי כוח צבאי גדול של הצפון.

"לדמוקרטיות המערביות", הוא אמר, "אין דעת קהל, אלא תיקשורת המייצרת מיתוסים שאין להם קשר עם המציאות".

6000 עיתונאים היו אז בוייטנאם, סופר. היום הם אינם שם. "הטלוויזיה, שלא מציגה את מה שאיננה יכולה לצלם, לא מביאה לעולם כל ערב את מראות מחנות החינוך מחדש. אבל היא הראתה לעולם כל ערב את החייל האמריקני השורף ביקתה".

דיברו על הסרטים הנעשים לאחרונה על וייטנאם. הוזכר "פול מטל ג'אקט": "בסרט הוצגו הדרום וייטנאמים בשלוש צורות: זונה, חייל שהוא סרסור, וגנב מצלמות. במלחמה הזו נהרגו 250.000 חיילים מדרום וייטנאם בהגנה על החופש. למה לא נותנים להם את טיפת הכבוד המגיעה להם?"

סיימו הדוברים שעל הבמה, וקמו אנשים מן הקהל.

מישהו מהם, שהעובדה שטרח ובא לאולם הריק למחצה עשתה אותו – בעיני – ראוי להערכה, ניסח דברים שכדאי לחזור עליהם דווקא בעברית: "הייתי מאלה שמחו אז בלהט נגד מלחמת וייטנאם, חשבתי שאני לוחם למען זכויות אנוש ושלום. הדבר המדהים הוא לא איך אנשי הרוח סילפו את האמת, אלא איך – כשהתברר האסון – לא היו מוכנים לשנות את עמדתם. דעת הקהל עדיין אינה מוכנה לגעת במיתוס של וייטנאם. אין אומץ לומר שוייטנאם נהפכה לגולאג ענק. מעטים מודים: טעינו. הם ראויים לשבח, אבל השאלה אינה אם מישהו מתקן את עצמו. זו לא חכמה. קל לומר 'טעות' כשרואים את הטעות. השאלה היא איך קרתה טעות גדולה כזו? איך זה יכול היה לקרות לכל־כך הרבה עיתונאים ואנשי רוח? והאם זה לא קורה שוב מול עינינו היום?"

עד כאן הגעתי, לפי מעבר תמלילי, ל־5126 סימני דפוס. תם המקום המוקצב. נשים נקודה בסוף עמוד, ונפנה את השטח לאחרים.

מאיר עוזיאל

פחד, חמש דקות מכפר־סבא

(המשך מעמוד 10)
כשנזרק בקבוק התבערה הראשון הרגשתי איך הלולאה מתהדקת גם עלינו. ואז מתחילים השיכנועים העצמיים, כמו למשל, זה רק ילד שזורק את בקבוק התבערה, מה ילד מבין, וכו'".

יהודית: "אבל בכל מקום זה ילדים."

אביבה: "אני, יהודית זה לא ילדים. אנחנו רוצים לחשוב ככה".

יהודית: "עד היום היתה קיימת מערכת יחסים בהחלט סבירה עם השכנים הערבים. עזרנו להם כדי לעזור לעצמנו. רצינו שבעית הכיוב שלהם תיפתר כדי שאנחנו לא נסבול. אבל אף פעם לא הרגשתי כנוח ביניהם. הערבים עובדים כאן בפיתוח השטח. נוצרו קשרים, היום גם בלי להכיר יהודים באופן אישי, הם שונאים אותנו. לפני שבוע היינו במלון סונסטה. כל העובדים בחדר האוכל היו ערבים, ואני הרגשתי שאני לא מסוגלת שהם יגישו לי את האוכל. התחושה של השינאה שלהם היתה כל־כך חזקה. הרגשתי שבמקום להגיש לי אותו הם רוצים למעוך לי אותו על הפרצוף. פעם הדחקתי את השנאה שלהם. רציתי לא לחשוב עליהם, להתעלם מהם והצלחתי. הם לא היו קיימים עבורי. היום אני חשה אליהם את אותה שנאה.

"לפני כמה ימים ראינו בטלוויזיה שני אנשים שעוסקים בפרוייקט חינוכי משולב של ערבים ויהודים. ואני הקשבתי וצחקתי. זה הצחיק אותי. כאילו מתעלמים מהמציאות הקיימת. יש פה נגר ערבי שכל הישוב עובד איתו. לפני כמה זמן רצינו לבנות משהו בבית, ואני לא הייתי מוכנה בשום אופן שהוא יכנס אלי הביתה. לא מוכנה לחשוב על זה אפילו. או יש למשל, ערבים שמוכרים פירות וירקות על הכביש. אני בעיקרון לא קונה מהם. לא רוצה שירוויחו עלי.

התעוררה בי איזו תחושת אנטי לגבי כולם. ואני, שלא כמו אביבה, לא חושבת על הבעיה בכללותה. לא מעניין אותי. חשוב לי רק מה שקורה לי באופן אישי. מה שקרוב אלי".

נגר את לא מכניסה ועוזרת ערביה כן?

"נכון, שתדעי לך שגם עם העוזרת יש לי בעיה. אני בשום אופן לא משאירה אותה לבד".

בכל זאת היא אצלך בבית, מרוויחה עלייך?

"לא יודעת מה להגיד לך".

אביבה: "אני לא מחזיקה עוזרת ערביה מטעמים עקרוניים מוסריים. אבל מצד שני זה קצת מגוחך, הרי הם בנו את הבית שלי, או שלך, או של כל אחד במדינה הזו. יש כאן אבסורד, ובכל זאת זה עניין של הרגשה פנימית".

> "פעם הדחקתי את השנאה שלהם. רציתי לא לחשוב עליהם, להתעלם מהם. היום אני חשה אליהם את אותה שנאה"

יהודית: "רגע, העוזרת היהודיה שהיתה לפני הערביה ניקתה לי את הבית הרבה יותר טוב, אבל זה כבר היה יקר מדי בשבילי. תדעי לך שבהתחלה היה בחור ערבי שניקה כאן את הבתים. פעם אחת הוא בא אלי והיתה לי תחושה איומה. אמרתי לו שלא יכנס לפה. אין לי שום בעיה עם זה. שום בעיה".

אביבה: "ישנו כאן עובד ערבי שהיחסים איתו היו תמיד מצויינים. היום אני מרגישה שהמצב נעשה ערין מאוד, לחוץ, לא נעים, למרות שהוא לא שונא אותי ואני לא שונאת אותו. אני זוכרת שפגשתי אותו זמן קצר לאחר שהודיעו במהדורת החדשות על הפיגוע באניית הפליטים בקפריסין. הוא שאל אותי אם שמעתי על זה, אמרתי לו – כן. ואז הוא שאל אם שמעתי ששלושה אנשים נהרגו. אמרתי, שמעתי. והוא המשיך לשאול אם שמעתי גם שהמוסר עשה את זה, ומה יכולתי לומר לו? פעם המצב היה יותר חם יותר לבבי. לי זה כואב. אין ספק שזה כואב לי".

"רוב האנשים כאן בעלי השקפה ימנית. ואני כל הזמן חושבת, למשל, כיצד מרגיש המורה לערבית, שהוא ערבי מהסביבה. הילדים סופגים בבית פוליטיקה ובאים עם זה לבית הספר. זה אוכל אותי. נוסף על כך קיימת תופעה שאם מישהו בישוב מדבר בטונים שונים קצת, הילדים שומעים זאת מההורים ואחר־כך מתעללים בילדים בבית הספר".

אחד הילדים נפל. איזה בכי. הפסקה לצורך הרגעה. "כשהגעתי לפה חשבתי – הנה, פה אבנה את הבית שלי, פה אני אגדל את ילדי, פה אני אזרקן", אומרת יהודית. "היום ברור לי שזה לא יהיה המקום. אני לא יכולה לנקוב מועד מדוייק מתי אעזוב את הישוב, אבל ברור לי שאיני רואה את עצמי כאן כסבתא שנכדיה באים לבקרה. פעם אולי הייתי כונה את החלום שלי כאן. היום העזיבה היא עניין של זמן. כל פתרון שיהיה, אם יחזירו את הישוב, או יקימו אוטונומיה לא ישפר את המצב, את ההרגשה."

אביבה עושה "כן" עם הראש.

מיכל קפרא

ד"ר יצחק דוד

(המשך מעמוד 19)
חיים', שהופיע בקובץ 'האינטליגנציה היהודית בבריה"מ – 1981', וכן בעיתונות הלועזית בשנים שלאחר מכן".

בשנת 1978 ייסד ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, את האיגוד העולמי של יהודי גרוזיה, והיום הוא נשיא כבוד שלו.

בין לבין הצליח ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, לערוך "ביקורים תכופים בקהילות יהודיות ברחבי העולם, ובמיוחד במערב אירופה, אפריקה וארה"ב, שבהם הסביר והציג את עמדות ישראל בבעיות יהודיות־לאומיות חיוניות ביותר" (ראה "קיצור תולדות חיים", עמוד 5). ולא עוד, אלא ש"בין השנים 1976־1986 הוזמן ד"ר דוד על ידי מוסדות להשכלה גבוהה בחו"ל (אנגליה, צרפת, איטליה, תורכיה, ארה"ב ועוד) להרצות בנושאים: בלשנות כללית, הלשון והשירה, פילוסופיה של ההיסטוריה, סוגיות במדינאות ומדעי החברה, וכו'". סוף ציטוט.

כאשר הוא נשאל על ילדותו ברוסיה, על ימי סטאלין האחרונים, על אביו שהיה נשיא הקהילה – מפנה אותך ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, לספרו "פרחים בחורף" (הוצאת קווקאסיוני, תל אביב) – קובץ ספרותי ב־5 (כן, במילים – חמש) שפות: עברית, אנגלית, גרוזית, רוסית, ערבית – פרוזה ושירה. ב"קיצור תולדות חיים" (שם, עמוד 6) תמצא כי "בספר נעשה נסיון להציג את התמונה העדכנית והכוללת להשגת מהותה של הלשון כאמצעי לביטוי אנושי, במשולב עם החיפוש אחר פתרונות ספרותיים. כמו כן רוכזו בספר חיבורים ויצירות שנכתבו בארצות שונות, בזמנים שונים, בלשונות שונות – במשך 20 (עשרים) שנה".

לא מכבר, אגב, שב ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, מסיור לימודים פרטי ומקיף במזרח הרחוק. בנוסף לעבודתו השוחקת כיועץ לראש הממשלה, הספיק לסיים לא מכבר "מונוגרפיה רבת היקף וכה מספר כרכים בנושא 'תולדות יהודי קווקאז'", וכמובן ש"נמשכת עבודה נמרצת בליקוט ואיסוף החומר ומיונו בתחום 'פלסטיניאנה קווקאזית'. הספר יוקדש לחקר סוגיות ההסטוריות של הכנסיות הנוצריות: רוסית, גרוזית, ארמנית, אגוואנית־אלבנית ועוד, וכן לתולדות העדות הקווקאזיות (הלא־יהודיות) בארץ: צ'רקסים, דאגיסטנים וכו'. הספר אמור להופיע בשפה האנגלית".

עד אנו למדים מ"קיצור תולדות החיים" כי "משנת 1985 עד סוף 1986 המשיך ד"ר יצחק דוד בתפקידו הממלכתי, במסגרת משרד החוץ, כיועץ מיוחד למ"מ ראש הממשלה ושר החוץ, יצחק שמיר... גיבוש מדיניות מתואמת, הן בדרג הארצי והן בדרג איזורי לטיפול בפרט ופניות הציבור, קבלת קהל והידוק הקשר עם החברים בשטח, קשר מתמיד עם משרדי הממשלה השונים וועדות מתאימות בכנסת, לצורך מציאת פתרונות בנושאי תעסוקה, דיור, רווחה ובריאות – נושאים אלה ואחרים היו במרכז הפעילות היום־יומית של ד"ר יצחק דוד... במקביל (ואנו קצת מדלגים למען הקורא. שאולי תתעייף) המשיך ד"ר דוד בפעילות ציבורית־ממלכתית ענפה, הסברה למניעת נשירת, ייעול המערכת הממשלתית העוסקת בנושא... נערכו, גובשו ואף תוגברו בהדרגה, בניהולו של ד"ר יצחק דוד, סיורים בשכונות יוצאי תפוצות ועולים חדשים... ד"ר דוד העביר בקפידה הרצאות בנושא מלחמת לבנון והשלכותיה... הסכם האוטונומיה... תכניות התיישבות יהודית רבתי בכל חלקי ארץ ישראל... טיפוח שוויון זכויות לכל תושבי המדינה, ללא הבדל דת, גזע ולאום... פרוייקט שיקום השכונות... מתן ייעוץ וסיוע לוגיסטי להקמת גרעיני התיישבות, במיוחד מקרב יוצאי התפוצות".

עד כאן, לנוחות הקורא, קיצור "קיצור תולדות חיים" של ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה.

כמעט שכחנו את חיננית. התושבים שוטחים בפני ד"ר דוד את בעיותיהם, ואין הן מעטות. בעיקר בתחום התעסוקה, או יותר נכון – היעדר תעסוקה. הוא מקשיב קשב רב. מקווה לעזור, הוא אומר, אך ידיו די כבולות. גם זמנו מוגבל. "אינני יכול להיות נוכח בכל השטח", הוא אומר. "ההירככיה שלנו בנויה על התאחדויות. אני משתדל לעזור. אני שומע על הבעיות מנציגי ההתאחדויות השונות. משרדי נהפך ממש ללשכת נציב תלונות הציבור", הוא מחייך, ומוסיף: "בחיננית תמצא יהודים שרוצים לעבוד עבודת כפיים. עבודה עברית, עם דו־קיום בשלום עם הערבים".

חנן ניב (נובאחוב), תושב חיננית: "יש פה שכנות טובה עם הערבים. ויש לנו הוכחות. אני יכול להראות לך סרטי וידאו של כל החתונות שנערכו בישוב. בכולם תראה את שכנינו הערבים. הם מוזמנים תמיד".

לסיכום המפגש מצהירים התושבים והאורחים כי אין שחר לדעה האווילית שהושמעה באחרונה, כאילו עולי רוסיה מצטרפים למערך בגלל אשכנזיותם. יוסף חורול אומר כי גם המעטים שהצטרפו למערך, מתנגדים לפשרה טריטוריאלית, ואילו ד"ר דוד מוסיף: "זה דמיוני שעולי רוסיה מצטרפים למערך. מה פתאום יהודים שבאו משם – יצטרפו למפלגה סוציאליסטית?"

פרידה. תם עוד סיור של ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, בשומרון. את האורחים מלוות מילותיו של יבוניה ישראלי (נוחונייב), תושב המקום: "נוצרים בארץ שני מחנות העומדים זה מול זה. אנו מגיעים למצב של חורבן. המהומות באו עלינו בגלל חולשתה של ממשלת ישראל".

ד"ר יצחק דוד אומר כי אפסי אחוז הנשירה בקרב היהודים ההרריים מקווקאז, והוא מקווה כי יגיעו לארץ גם המאה אלף שחיים עדיין שם, בהרי קווקאז. "אנו רוצים למשוך אותם לכאן, להתיישבות ביהודה ושומרון", הוא אומר. "יש פה פוטנציאל עצום, מדוע לא יבואו האלפים להתיישב כאן, באדמה הקסומה הזו והחברים היושבים כאן, במו אוזניך שמעת, לא יזוזו מפה. הם עלו למולדת, לציון, חדורי רוח קרב, כדי להתיישב פה ולעבוד".

דבריו נשמעים כדברי שירה, שם בהרי השומרון, והרוח הקרה כמוסיקת רקע. ואתה מתבונן בו, בד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה, והתהיות שבהן פתחת עימו את המסע בהרי השומרון, נשארות ללא תשובה. רק לסוגיה אחת נמצא המענה: ד"ר יצחק דוד, יועץ ראש הממשלה – יש אחד כזה.

עמוס לבב

חיים ואוהבים

פראיירים של אף אחד

לא הייתי ברמת דקלים במשך עשרים השנים האחרונות, והנחתי שהיא התפתחה יפה, בשל מיקומה והרכב תושביה. בבוקר סגרירי אחד מטלפן אלי מזכיר המועצה של רמת דקלים ושאל אותי כאילו בקריצה: האם היית לאחרונה אצלנו לא, אני משיבה, ומיד מרגישה צורך להצטדק: אני לא מגיעה לסביבה שלכם. אין לי זמן לטיולים. מן הצד השני: אז אני מציע לך, בואי אלינו ותראי איך שהמקום שלנו התפתח.

שתיקה. אני לא יודעת כיצד להגיב. מדוע עלי להיות מעוניינת לראות בהתפתחות ישוב שאין לי סנטימנטים מיוחדים אליו, ומאחר שאינו ישוב־ספר או עיירת פיתוח לשעבר גם אין כלפיו, נאמר, שום מחוייבות לאומית ומוראלית.

האיש של רמת דקלים חושף את כוונתו: יש לי הצעה נחמדה בשבילך – בוקר שבת של ראיונות.

אוה, עכשיו אני מבינה. למה הוא לא התחיל עם זה. לפני שאני מבררת פרטים אני מרגישה כי איני שאיננת על במות, לא להוטה לעבור ביום המנוחה קלי ומוכנה – מקסימום – לעשות כך וכך, ושכרי הוא כלהלן (כאן אני נוקבת בסכום שהאינסטלטור גבה ממני השבוע עבור ביקור קצר).

עכשיו יש שתיקה רועמת ברמת דקלים. מזכיר המועצה גם הוא, כרבים אחרים, עדיין סבור כי כל מי שמתעסק במלים הוא גם פראייר שאפשר לפתות אותו בנראות: נוף ארצנו במקום בתשלום הוגן בעבור עבודתו. ולא עוד אלא שאיתי אפשר לעמוד על המקח, ועם בעל מלאכה – לא. אנחנו, האנשים המתעסקים במלים, בעלי המבט החצי־חולמני, יכולים להסתפק בעיצורים. אנחנו הרי אנשי תרבות, ולא יאה לנו לדרוש אותו שכר שמבקש מי שמלכלך ידיו בעבודה.

הפעם זה רמת דקלים. אתמול היה זה טלפון מארגן שהציע לנו הצעה מקורית: להופיע ביום הולדת של אשתו. זאת אומרת לקרוא משהו שיכתב לכבוד האירוע, ואולי גם לומר כמה מלים. מחר זה "בחייך, תקראי את כתב־היד הזה, כנראה מישהו נורא מוכשר, ותמסרי לי חוות־דעת". המכנה המשותף לשלוש ההצעות הוא שהמציע התעלה לדרגה כמעט־רוחנית והתעלם מן "הגועל נפש".

דז'יגן, הקומיקאי האידישאי המנוח, סיפר פעם כי יצא לבלות חופשה בצפת ושם, בבית ההבראה, ביקש ממנו אחד הנופשים "לתת איזה קטע". דז'יגן הרצין ושאל אותו: אדוני, מה מקצועך?

חייט.

אז ראה נא: המכנסיים שלי רחבות מדי, ואני מבקש אותך לקחת אותן עכשיו לתיקון.

?

אתה מבין: גם אני לא עובד, כך סתם, בחופשה...

אז גם את אל תהיי פראיירית של אף אחד, את אומרת לעצמך לאחר העיסקה שלא יצאה אל הפועל בשל תביעותיך הבלתי־צפויות. ואת חוזרת ומשננת לעצמך: אותי לא ינדבו. אני בעצמי אחליט למי ומתי אני מתנדבת ועושה את עבודתי למען הנוף ומסתפקת בקב חרובים.

ולאחר האסרטיביות המתאומית שנפלה עלי – אני יודעת שההשוואה עם האינסטלטור ודומיו לא היתה לגמרי הוגנת. מפני שבחיים זה אחרת: הוא מקבל את שכרו הגבוה, ובכך מסתיים העניין. אבל את. מקבלת מה שמקבלת ויש לך ה"בונוס" של מיפגשים עם אנשים וליטוף האגו ומלה טובה ונוף יפה. בכל זאת – הנה נכנעתי לעניין הנוף.

אבל את האימרה השחוקה הזו, "עם כבוד לא משלמים במכולת", אי־אפשר להפסיק.

סיפורי סבתא

אני יודעת להסביר את התופעה, אבל זוהי עובדה קיימת: יש קשר בין הסבתאות לבין ה"יאכנאות". משעה שאשה נעשית סבתא היא הולכת ונעשית במקביל – רק במה שקשור לנכדיה – קצת יאכנע, קצת יענטע.

דברים שלעולם לא היתה מוכנה לומר על ילדיה היא אומרת על נכדיה. היא קושרת להם כתרים שלא מגיעים להם, נשפכת מנחת כגין שטויות, נעשית רכה כפלסטלינה כשהיא משמרטפת אותם, מכריחה אנשים כמעט זרים לראות את תמונותיהם שהיא נושאת עמה לכל מקום, משתטה כפני הפעוטות, מוצאת עצמה מספרת להם סיפורי סבתא וכלבד שיאכלו (כעור בתה או כלתה מגחכות על המאמץ).

נכון שאין דומות הסבתות של ימינו לסבתות של הדור הקודם. הן לובשות ג'ינס, נראות צעירות ואופנתיות, עושות קריירה או שבות אל ספסל הלימודים. אבל אם רק מגרדים את האפידרמיס – אין הן שונות בכלל מן הסבתות שלנו אשר נראו כמו "בובעס", אבל נהגו עמנו באותה צורה.

אני מודה כי כאשר הגיע אלי לראשונה הספר "סבתא יודעת הכל אבל לא שואלים אותה" (מאת מרי מקברייד, מאנגלית: סמדר שיר, הוצאת מודן, ספרי שרה פרידמן), הסתפקתי בעלעול של כמה דקות וקבעתי שזה לא בשבילי. זה בכלל לא בשביל הסבתות הישראליות. הן שונות, המנטאליות שונה. וכן הלאה. אבל נתתי לספר הזדמנות שנייה (כשחולים בשפעת והראש כבר קוראים מכל הבא ליד) – והמסקנה היא שגם הסבתא הישראלית תמצא בו הרבה נקודות מיפגש עם עצמה, וזאת לאחר שתסיר ממנו את הקרום השמנוני העבה המציין ספרי עצות שהגיעו אלינו מן המדף האמריקני.

חבל שבמהדורה הישראלית לא נזרקו לסל עצות לוקאליות־אמריקניות כגון: "כאשר המטפלת הקבועה של הילד נופלת למשכב, על הסבתא להפגין תושיה ולייעץ להורים. להזעיק את הרופא הטוב ביותר באיזור, ואף לשלם בעבור ביקורו. זה לא זול, אבל זה משתלם" נו, באמת...

הספר גם גדוש בתחבולות שידריכו את הסבתא בנושאים כמו איך לא להיות מנוצלת לצרכי שמרטפות, איך להתחבב על הנכדים, איך להתחמק מביקורי הילדים פלוס הנכדים בשעות לא רצויות.

ואני מאמינה שאחוז הסבתות הישראליות המבקשות להתחמק מן הנכדים/הילדים הוא אפסי בהשוואה לעמיתותיהן בארה"ב. לאחר ככלות הכל, האמא היהודיה (ההופכת לסבתא יהודיה) היא לא המצאה יפנית.

אז מה אם אני נהגית

הבית בוער – ואני קוראת שירים. או, כדברי הפזמון של אפרים סידון שנפסל לשידור – "הבית בוער ואנו צופים בשושלת".

עכשיו אני קוראת באסופת השירים של מיכל סנונית (הוצאת "כתר") – "מי מפחד משירים רומנטיים". הגעתי כבר לדף 223, ועדיין לא די. יש עוד שירים יפים שאת מזדהה איתם, מתגעגעת איתם, חשה צביטה בלב, עוצרת למחשבה, ו... אופס! שוב את מלקה את עצמך על הבריחה מן המציאות. זה הזמן לקרוא שירה?

למה לא, בעצם. מה הצידקנות הזו? מרוע תמיד אני מחפשת לי הצדקה למעשי הנאה אישית, לרגעי משובה ולאקטים יומיומיים של תקופת שלום ורגיעה כאשר ה"מצב" (זו מלה שקיימת רק אצלנו) כל־כך חמור? מדוע אני כורכת כל שעה של כיף ב"תסמונת ג'וניה" המאיימת עלינו, על תושבי הערים המוגנות?

מדוע? מפני שאני לא חיה בניו־זילאנד. זה מדוע.

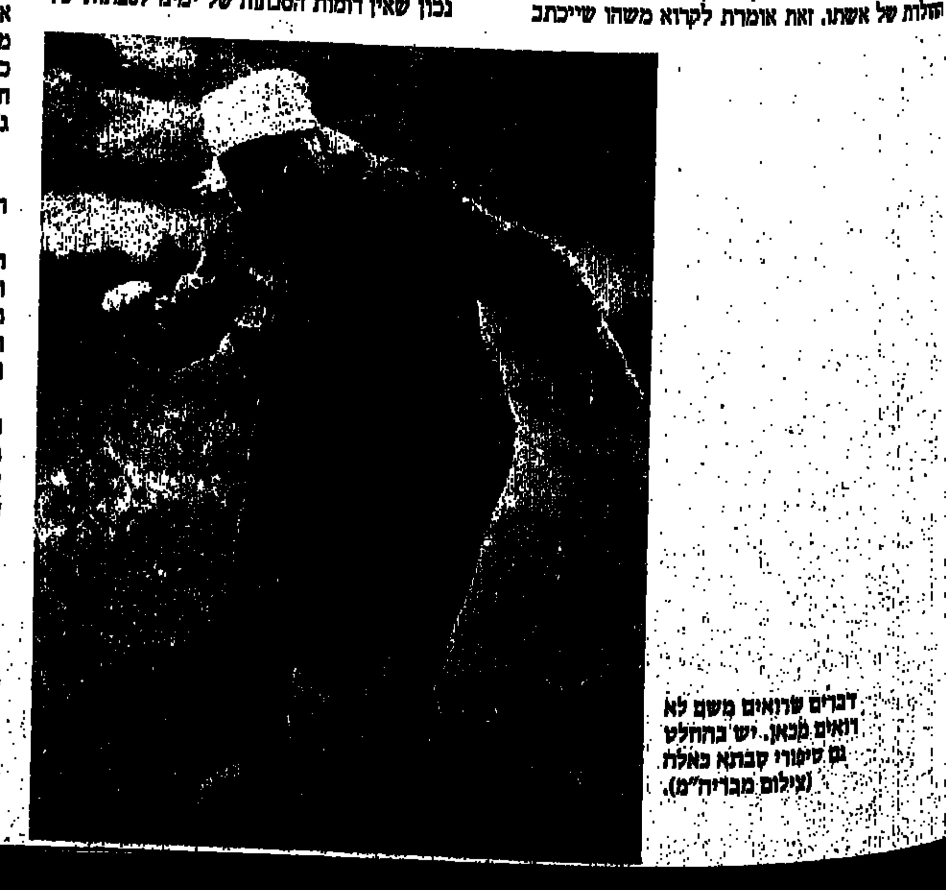
או בחזרה אל השירים. אחד מהם כל־כך חימם את הלב:

חמש מאות שנה הייתי חולמת עליך
ותמיד עם בושה מחדש
האם ראית את ההיסוס, את הערגה
חמש מאות שנה של נואשות
ושל תקוה?

היכן אתה עכשיו, אחרי חמש מאות שנה
באיזו עיר בחרת מכל המקומות
שהדמיון ממציא כל רגע, כל שניה,
והלילות המשתרעים לאורך כמדבר

ובתוך כל זה אני
חמש מאות שנה
אוהבת אותך

תמר אדיבר

דברים שרואים משם לא רואים מכאן. יש בהחלט גם סיפורי סבתא כאלה (צילום מבריה"מ).

מותר גם לאהוב

(המשך מעמוד 15)

מילאנו, ספרנית ממכון לסרטי טבע מגרמניה. כולם מגוייסים למפעל יחסי הציבור של האולפן, הסובל תדיר מקשיים כספיים, חשש מן הצורך לפנות את מבני מלון "החוף הירוק" (השייך לחברת כלל), מלחמת קיום, שהולכת ונעשית נואשת על רקע הארועים החיצוניים. לערבים קשה להגיע מן הערים החסומות, והעצורות והמושבחות, ובלב הפסטורלה הפרדוקסלית של האולפן, הם מוטרדים מן ההתרחשויות בבית, כעודם יושבים ומשננים מלים עבריות חדשות.

בהפסקות מתערבבים כולם על איי השמש שבדשא. ק. מרפיח וש. מיריחו מאותתים לי מן החלון, שהמורה מאחר לשחרר אותנו. הערבית, יחזור אוסתאז עלי ויגיר, היא כרוכה שפת ידיים וגוף. וגם בערבית יש גבול לחביבות. כשמתבקשים הכל לרקוד מול מצלמות טלוויזיה, עומד ק. בשולי חרחבה המוצפת שמש, ותיוך מריר דבוק לסיגריה שלו. אני מסרב לרקוד, הוא אומר. אני רוקד רק עם אשתי בחדר סגור, לא מול הטלוויזיה. המצב היום יגרום לזה שאם יראו אותי החבר'ה מטול־כרם רוקד בטלוויזיה עם יהודים, יגידו עלי: מה הטיפש הזה עושה שם?

ל. מג'נין: "אחרי המלחמה בא אל סבא שלי לשכם חבר יהודי שלו ואמר לו, תחזור הביתה, אני אוהב אותך. סבא שלי אמר: אני לא יכול"

כל הימים באולפן רצים בראש שני ערוצי קליטה. אחד מבקש להיסחף, להאמין, להיות קצת טמבל. הערוץ השני מגחך בכאב. נשיא המדינה, חיים הרצוג, בא לאולפן. למענו אנחנו לומדים לשיר בתוך חמש דקות "אהלן, אהלן, שרפתונא" (כיבדת אותנו). אנחנו מתלקטים לחבורות קטנות של יהודים וערבים, שוקדים על לימוד המלים הדומות בשתי השפות (נחש בעברית וחנש בערבית). הנשיא עובר בינינו, נר כראשו ואחר־כך אומר בטקס: "גשר על מים סוערים". המקהלה של האולפן (אמריקנים וגרמנים בעיקר) שרה "ללכת שבי אחריך" והכלבה של אירה נודל נובחת. הנשיא תולה בה עיניים מלבבות. הערבים יושבים איתנו ומנסים להבין את המלים. נודל מדברת, מחיאות כפיים, הכלבה נובחת, יוסף ביגון מדבר, ח. מחלחול לוחש לי: "תסכמי לי בשני משפטים מה נאמר כאן בעשרים הדקות האחרונות. שוקראן".

מה האמת

ש. עוצר אותי אחרי ארוחת הערב, ביום השני, או השלישי. ביד שלי קפואה פרוסת לחם לבן מרוחה במרגרינה וריבה כתומה. "החביבות שלך אלינו", שואל ש. "לא מזויפת קצת?"

אני חשה בריבה מרוחה סביב הפה שלי, כשאני עונה: "איך תדע אם התשובה שלי לשאלה שלך לא תהיה מזויפת?"

במהלך הימים התייצבו המרחקים הנכונים שבין אדם לאדם. התמוגגות היא התרחשות לטווח קצר. אחר כך מתבסס שטח ההפקר המניח מקום לספקות. באולפן עקיבא צמחו ידידויות אמת, עד כמה שאפשר. ח. חזר ואמר: "את תבואי אלי לחלחול. אני אבוא לקראתך ואקח אותך במונית עם מספר כחול, את תבואי עם המשפחה שלך ואשתי תבשל ארוחת צהריים. אני אטלפן אליך ואת תבואי".

בדרך מחדר האוכל, שנינו עם תיקי התלמידים מתחת לזרוע, זה נראה כמעט אפשרי, הנסיעה שלי לחלחול עם הבעל והילדה, סתם כי מתחשק. הצצתי לתוך המשקפיים של ח. כדי למשוך מתוכם את הכנות המכירה באבסורד של טיולון כזה עכשיו.

בין שתיים לארבע התנהלו משחקי כדורסל. על המגרש התנשפו ש. המורה מפתח תקוה, ר. האחות מבית־לחם, ג'. החייל־מורה הדרוזי, ח. טבח ומלצר מבית־לחם שעובד במלון, צ. הרופא מבאר שבע, ו. השוטר מירושלים. בתוך חבטות הכדור והתרוצצות הרגליים נשמעו קריאות בערבית ובעברית, ועל פני השחקנים היה להט השמש וההפרה ביחודיות ההזדמנות הזאת.

ל. חוזרת באחד הלילות מטיול של הכיתות לעברית. עייפה ומשועממת היא צונחת למיטה. איפה הייתם? אני שואלת. "בבית התפוצות", היא אומרת. "אחר־כך האוטובוס שקע בין הבתים של תל־אביב, אחר־כך היינו בטקס ארוך באיזה אולם בתל־אביב. הרבה אנשים נאמו, לא הבנו, נתנו פרחים לאידה. תגידי, למה אתם קוראים לווסט־בנק 'השטחים'?".

למחרת בצהריים אנחנו נוסעות לנתניה. ר. ר"ל. שרות איתי בערבית. "הבייתאכ בצייף, הבייתאכ בשית" (שיר של הזמרת הפופולארית פאיירוז). אהבתיך בקיץ, אהבתיך בחורף. כל השירים שלמדנו באולפן עצובים מאהבה. ר. מסתכלת בים הנוסע לצידנו וקוראת בהתנשמות: "ים טובו ים יפה מאד! ים חילו!" ל. צוחקת. פעמיים היתה בתל־אביב, כשהיתה ילדה. אחיה אושפז בתל־השומר, וההורים שלה לקחו אותה מג'נין לבקר אותו. אחר־כך נסעו לגן־החיות ליד העיריה בתל־אביב.

ר. ר"ל. משלבות זרועותיהן בין מרפקי למותני, ואנחנו עוברות מחלון ראווה לחלון ראווה. אני לומדת לקבל קירבה פיזית נשית בלי מבוכה. הנשים הערביות מביעות ידידות בחיכוך גופני מתמיד. מה את יכולה להסתיר מחברה שלך, שמקיפה את מותנייך בזרועה? כל שריר נוקשה יחשוף רתיעה. אין לי ברירה, אני מתרככת, וחוסמת מעצמי את מבטי הנתנייתים התוהים.

יהיה קשה

בכל אדם חבויים מעיינות, אמרה שולמית כצנלסון בשיחת רדיו, לפני שנתיים, כשהוענק לה פרס ישראל על מפעל חיים בחינוך. מחנך אינו מרביץ חומר בתלמידיו, אמרה, אלא מגלה את המעיינות החבויים בתלמידיו. בימים שלמדנו במוסד שלה היתה לנו ביקורת על הפאתוס ותחושת הטקס המטשטשים את יעילות הלימוד, אבל עם זאת היינו מודעים לקרדיט העצום המגיע לאשה־בולדוזר הזאת, על בית־הספר לאהבה שהקימה.

יום לפני עזיבתי את הפנימיה הלכנו לטייל על שפת הים. היינו קבוצה פרועה שיער מן הרוח, שלוש אחיות מבית־לחם, שכם ורמאללה, ח. מחלחול, פרופ' ס. מאוניברסיטת בר־אילן, אנוכי. פרופ' ס. גר בירושלים העתיקה. הכיפה שלראשו משלימה מראה עדין של ג'נטלמן אנגלי מזוקן. הוא עלה לישראל מניו־זילנד, והמלים הערביות הראשונות שלו נשמעות כמו אבנים ענקיות הנאבקות לבקוע מגרונו. ל. ואני הלכנו בחיבוק לצד הגברים. "תראה", אמר ח. לפרופסור, "אני מסתכל בעיתונאית הזאת מתל־אביב ובאחות הזאת מג'נין, הן נראות כמו אם ובתה. לפני כמה שבועות לא הייתי מאמין באפשרות קיומה של תמונה כזאת". ח. חייך בנחת, כמו סבא שצופה בהתהוותה של אחרית הימים. אחר־כך בלעה הרוח את מה שאמר לפרופסור על חוסר ההגיון שבהתנהגות השלטון הישראלי.

קרוב לגלים התחילה ל. להתרוצץ בצווחות גיל. היא אספה צדפים בתאווה ילדותית, באה להתגאות בהם ושוב רחקה אל חברותיה. "בג'נין אין ים", קראה בעברית. כשעלינו בשביל העולה בחזרה לאולפן, עצרנו ליד שיחי הרותם. כל אחד נגע כתורו בפרחים הזעירים.

בשערי האולפן אמרתי: "יהיה קשה לחזור למציאות".

"מה את מדברת?! עכשיו, כאן, זאת המציאות", אמר פרופסור ס.

"גם אתה חושב כך?" שאלתי את ח.

"זאת מציאות במידה מסוימת", אמר פקיד הממשלה הערבי.

אני נאחזת עכשיו ברמז חיוכו הזכור לי מאותו רגע, לפני שהתפזרנו בחזרה לכיתות, ויש לי עוד שאלה: באיזו מידה של מציאות הוא חי עכשיו בחלחול.

תלמה אדמון

הבת שלי

(המשך מעמוד 24)

התלמידים החזקים יותר עזרו לחלשים. חיינו כולנו ביחד, כי לא היו מסגרות אלטרנטיוויות, כי החיים הם מסע מגוון, לא מנותב למסלולים צרים חדגוניים. ערימות הפסיכולוגים, היועצים, העובדים הסוציאליים המקיפים היום כל מסגרת חנוכית, תובעות את ההצדקה לקיומן. לפעמים הבחישה שלהם מקדמת, משפיעה לטובה. לפעמים היא מיותרת, מאוחרת, מנופחת, לא מתמצאת בפרטים הקטנים המרכיבים את חייו של ילד אחד מסוים. הספרים של המומחים לא מכילים שום תורה כתובה מדויקת על ילד אחד מסוים. כל מה שהפסיכולוגית דיקלמה לנו השנה, אחרי מיבדק יכולת עדכני שערכה להילה, יכולתי אני לספר לה, וביתר פרוט והעמקה, לפני זמן רב.

באמצע מסלול גידול הילדה שלנו אנחנו יודעים, שכל מה שנחוץ לילד מתקשה הוא דמות מחנכת בוגרת, פתוחה, גמישה, מקורית. האדם הזה יכול להיות בור ועם הארץ, אבל עם נשמה מחוברת לכנפיים. צריך מעוף כדי להבין את האסוציאציות הפיוטיות של הילה, את האהבה הגדולה שהיא משפיעה על מי שנמצא קרוב אליה. דרושה מישהו כמו המורה שלימדה את הבת שלנו לשחות. בקורס שבו הוכשרה ללמד שחיה לא לימדו אותה לטפל בילדה אחת בשם הילה, שמתאווה לשחות, אבל מתקשה לבצע תנועה אחת בידיים, שניה ברגליים, שלישית עם הראש ורביעית עם מערכת הנשימה. הילה גם נבהלה מכל טיפת מים שנגעה בפניה. אותה מורה (שעובדת בדרך כלל רק עם ילדים שניקראים "רגילים") קפצה עם הילה למים, בלי מתודיקה מלומדת, שיחקה איתה, קשרה איתה אהבה ולימדה אותה לצלול עד קרקעית הבריכה, שלושה מטר מתחת לפני המים.

הילה עברה טיפולים בריפוי בעיסוק מטעם קופת־חולים. היא ביקרה בחוגי מוסיקה ומחשבים של "ניצן", אגודה שמטפלת בילדים לקויי למידה. היא התעמלה עם מורה מיוחד, עברה טיפול בשיטת דלאקטו (תרגילים יומיומיים לשיפור יכולת קואורדינטיבית, חיזוק שרירים והפחתת רגישויות), שוחחה עם פסיכולוגיות, ובילתה עם הרבה סטודנטיות לפסיכולוגיה ו/או עבודה סוציאלית, ו/או חינוך מיוחד. ישבתי בהרבה פרוזדורים יחד עם עוד אימהות. בתוך עשן הסיגריות עלו הסיפורים האישיים הכאובים. בתחילה נהניתי מן השיחות האלה. סוף סוף נמצא לי מקום לשפוך את הכאב, העלבון, הכעס, התקוות. היינו מחליפות מספרי טלפון של פסיכולוגים, מורות מיוחדות לספנתר ותנועה, רופא הומאופטי, שהדיאטה שלו מרגיעה.

אחר־כך התעייפתי מהדינאמיקה הקבוצתית הזאת. למדתי למזג את היום־יום של הילה ביום־יום פעלתני רגיל. לא להיות מרכזת טלפונים שמתובנת רק אליה ואל הקשיים שלה. היום אני הולכת לטייל ברחוב, כשהיא נמצאת באיזה חוג לדרמה יוצרת. אני מתעכבת ליד חלונות ראווה ססגוניים, קונה עוגה רק לעצמי, קוראת ספר, וחוזרת כדי לשמוע את אנחות הסיום של האמהות הזקוקות עדיין למרחץ הצרות המשותפות.

היו, ועדיין יש, הרבה הוצאות כספיות. הפער התיפקודי בין הילה לבין בני גילה עצום היום. רק עכשיו, בגיל עשר, החלה לדבר בחופשיות בטלפון. כל הישג תיפקודי בא לה באיחור, אבל הוא מגיע. יש לנו סבלנות. יש לנו מוטיוואציה עזה להביא את הילדה לגיל שבו תתפקד באורח עצמאי. תפעיל כושר שיפוט בוגר, תתאהב, תהיה אמא. יש לנו בטחון בעתיד האישי שלה.

התעוררות מתוך החלום הרע שתקף אותי לפני שמונה שנים היתה איטית, הדרגתית. כל שלב הוליד פיכחון חדש, אפשרות חדשה לפעולה. וכאן נגלה יתרון המציאות על החלום. במציאות אפשר לעשות מעשה. לנסות לאחות את התריסים הקרועים.

יום ההתרמה לאגודת "ניצן", המטפלת בילדים לקויי למידה, יערך ב־15.8.88

רונית לשם

פנטהאוז

יגאל לב

הדבורה, הפרח והצוף

ימים קשים קובעים סטנדרטים שאחר־כך הופכים להרגל של קבע. שוב אין לשנות אותם. כמו... השמיכה המשותפת של אורי וגליה. ראשיתה עוד בימי הלימודים באוניברסיטה. בחורף הירושלמי הקר, בחדרון קטן ללא חימום. באותם ימים נקבעה השמיכה המשותפת, כנשק מלחמה באיתני הטבע. אורי היה נרדם בבגדיו וגליה עטופה, שוכבת בזרועותיו, מכסים עצמם בשלוש שמיכות, מנסים שלא [illegible] כדי שרוח צוננת לא תחדור ביניהם. באותם ימים למדו לישון יחד, כשאורי כמעט קפוא, וגליה מניחה ראשה על כתפו, מצטנפת לצידו, יונקת את חמימותו. השמיכה המשותפת היתה מלחמת הישרדות של קיום. אחר כך נטלו אותה איתם אל הבית המרווח בתל־אביב ולבסוף אל הפנטהאוז. כאן, בדירה המוסקת, כבר לא היה הגיון להצטנף יחד מול הקור, אבל גליה שמרה בקפדנות על השמיכה, נאחזת בה בעיקשות כמו בהרגל.

כאשר הציע פעם אורי, כדרך אגב, לעבור [illegible] שתי השמיכות, "בגילנו כבר הרבה יותר נוח שכל אחד יתעטף בשמיכה משלו, חוץ מזה לפעמים אני חוזר מאוחר בלילה ואין כל טעם שאעיר אותך", נעלבה גליה ואורי לא הבין את המטען הצפון [illegible].

השמיכה המשותפת סימלה בעיני גליה את מהות הקשר בינה לבין אורי. כאשר ישנים יחד, קרובים בלי מחיצות, הרי אין אתה יכול לשאת את המריבות גם אל מעבר לסף השינה. הנהיגו את ההרגל שלא לשכב לישון לפני שבירדו ביניהם עד תום את הסיבות לריב שם נושאים אותו מארוחת־הבוקר, או לפעמים מריבה טפלה של ערב. סתמית. אורי ידע, שגליה זקוקה לשיחות לא כדי לבוא איתו חשבון, אלא כדרך שהיא זקוקה פעמים לבכות. וגליה ידעה לקרוא את זעמו של אורי, את המתיחות שהוא נושא עימו מבית המשפט, את חוסר השקט שלו המתעורר לעיתים, בשתיקות או בהתפרצויות של זעם בלתי־מוסבר על דברים קטנים.

את כל אלה ניסו לברר תמיד כמה דקות לפני השינה. להתפייס בחיכוך נעים מתחת לשמיכה אחת ואחר־כך יכלו להפנות את הגב, ממשיכים במאבק בן שנים שבו כל אחד מושך את השמיכה לעבר עצמו. אבל גליה לא היתה חולמת אפילו לוותר על השמיכה [illegible] על מיטת נישואיהם.

אבל היתה לה סיבה נוספת אותה לא חלקה עם אורי. היא קשורה בידידתה דניאלה רוס, ובמערכת חיי הנישואים המוזרה והמרתקת שלה.

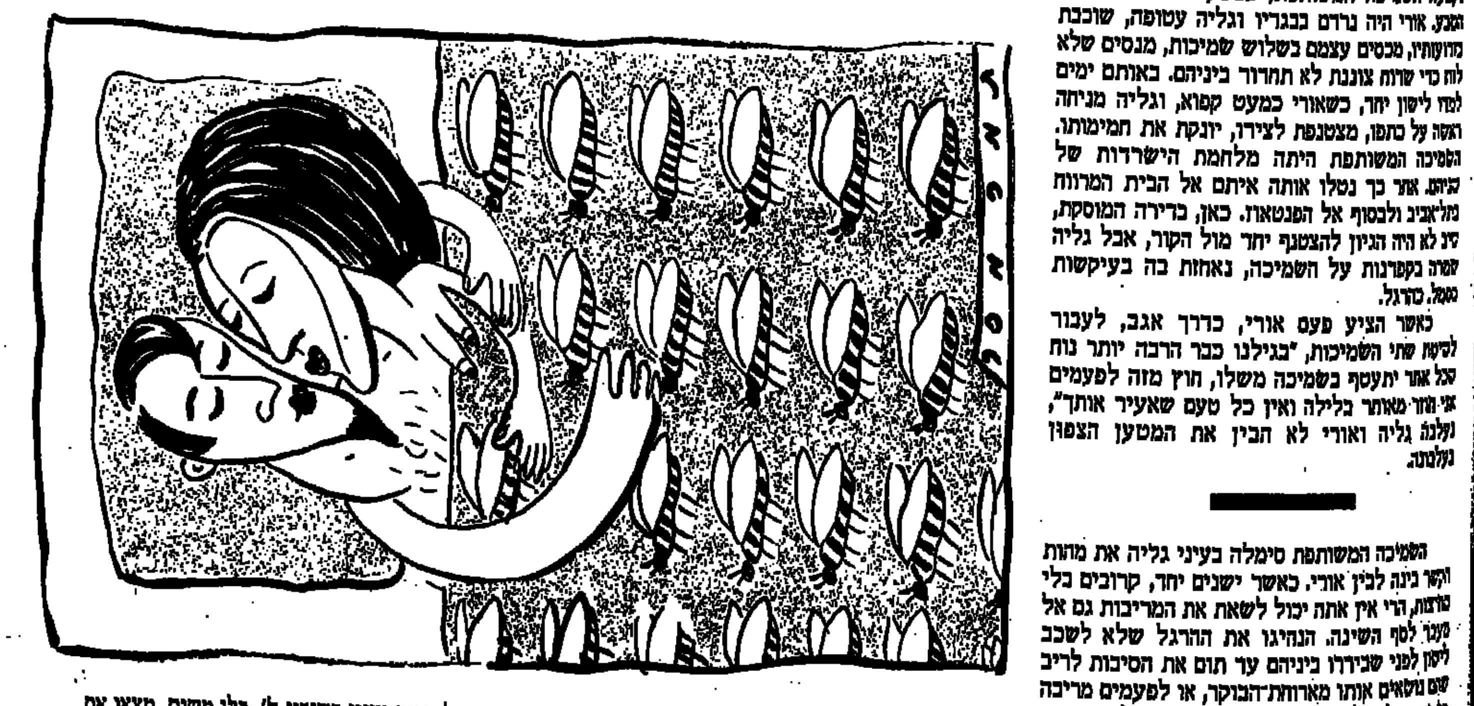
את ההצעה לעבור לשתי שמיכות, העלה בעלה של דניאלה. "סוף סוף אנחנו כבר אנשים מבוגרים וזה אידיוטי שאנו צריכים להתחכך עשרות שנים זה בזה. אנחנו כבר בגיל שכל אחד צריך את הפרטיות שלו". תחילה חסרה לדניאלה השמיכה המשותפת. בלילה היתה מוצאת עצמה מגששת, מחפשת אחר החום בצידה הימני של המיטה. אחר כך למדה להתעטף ולישון לבד. "זאת היתה חוויה מוזרה. כל ימי הייתי רגילה לחלוק איתו הכל, אני חושבת שלמדתי להתעטף לבד לא רק בשמיכה... ואת זה השוטה לא הבין".

הדבורה והפרח, חשבה לעצמה גליה. הדבורה, הפרח וכיס הצוף הסמוי.

באחת מתכניות הרדיו, שמעה יחד עם אורי, ראיון על מערכת היחסים שבין הדבורה והפרח. הדבורה מתעניינת רק בצוף החבוי בתוך הפרח. זה כל מה שיש לה בראש. הפרח זקוק להפרייה וכל מה שמעסיק אותו הוא בעצם, הדרך שבה יפתה את הדבורה כדי שתוכל להפרות אותו.

הצוף הוא הפיתוי. אבל, במערכת יחסים יציבה בטבע, יש פטנט הרשום על שם הפרח והדבורה. לפיו לעולם אין הפרח מקציב את כל מנת הצוף שלו, ומציב אותו במקום בו תוכל הדבורה להתענג עליו בקלות. הפרח יוצר כיסים חבויים המכריחים את הדבורה להעמיק אל תוכו. הוא נותן לה פיתויים ומפזר הבטחות מתוקות. הדבורה, שיש לה בראש "רק את זה", נלכדת בפיתוי ובמירוץ אחר כיסי הצוף. הטבע יצר איזון. אם הדבורה היתה מקבלת מיד את כל מנת הצוף שחיפשה, בלי להתאמץ, היתה נוטשת את הפרח שבעת רצון ומשאירה אותו מתעטף בגלימתו הצבעונית, מתוסכל ובודד.

לכן הטבע יצר איזון יציב שבין הציפיות להבטחות, דבר שגרם להם, לפרחים, לפרוח מדי שנה ולדבורים לרדות דבש מתוק.

אותו לילה פיתח אורי את התיאוריה של הפרחים והדבורים במערכת גברים ונשים. וגליה שיחקה עם הרעיון. "במערכת יציבה שבה הפרח והדבורה כורתים ביניהם ברית, כל אחד יודע מה הוא מצפה מהשני. ולכן, המשחק הזה נראה כמעט אידיוטי. אף על פי כן הוא נחוץ, משום שגם ביחסים הגלויים ביותר, תמיד יש כיסי צוף סמויים ותמיד ישנה הדבורה שיש לה בראש רק את זה".

השלב הבא היה מיטות נפרדות. דניאלה הסבירה זאת כדבר מובן מאליו. "תראי, בסך הכל אין שום סיבה שנתחכך כל הזמן אחד בשני. גם שמיכות נפרדות יוצרות חיכוך, כאשר בני זוג צריכים להתחלק במיטה שרוחבה 1.40 מ'. בימים של זעם אני מגלה את המרפק שלו בדיוק במקום שקיוויתי למצוא שם משהו רך. מהרגע בו התחלנו לישון עם שמיכות נפרדות, התחלנו להיות רגישים לטריטוריות. קודם, תחת שמיכה אחת, הספיקה המיטה הזוגית. ועוד נשארו תמיד שוליים רחבים שאותם היו מנצלים הילדים בשבת בבוקר. אבל עכשיו... המיטה קטנה עלינו".

השלב הבא היה חדרים נפרדים. לגליה נדמה כי מערכת היחסים של דניאלה ובעלה, צברה תאוצה מסוכנת. דניאלה החלה להקפיד על זכותה לפרטיות. המרחק מהשמיכה המשותפת ועד החדרים הנפרדים, היה קצר להפליא. "אני רוצה חיים משל עצמי. יש הרבה דברים אינטימיים שאיני חייבת לסבול את נוכחותו. לפעמים אני מבקשת לשכב בלילה ולהסתכל בתקרה. לשמוע מוסיקה. לקרוא עד השעות הקטנות. אנחנו סוחבים מלחמות עתיקות יומין על הזכות להדליק אור בלילה. הוא איננו יכול להירדם כשאני מדליקה את מנורת הקריאה שלי. ואילו אני, אינני יכולה לישון אם לא קראתי עד השעות הקטנות של הלילה".

מבקשת את זכותה להיות עם עצמה. "אחרי עשרים שנות נישואים, מותר לי כבר לנהל חיי משפחה משותפים עם הזכות לנעול את הדלת ולהיות עם עצמי. גיליתי שאף פעם לא הייתי עם עצמי. בבית אבא חילקתי את החדר עם אחותי. בחיי הנישואים עם בעלי. מעולם לא היתה לי פינה משל עצמי, אותה יכולתי לסגור ולומר עד כאן. את לא יודעת איזה כיף זה".

הגירושין היו צעד מובן מאליו. נפרדו יפה. מכרו את הדירה המפוארת, וקנו שתי דירות קטנות. דניאלה בצפון תל אביב ועוזי בשיכון ל'. בלי משים, מצאו את תרופת הפלא לחיי נישואים. שלוש פעמים בשבוע בא לראות את הילדים. במרוצת הזמן שמה דניאלה לב כי הוא בא לראות אותה. מזמין לצאת לסרט. למסעדה. למועדון לילה. בקיצור, כמו שאמרה לגליה "רכשתי לי מחזר נלהב שאני רגילה אליו, יודעת את הסכנות והחולשות שלו. יכולה לחבב אותו מבלי שאחר כך אני צריכה לסבול את נוכחותו בבית או למסור לו דין וחשבון".

לילה אחד חורפי וקר נשאר ללון בביתה. אבל למחרת חזר לדירתו שלו. בסופי שבוע, כשהילדים היו יוצאים לבלות, היתה באה לדירתו. לא כעקרת בית המעיפה מבט ביקורתי. כאהובה.

"עכשיו אנחנו יוצאים קבוע. אנחנו אפילו לא חולמים להינשא שוב. אני חושבת שהפתרון הטוב ביותר לחיי נישואין הוא דירות נפרדות, המבטלות את המערכת הלוחצת והמטרידה, ומעניקות רק את הצוף... וזהי תרופת הפלא".

גליה חייכה בינה לבין עצמה. "כתרופת פלא זוהי תמצאה נהדרת למי ש... זקוק לתרופות".

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 11 ל־17 במארס

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
תקירות־שתעשו השבוע לגבי עניין הקי־שור בקריירה יעלו יפה. המזל יבוא אלי־כם עכשיו באמצעות ידידים וחברים, וכדאי להשתתף בהרבה פעילויות חברתי־ות. זה גם זמן טוב לטיולים מחוץ לעיר.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
יש לכם עכשיו המון מרץ, ואתם מסוגלים לתגיע להישגים מצויינים בעבודה, שיזכו אתכם בשבחים. גם השאיפות שלכם מפותחות יותר מתמיד, ואתם עתידים לק־בל החלטות חשובות שישפיעו לטווח רחוק.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
מחלוקת קטנה עלולה להתגלע ביחסים עם חבר. בתחום העסקים, השיפוט של־כם במיטבו. בהמשך השבוע תוזמנה תשו־מת לבכם לענייני נסיעות או לימודים. פעילויות תרבותיות מעסיקות אתכם בי־מים אלה.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
שותפים מתכננים עכשיו יחד תוכניות לג־בי העתיד. כושר־השיפור שלכם בקשר ליחסים אישיים – מצויין. בתחום העס־קים והכספים צפוי לכם מזל. אתם עשוי־ים לקבל סיוע כספי לפרוייקט כלשהו.

סרטן
21 ביוני עד 22 ביולי)
אתם מצליחים עכשיו להגיע להישגים בעבודה, ובשעות הערב תוכלו לחגוג עם ידידים ואהובים. בתחום הרומנטי, הרג־שות מעמיקים. גם פגויות ופניות עשויים לפגוש השבוע מישהו שתהיה לו חשיבות בחייהם.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
פרוייקט בתחום הביתי יבוא השבוע לידי סיום. בתחום העבודה צפוי מזל, ותיתכן התקדמות בקריירה. אתם נוטים עכשיו לעסוק בתחביבים הקשורים במחשבה. זה זמן טוב לשלב עסקים עם בילויים.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
אתם נהנים עכשיו מפעילות ספורטיבית וממשחקים. הזמנה לטיול מסעיר עשויה להגיע. טיפוסים יצירתיים יזכו בהצלחה מרובה. פנויים ופנויות עשויים למצוא השבוע אהבה.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
אתם מיטיבים להתבטא בימים אלה, וזה הזמן לעשות את כל שיחות הטלפון שד־חיתם זה זמן רב. כדאי גם להיפגש עם בנקאים לגבי עסקי רכוש. ענייני הבית והמשפחה מודגשים, וצפויים שינויים.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
השבוע כדאי לערוך קניות חשובות – השיפוט שלכם בתחום זה – במיטבו. הדי־שות טובות צפויות להגיע משותף. בש־עות הערב אתם מדגישים את השתייה בצוותא עם מישהו אהוב. זה זמן טוב לתת ביטוי לדעותיכם.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
כותבים ונואמים יצליחו יפה במעשיהם. פרוייקט שהחזקתם על אש קטנה מתחיל עכשיו להתחמם. אתם עשויים לקבל משימה חדשה או הערכה לעבודה שכבר ביצעתם. צפויות התפתחויות בתחום העסקים.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
שיחות בארבע־עיניים לגבי אינטרסים כספיים יעלו יפה. אתם עשויים להחליט ליטול על עצמכם תפקיד אקטיבי יותר בפעילות קבוצתית. זוהי תקופה מאושרת בשבילכם, וכדאי להיענות להזמנות לבילויים.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
השבוע תוכלו ליישב מחלוקת עם חבר. בתחום העסקים, מוטב לא לגלות את הקלפים. ענייני הבית מתנהלים על מי מנוחות. זוגות אוהבים ירבו לבלות יחד. אתם עשויים להצטרף לפעילות צדקה.

נשים בארון הקודש

(המשך מעמוד 42)
שכטבעון, והכנתי סמינר בהשתתפות סוציולוג ב'הרסים'".

בסמינר, היא אומרת, נוכחה לדעת עד כמה גדול היה הצורך במיפגשים מהסוג הזה. "הסוציולוג התחיל בדברים הקלים, הפחות מעוררים מחלוקת, ועבר בהדרגה לדברים הקשים יותר. כמו, למשל, מקרה של ערבי שמסתובב בתחנה המרכזית בתל־אביב, או בירושלים, בזמן שמתגלה שם מטען חומר נפץ. איך מתייחסים אליו. איך הוא מרגיש".

אז, היא אומרת, התחיל הדיאלוג הקשה. התפרצויות של רגשות. בסיום הסמינר הוחלט על קיומו של מחנה קיץ ראשון לצעירים יהודים וערבים ב"הרסים".

הקיטנה הראשונה, ב־1980, נערכה ל־30 בני נוער יהודים ו־30 ערבים. אותם ילדים חזרו לקיטנות בחופשת חנוכה ופסח.

לקיטנה הראשונה הגיעו הבנות הערביות עם מלווים – "לשמור על בתוליהן", צוחקת בריש. הבנות הערביות סרבו לשחות בבריכה יחד עם הבנים. את הבעייה פתרו בכך שהבנות היהודיות שחו קודם עם הבנים, ואח"כ נכנסו לבריכה עם הבנות הערביות. "זה היה מחזה נחמד לראות את ההבדלים בין הבנות. בת מכפר ערבי יושבת על שפת הבריכה עם בגדים, בת מיפו לבושה במכנסיים וחולצה קצרים, והיהודיות מסתובבות עם ביקיני".

המחנות, אומרת בריש, מבוססים גם על רמה גבוהה של משחקי חברה, שיחות על דת ועל החיים בכלל. משחק מקובל שם הוא הורהות עם החגים הלאומיים של שני העמים ועם אירועים שונים. "רושמים על הלוח את כל החגים של שתי הדתות. גם את 'חלמאהרן' ואת 'יום האדמה'. הנער או הנערה בוחרים מהרשימה את החג או האירוע שהם רוצים לדבר עליו. החבר'ה האימפולסיביים מבקשים תמיד להתחיל ב'יום האדמה'. המדריך הערבי לא מאשר. הוא מבטיח להגיע לזה בשלב יותר מאוחר".

עד שנת 1987 התקיים פרוייקט קייטנות הנוער, שנקרא "קירוב לבבות", ב"הרסים", "שפיה" ו"בנעורים". לפני ארבע שנים קיבל הפרוייקט את "פרס השלום" מטעם משרד החינוך.

"הבעייה היתה עם הנוער היהודי. כשהיינו נכנסים לבתי ספר לדבר איתם, להציע להם להצטרף לקייטנות, היינו נתקלים בתגובות קשות. ילדים אינטליגנטים, מבתי־ספר טובים, היו אומרים: אנחנו לא רוצים להתעסק עם ערבים. שילכו לים".

לפני שלוש שנים גייס אחד המדריכים בני נוער יהודיים מכפר ליד כרכור. בריש: "ישבנו על הדשא ב'הרסים' כשהאוטובוס שלהם הגיע. ראשונה ירדה ממנו ילדה שהיתה המנהיגה של הקבוצה. היא הסתכלה על החבר'ה הערבים שישבו לידי, ואמרה: 'מה, יש פה ערבים'? רק לאחר מאמצים אדירים הצלחנו לשכנע אותם לרדת מהאוטובוס. אמרנו להם שרק יעשו הכרות, ואם זה לא ימצא חן בעיניהם – ייסעו חזרה הביתה. את המתח שבאוויר אפשר היה לחתוך בסכין. היו קללות, צעקות, אלימות מילולית. הם המשיכו בארוחת צהריים משותפת ובפעילות שתוכננה לאותו יום. בשיחת הסיכום, אחרי שיבעה ימים של מחנה נפלא, אמר אחד הבנים: "היה כל־כך קל לשנוא את האויב, אבל איך אני יכול לשנוא חבר'?"

הקושי בגיוס בני־נוער יהודים מתחיל, לדעת בריש, בבית־הספר. "במיפגשים עם מורים ומנהלי בתי־ספר ראיתי מצידם סרוב מוחלט להתעסק בנושא הזה. והרי המורים הם שמחנכים את הילדים. החלטתי להתחיל גם בסמינרים משותפים למורים ערבים ויהודים".

> **"במלחמת סיני שמעתי שניתנה פקודה לקשור לשבויים המצרים הפצועים את העיניים. התחלתי לצרוח. הרי הם קודם כל בני אדם, ופצועים. הפרתי פקודה".**

בהעברת הסמינרים הללו התחילו ב"בית־שמואל" בירושלים, מרכז חינוך ובית הארחה של התנועה ליהדות מתקדמת. העימותים שם, מספרת בריש, הרבה יותר קשים. "הערבים שואלים, למשל, למה אין חוק השבות חל גם על ערבים. למה ערבי שיצא את הארץ לפני '67 אינו יכול לחזור לכאן. אלו שאלות שאין לי עליהן תשובה".

לפני חודש, לאחר תחילת המהומות בשטחים, התקיים סמינר נוסף, פתוח, שפורסם עליו בכלי התקשורת. הגיעו 53 יהודים ושמונה ערבים. שני מורים ערבים שמגיעים לכל הסמינרים לא הגיעו הפעם. מה שמוכיח, לדעת בריש, את קיומה של הקצנה במיגזר הערבי.

אבל בריש מבטיחה שהיא לא תוותר. שהיא לא תרים ידיים. כן, היא מוכנה לעשות הכל בשביל שלום. כל הסדר של שלום מקובל עליה. הרי ממלחמות, היא אומרת, לא השגנו דבר. לא, היא לא מאמינה בארץ־ישראל השלמה. היא נגד ההתנחלויות. "אדמה", היא אומרת, "זה לא ערך עליון. ארץ־ישראל היא אישה שאני יכולה לחיות בשלום".

לתנועה שהיא עומדת בראשה יש, לדבריה, נציגים בכל קיבוץ. ויש שני קיבוצים – "יהל" ו"לוטן" – ששייכים לתנועה ליהדות מתקדמת. ויש מצפת "הר חלוץ" בגליל.

בין התנועה ליהדות מתקדמת בישראל לבין היהדות הרפורמית בארצות־הברית קיים קשר הדוק. לביקורת שהשמיע הרב אלכסנדר שינדלר (נשיא בתי הכנסת הרפורמים בארה"ב) על הנעשה בשטחים, קשה לה להתייחס. "אני לא חושבת שהוא מספיק מתמצא במה שקורה פה. מי שלא חי כאן לא יכול לדעת הכל. אבל אם אני מבקשת מיהודי ארה"ב תמיכה כספית ורוחנית, אני לא יכולה שלא לקבל מהם ביקורת. מיליוני דולרים עוברים מהם אלינו. יש בארה"ב למעלה ממליון ומאתיים אלף רפורמים, ויש להם השפעה אדירה על הממשל. אפילו בנושאים פוליטיים. יש לתנועה הרפורמית 'לובי' ענק בסנאט ובקונגרס. וכשקורה משהו בארץ הם פועלים למענו מיד".

יש לה עוד הרבה עבודה, לברוריה בריש. התנועה שלה עוד צריכה להגיע למצב שבו רב רפורמי יוכל לחתן את בני הקהילה שלו. ושרב רפורמי יוכל גם לקיים טקס קבורה. "נישואין וגרושין, גיור וקבורה אינם מותרים לרבנים שלנו. והאבסורד הוא שהם מוכשרים ומתמצאים בנושאי יהדות יותר מהרבה רבנים אורתודוכסים, הם מתקבלים לבית־ספר לרבנים רק אחרי שיש להם תואר אקדמי ביהדות".

כן, היא אופטימית. בודאי. זה חלק בלתי־נפרד מהאופי שלה, להאמין שיהיה טוב. חוץ מזה, הרי היו גם נצחונות. היו הישגים. כמו נצחון התנועה במלחמה על זכותה של שושנה מילר להירשם בתעודת הזהות שלה כיהודיה למרות שגויירה ע"י רב רפורמי. ועם תקדים כזה, איך אפשר שלא להאמין רק בטוב?

סימה קדמון

מעריב
לילדים
כ"ב באדר תשמ"ח | גליון 355(2) | 11 במרץ 1988
עורכת: בת חורה

מעניין מאוד
רגע היסטורי

זה היה רגע היסטורי – לאדם, לפחות. המדענים העובדים ב"עולם הים" שבפלורידה, ארצות הברית, זכו להזדמנות מרגשת במיוחד: בפעם הראשונה הצליחו לראות, ולהנציח בסרט, את לידתו של לוויתן קטלן. ימים ולילות, ללא לאות, ארב הצלם לרגע הגדול – והסבלנות השתלמה. הלידה נמשכה זמן קצר, ותוך דקות ספורות שחה הלוויתנון הצעיר לצדה של אמו.

הלוויתנים (וגם הדולפינים, השייכים לאותה משפחה) הם יונקים, כידוע, וכן אינם מטילים ביצים – כמותם של דגים – אלא יולדים ומיניקים את גוריהם.

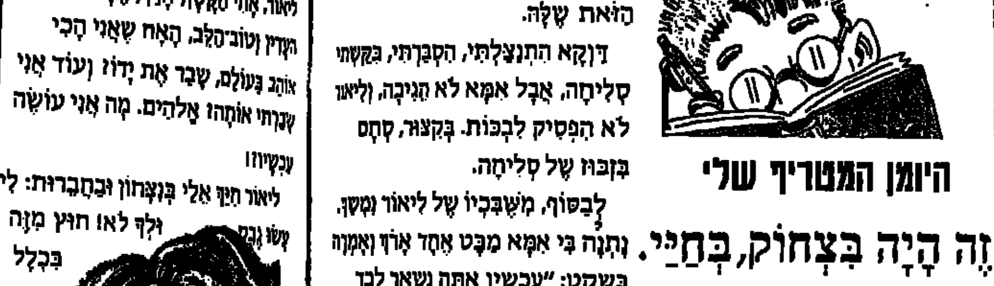
וכשיגדל הקטנטן ויהיה ללוויתן המכבד את עצמו, יגיע משקלו ל־2 טונות ואולי אפילו יותר

אגב, למרות שמו המאיים הלוויתן הזה הוא ממש חיית שעשועים... ב"עולם הים" שבפלורידה וב"עולמות ים" אחרים הוא משתתף קבוע ב"הופעות" של דולפינים, לוויתנים וכו', לפני הקהל הרחב.

אראלה אשד

הנה, אני כבר מתחיל לצאת...

דקות ספורות לאחר מכן שוחה עם אמא

היומן המטריד שלי
זה היה בצחוק, בחיי.

ליאור, אחי המטמטם, המפרע, המעצבן והמרגיז ביותר בעולם, שהוא גם האח הקטן שלי, במקרה, החליט לפרק את הלגו.

איך הוא מעז? האם לא ראה שהוא מחזיק ביד חללית רובוטריקית משוכללת, ששלש שעות עבדתי עליה?

לקחת את כלי הטיס המשוכלל הזה, ולפרק אותו בקנאה בין האצבעות, כשהוא מנחך לעברי בהבעת נצחון... נבזה שכמוהו!

טוב, אז אולי לא הייתי צריך להתנפל עליו מאחור...

ואולי זה היה מגזם, הבעיטה שלי בכף היד שלו.

... וגם הייתי בטוח שהוא עושה לי דווקא, כשהתחיל לצרוח ולבכות כמו שאני שונא במיוחד. חוץ מזה – איזה חסר התחשבות מצדו לצווח כך, בדיוק כשאמא נמה בחדר הסמוך את תנומת אחר הצהריים שלה.

אז סתמתי לו ת'פה. מה הוא חושב לעצמו? על מי הוא חושב שהוא עובד בעיניים?

אחר־כך באה אמא, ולקחה אותו בידים. שטפה לו את הפנים במים, שמה מטלית לחה על פרק ידו ונסתה להרגיע אותו, שיפסיק לבכות.

אלי היא בכלל לא הסתכלה. וזה הכי גרוע. לו לפחות היתה צועקת עלי, גוערת בי, אבל ההתעלמות הזאת שלה.

דווקא התנצלתי, הסברתי, בקשתי סליחה, אבל אמא לא הגיבה, וליאור לא הפסיק לבכות. בקצור, סתם בזבוז של סליחה.

לבסוף, משבכיו של ליאור נמשך, נתנה בי אמא מבט אחד ארוך ואמרה בשקט: "עכשיו אתה נשאר לבד בבית, אני לוקחת את ליאור לחדר־מיון של בית החולים. ואני

מקוה שתצליח לשמור על עצמך שלא לגרום עוד נזקים, לפחות עד שנחזור"

הם הסתלקו להם, ואני נותרתי לבד, בבית ריק, עם קופסאות לגו מפורקות, שהיו פעם חללית רובוטריקית, ואחר כך נעשו סבה למריבה.

קודם הגיע אבא מהעבודה, תמים, לבבי, מחייך. כשהסברתי לו שאמא וליאור בבית החולים הוא לא כל כך הבין והחל לדאג. גם לא כל כך ידעתי להסביר לו, ביחוד את הסבה... מזל שאמא וליאור בדיוק חזרו הביתה.

על ידו של ליאור התנוסס גבס לבן, טרי, כשהוא מקיף את זרועו עד לפרק כף היד. יה, איך שרעד לי הלב: ליאור, אחי הקטן, הרזה, החלוש, העדין וטוב־הלב, האח שאני הכי אוהב בעולם, שבר את ידו? ועוד אני שברתי אותה? אלהים. מה אני עושה עכשיו?

ליאור חייך אלי בנצחון ובחברות: לי עשו גבס... ולך לא? חוץ מזה בכלל

לא כאב, אפילו הצלום! אמא אמרה שעכשיו תוכל לצייר לי על היד מיקי מאוס. וכמו שתסכים לצייר לי, יואב?

אבא נשק אותו, והרים עיניו אל אמא: נו, ומה עולל לעצמו הנאטוט הזה?

ורק הביטה אמי לעברי, במבט ארך, שותק, ואחר כך אמרה לאבא, קמעית: זה מה שקורה כשמשתוללים ולא נזהרים.

כל כך אהבתי אותה באותו הרגע. אמא הטובה שלי... וגם את ליאור. מיד נשבעתי שיותר לעולם לא רק שלא אכה אותו, אפילו לא אצעק עליו. אף פעם. לעולם.

זו הבטחה.

ספר יואב אבידם

רשם איתו

כוכב שביט (פרק23) – כתב וצייר אורי פינק

קריקטורה של ניסים

משתעשעים

פתרונות נא לשלוח „למעריב לילדים". ת.ד. 20044 ת"א.

גלו את המספר

בכל פתרון ישנו גם – מספר כלשהו. כדי להקל עליכם נתנו את ראשי התשובות של התשובה.

1. קבוץ בהרי ירושלים מה
2. ספר של ימימה טשרנוביץ שבא
3. חג העבודה אב
4. יום של צום על חרבן בית המקדש תב
5. להקת מחול ישראלית בש
6. בירת הנגב בש
7. ממלחמות ישראל משה
8. ספר של דיומא שה
9. תכנית טלויזיה שב
10. יש לו יתרון בנקודה על פני יריבו

בין הפותרים יוגרל סט פלסטלינה צבעוני

צפרים ברמזים

הרי לפניכם רמזים לשמות צפרים. התוכלו לזהותם?

1. לועג. 2. חפש. 3. סוג של גז. 4. תוית דאר כפולה. 5. לא מתוק בתוכו. 6. שורה של אנשים. 7. מעין בספר. 8. השיף לדג.

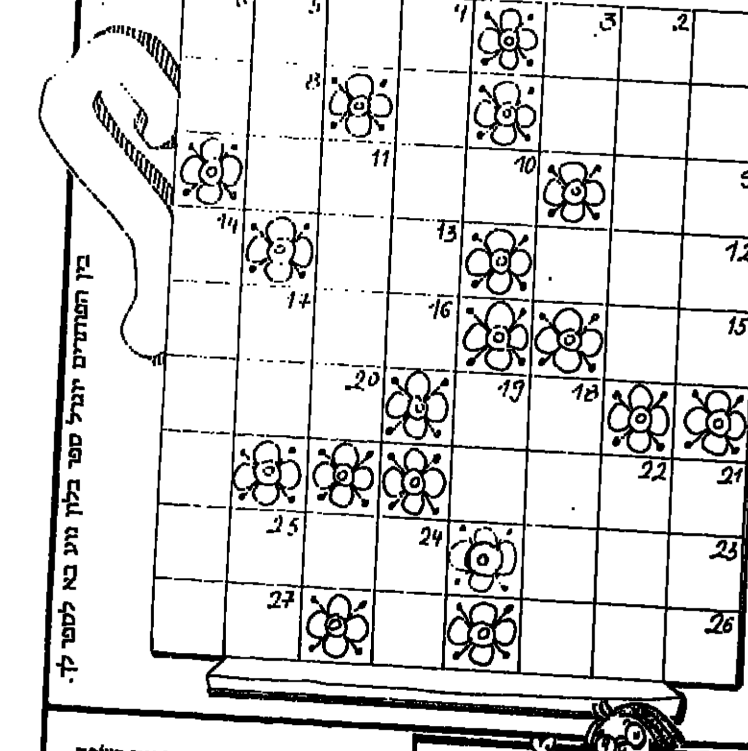
בין הפותרים יוגרל סט פלסטלינה

תשבץ מאכלים ומשקאות

מאוזן: 1. מצרך מזון חיוני. 4. ממרח שומני. 7. בירה אירופית הנמצאת בתוך חלבון. 8. שמא. 9. משתף למלח ותיכון. 10. מאכל איטלקי פופולרי. 12. מים וחול מערבבים, זה גם סוג של קפה. 13. משקה עממי 15. שקטו 16 פסעו, עברו ממקום למקום. 18. תבואה. 20. לוחצים עליו באצבע כשרוצים לירות. 21. מאכל עממי נפוץ בארצות רבות באסיה. 23. ביגלה. 24. מאכל עממי ישראלי. 26. הבאת תינוק לאויר העולם. 27. בת קול חוזרת.

מאונך: 1. מאכל לחנכה. 2. מאכל נפוץ הנאכל בדרך כלל עם פתה. 3. מזון אבותינו במדבר. 4. מאכל עשוי מביצים טרופות. 5. חמם בצק בתנור על מנת להכשירו לאכילה. 6. כן. 11. קריאת שמחה. 14. מטעם מתוק עשוי מקקאו. 17. כלי לשים בו נוזלים. 18. אחול. 19. הסוד שנמצא בבית. 21. הכניס לתוכו מאכלים. 22. קבוצת נבחרים הפועלים בשם חברה או צבור. 24. פרוסה. 25. אבר האכילה.

מימי

קוראים

מסבת הינשוף

מאת: משה דור
ציורים: הנה אדלן
הוצאת מסדה

שוב העניק לנו המשורר משה דור מתנה רעננה – תשעה שירים מלוים בציורים מרהיבים, מגישים בכרך מהדר.

אתם מזמנים למצטרף למסבה שעורך הינשוף, בואו לבוא, כי יהיו שם הכלבה ליזה, החתול, סוס ופרה וכלב ופיל, אריה ואריה ים. גם הקרוקודיל, מנקר סמבורו וסוס היאור הקרוי גם היפופוטם, גם הטיגריס שנעלב כשקוראים לו נמר. גם הברבורים מכל האשי יהיו שם. אפלו הדוכיפת והנחליאלי יגיעו שם, ועל המסבה ינצח בפובן הינשוף וסכריו מסלולה.

שיריו של משה דור כתובים בשפה ברורה וברמה נאותה. דמיונו שופע, ההומור קולח והחריזה טובה ונעימה. הילדים גם יהנו מקריאת השירים, גם יחוו חויה, גם ישכילו וגם יאהבו יותר את מראות הטבע ונפלאותיו.

מומלץ לילדים מהגן עד כתות ג־ד'.

דוכיפת ונחליאלי

הדוכיפת
לא אכפת –
שום דבר – חוץ מלהיות
הכי יפה בין העופות.
ציצית נוצות לה בראשה:
"הסתכלו, בבקשה!"
אבל הנחליאלי
אומר: "נראה לי
שיש דברים חשובים לא־פחות.
אם מהם תנשבנה רוחות,
ואם עננים יתכסו השמים,
ואם נשמע הזמיר בגנים
שדה ואחו ירק עם כר –
אני חושב שזה העקר!"

מתוך הספר:
"השיר דוכיפת (נחליאלי)"

בת־דורה